

‘પ’ પરિવાર

પુસ્તકોની પ્રેમમાળા
 પ્રભુજીને પહેરાવું
 પામવા પરમને
 પ્રત્યક્ષ-પરોક્ષ
 પ્રોત્સાહકને પ્રેમપૂર્વક
 પ્રણામ
 પુરસ્કાર પ્રસન્નતાનો

પ્રણામ - પંચ પરમેષ્ટીને

૧. જન્મદાતા : પૂ. માતા મુક્તાબેન
 : પૂ. પિતા બાબુભાઈ વોરા
૨. વિદ્યાદાતા : પૂ. યશોદાબેન પટેલ
૩. પ્રેરણાદાતા : શ્રી હર્ષદ ચંદુલાલ શાહ
૪. પુષ્ટિદાતા : પૂ. કૃષ્ણાશંકર શાસ્ત્રીજી
૫. જ્ઞાનદાતા : પૂ. ગીતાબેન શાહ

પ્રસ્વેદ

પ્રેમ - પરિવારનો
 પ્રીત - પ્રકૃતિની
 પ્રવાસ - પારાવારનો
 પથિક - પરમ પંથની
 પ્રેરણા - પિયુજીની
 પ્રસાદી - પરમેશ્વરની

પ્રાપ્તવ્ય

પરમાનંદ

પ્રસ્વેદ

(પરસેવો, પસીનો.)

અનુભવનાં અમૃતબિંદુ - ૧૦૬

પ્રથમ આવૃત્તિ : તા. ૧-૧-૨૦૨૦

પરિકલ્પના : રમા હર્ષદ શાહ

મુદ્રણ : શ્રી બ્રધર્સ
: ૮૩૨૩૮૦૪૦૭૪
: ૦૨૨૨૩૮૬૨૭૬૬

ટાઈપ સેટિંગ : નરેશ પટેલ - ૮૦૮૦૨૦૨૫૪૧

પ્રકાશક : રમા હર્ષદ શાહ

પ્રાપ્તિસ્થાન : ૧૬, પ્રકાશ નં. ૧, ૨૮/એ, રીજ રોડ,
મલબાર હીલ. મુંબઈ - ૪૦૦ ૦૦૬
: ૨૩૬૭૧૬૧૨
: ૮૭૫૭૨૧૦૭૮૧

મૂલ્ય : પ્રસન્નતા

અનુક્રમણિકા

ક્રમ	લેખ	પાના નં.
૧	ઘરસંસાર	૫
૨	ઘીનું ઠામ	૧૩
૩	અરસપરસ	૧૯
૪	કલ્યાણ મિત્ર	૨૨
૫	વહાલી દીકરી	૨૫
૬	જિંદગીનું રહસ્ય	૩૦
૭	છૂટાછેડા	૩૩
૮	સુખનો ઓડકાર	૩૬
૯	દીવાનગી	૪૦
૧૦	નિજી જિંદગી	૪૪
૧૧	તારું તુજને	૪૬
૧૨	ભાગ	૪૮
૧૩	ચેતી જા	૫૨
૧૪	સરપ્રાઈઝ	૫૫
૧૫	તમાચો મારીને	૫૯
૧૬	નનૈયો	૬૨
૧૭	ધ્યાર કા સાગર	૬૬
૧૮	ચચ્યાર	૬૯
૧૯	ગિરિશિખર	૭૧
૨૦	મુજવીતી	૭૪
૨૧	કોધનું મારણ	૮૧
૨૨	ચતુષ્કોણ	૮૫
૨૩	યાત્રા	૯૦
૨૪	મમતાની જીત	૯૨
૨૬	પ્રેમ	૯૬

ઘરસંસાર

રોજ રોજ ચક્રમક ઝરે છે રોનક અને સીતા વચ્ચે. બંનેના પ્રેમલગ્ન છે. બે બાળકો છે. સીતાનો સ્વભાવ ડોમીનેટીંગ છે. મારું ઘર છે, એમાં મારું જ ચલણ ચાલવું જોઈએ. ઢીલું પોચું મૂકી દઉં તો બધા મને વેચી ખાય. સીતાને એની મમ્મીની સતત ચડામણી થયા કરતી. ઘણીને ધાકમાં રાખજે. છોકરાઓ ઉપર કડક જાપતો રાખજે. રોનકના મા-બાપ ડોસા-ડોસી પાસે ક્યારેય મોકલતી જ નહીં. નહીં તો છોકરા એમના થઈ જશે. તું હાથ ધસતી રહી જશે. રોનક એના માતા પિતાનો એકનો એક દીકરો છે. ખૂબ પ્રેમાળ, વહાલસોયો દીકરો છે પણ કરમ ફૂટ્યા કે પોતે જ પોતાના મિત્રની પુત્રી સીતા સાથે લગ્ન કરાવ્યા, સાધારણ કુટુંબની દીકરી સમજીને રહેશે એમ સમજીને. પણ આ તો ચીટીને પગ ફૂટ્યા છે. સીતા શાંત અને સ્વસ્થ રહેવાને બદલે ફટાકડાની તડાફડીની લૂમની જેમ ફટફટ ફૂટ્યા કરે, ચોમેર તણખા ઝર્યા કરે. નરસા માણસથી નારાયણ વેગળા. રોનકના મા-બાપ કંટાળીને ગામ જતા રહ્યા, ત્યાંનું ઘર ખોલીને રહ્યા છે. રોનક એમને ખાનગીમાં ઘરખર્ચના પૈસા મોકલે છે.

રોનક ગોરો, દેખાવડો ફૂટડો યુવાન છે. એ જ તો મોકાણ છે. સારા ઝઘડાની જડ ત્યાં જ છે. સીતાનો સ્વભાવ શંકાશીલ છે. રોનક સાથે પ્રેમ કરીને લગ્ન કર્યા પણ રોનકને એ ઓળખી શકી નથી. રોનકને ઓળખવાનો એણે પ્રયાસ કર્યો જ નથી. પરિણામે ઘરમાં રોજનો કંકાસ જામે છે. રોનકને ભગવાને હેન્ડસમ બનાવ્યો એમાં રોનકનો શો વાંક? વળી રોનક હસમુખો છે. નાની નાની વાતને હસી કાઢવાની એને ટેવ છે. કોઈની સાથે રોનક હસી ખુશીથી બોલે તો સીતા વહેમાય. તારે એની સાથે શો સંબંધ? શરૂઆતમાં રોનક ચૂપચાપ સાંભળી લેતો, જવાબ આપે તો ઝઘડો થાય ને! પણ જ્યારે

સીતા હદ વટાવી દે ત્યારે એની સહનશક્તિ ખૂટી જાય, અને પછી જવાબ આપી દે તો ઝઘડો ઊભો થઈ જાય. રોજરોજના કંકાસથી ત્રાસી ગયો છે રોનક.

ઓફિસમાં મીસીસ ફડકેની આજે ફેરવેલ પાર્ટી હતી. રોનક સરસ રીતે તૈયાર થઈને સેંટ છાંટતો હતો. સીતા જોઈ જ રહી પછી મનની ગંદકી જીભ ઉપર આવી જ ગઈ. કઈ ગર્લ ફેન્ડને મળવા જઈ રહ્યા છો? સજીવજીને, સ્પ્રે કરીને? રોનકને ચાટી ગઈ. શું સમજે છે સીતા એના મનમાં? બોલવાનું ભાન નથી. રોનક ચૂપચાપ બહાર જવા નીકળ્યો. સીતા આજે ઝઘડો કરવાના મૂડમાં હતી. ઘણા દિવસથી ચાન્સ મળ્યો ન હતો. સીતાએ આગળ ચલાવ્યું. વાંદરો ઘરડો થયો પણ ગુંલાટ મારવાનું ભૂલતો નથી. બે છોકરાનો બાપ થયો છે. આવા ધખારા શાને માટે? જાણે હમણાં જુવાની ફુટી હોય એમ નીકળી પડ્યા છો.

હા એ વાત સાચી છે કે રોનક મહેફિલનો માણસ છે. એને મિત્રોના ટોળામાં ફરવું ગમે છે. અનેક બહેનપણીઓ પણ છે, જેમને સીતા ઓળખે છે, બધા કોલેજકાળના મિત્રો છે. રોનકની સાથે સીતા પણ જતી હતી મુશાયરા, સંગીતના જલસામાં. હવે જાણે બે છોકરાના માબાપ બની ગયા એટલે મોજશોખ છોડી દેવાના? મિત્રોને ભૂલી જવાના? રોનકને જિંદગીને માણવાનો અને દુનિયામાં ફરવાનો શોખ હતો.

રોનક સવારે ઊઠી જોર્જીંગ માટે જીમમાં જાય. ચા નાસ્તો કરી ઓફિસ જાય. રાત્રે થાક્યો પાક્યો આવે. બે ઘડી જીવ બહેલાવવા કોઈ મિત્રો સાથે વાત કરે, શનિ-રવિના પ્રોગ્રામ ફીક્સ કરે. શુક્રવાર આવે કે વાળને કલપ કરે. ભલેને પચાસના થવા આવ્યા, તૈયાર થઈને નીકળે. રોનકભાઈ તો જાણે પાંત્રીસના લાગે. અને સીતા બે સંતાનોની મા થઈ એટલે જાણે સંસાર પૂરો થઈ ગયો. આખો દિવસ ઘરકામમાં, ગંદી ગોબરી ફર્યા કરે. રોનક ટોકે કે સાંજ પડે, નાહી ધોઈને સાડી બદલીને તૈયાર રહેતી હોય તો! સીતા અદોદળી થવા માંડી છે. વજન વધવા લાગ્યું છે. પરવારી ગયા હોય એ રીતે જિંદગી જીવી નાંખવી

છે, નથી કોઈ ઉત્સાહ. રગશિયું ગાડું ગબડાવ્યા કરવાનું.

સીતાનો સ્વભાવ બગડતો ચાલ્યો. મહેણાં મારવાની એક પણ તક સીતા જતી કરતી નથી. એ મા વધારે બની ગઈ અને પત્ની તરીકે ઉણી ઉતરવા લાગી, બેદરકાર બનવા લાગી. રોનક સમજાવે કે તારી તંદુરસ્તીનો તો ખ્યાલ રાખતી જા. પણ સીતા અસલામત ભાવ અનુભવ્યા કરે છે. તેનો પતિ રોનક, એક તો દેખાવે સુંદર, સફળ ઉદ્યોગપતિ અને પૈસા કમાતો માણસ. એની માએ સીતાને ચાવી ચડાવી કે તારા વર ઉપર ધ્યાન રાખજે. નહીં તો હાથમાંથી જશે. તારે રડવાનો વારો આવશે. સીતાના મગજમાં ઘૂસી ગયું કે રોનકને લફરાબાજીમાં જ રસ છે.

સીતા કાયમ શબ્દોના બાણ ફેંકે. રોનકને સંભળાવે મેં તને બે દીકરા આપ્યા. મારે પગલે તારે ત્યાં ધનસંપત્તિ આવ્યા. મેં તારું ઘર ચલાવ્યું, મારી તબિયત ઉપર ધ્યાન ન આપ્યું. મારી જાત ઉપર ધ્યાન રાખી શકી નહીં કારણ મેં કુટુંબ ઉપર જ ધ્યાન આપ્યું. નાહક સમય વેડફી નાંખ્યો, એના કરતાં મોજશોખ કરી શકી હોત. સીતા વીતેલા વર્ષો બાબત અફસોસ કરે છે જ્યારે રોનક તો એમ જ માને છે કે જ્યારે જેવી પરિસ્થિતિ હોય તે મુજબ વર્તન કરવું પડે. આજે સમય સાનુકૂળ છે. મોજમજા કરી લઈએ. આટલા વર્ષ ફક્ત પૈસા કમાવા દોટ મૂકી. ખાવાપીવાનું, ઊંઘવાનું ભાન ન રાખ્યું. હવે તબિયત સાચવવા જીમમાં જાઉં, ફોરેન હરીએ ફરીએ, મજા કરી લઈએ.

સીતા પાસે ટી.વી. જોવાનો સમય છે, ફોન પર કલાકોના કલાકો સમય બગાડે છે. એને બહારની એક્ટીવીટીમાં રસ નથી. ચોવટ કરવામાં જ રસ છે.

રોનકને ઓફિસના કામકાજમાં બહુ જ વ્યસ્ત રહેવું પડે છે. ઘરેથી ઝઘડો કરી નીકળેલો રોનક ઓફિસમાં જઈ બધું ખંખેરી નાંખે છે. નહીં તો હૃદય અને મગજ ઉપર વજનદાર શિલા ઊંચકીને ફરવું પડે. સીતાને આવો સરસ પતિ મળ્યો, એને એનો ગર્વ થવો જોઈએ. પોતાનો જીવનસાથી આટલો ઉત્સાહી છે. એમાંથી પ્રેરણા લેવાને

બદલે એ કકળાટ ઊભો કરે છે. ઇશ્વરે આટલું બધું આપ્યું છે, જીવનને સ્વર્ગ બનાવવાની બધી તક પ્રાપ્ત છે. પણ સીતા ઝઘડાખોર સ્વભાવને કારણે બધી તકો ગુમાવી બેઠી છે.

એક તો પોતે દેખાવે રોનકની બરોબરી કરી શકતી નથી. રોનક જેવો પતિ પોતાને સારા નસીબે મળ્યો એનો આનંદ માણવો જોઈએ. કોલેજમાં સીતા રોનકના એક સ્માઈલ ઉપર મરતી હતી. રોનક કોઈ છોકરીની જાળમાં ફસાય તેવો ન હતો. એને પિયરથી પૈસા લાવે એવી પત્ની જોઈતી ન હતી. સંસ્કારી અને આદર્શ પત્ની હોય જે ઘરની દરેક વ્યક્તિ સાથે સલુકાઈથી વર્તે એવી જીવનસાથીની તલાશ હતી. એને લાગ્યું કે સીતા બધી રીતે ફીટ થાય તેવી છે. પણ જીવનમાં આ જ તો મોટી થાપ ખાઈ બેઠો હતો રોનક.

સમાજમાં રોનકનો એક ચાહક વર્ગ હતો. રોનક માટે બધાને માનપાન હતું. સીતાને એ બધે સાથે લઈ જવા ઇચ્છે છે. બધા મિત્રો એમની પત્નીઓ સાથે મોજશોખ માણે છે. સરસ મજાનું ચુપ છે. બધા બે ઘડી હસી મજાક ઉડાવે, હળવા થઈ જવાય. ત્યાં જ વાંધો પડે છે સીતાને, એ શું વળી? પારકા બેરા સાથે હી હી ખી ખી કરવાનું. પેલી ચિંબાવલી બહુ મસ્કા મારતી હતી ને કંઈ તને! રોનકનો અને સીતાનો પણ એક મિત્ર અજય. તેની પત્ની રેખા સાહિત્યની શોખીન. રોનક શાયરી બોલે રેખા વાહ વાહ, દુબારા, દુબારા બોલે અને સીતાનો જીવ કળીએ કળીએ કપાય.

રોનક ખૂબસૂરત છે. એ માને છે કે પત્ની ભલે ને ખૂબસૂરત ના હોય, પણ એના સ્વભાવમાં નિખાલસતા હોવી જોઈએ. એનામાં બીજી અનેક ખૂબીઓ હોય તો બાહ્ય દેખાવની કોને પડી છે? ખરી સુંદરતા આત્માની હોવી જોઈએ. રોનકમાં સેન્સ ઓફ હ્યુમર ભરપૂર છે. મિત્રોની હાજરીમાં એ ખીલે છે. અને ત્યાં જ પેટમાં દુઃખે છે સીતાને. સીતા ઘરરખ્ખું ગૃહિણી છે. રોનક સારું કમાય છે, સીતાને કમાવા જવું પડતું નથી. સીતામાં અનેક આવડતો ભરી પડી છે. પણ એના વહેમીલા સ્વભાવે ઘરસંસારના નીર ડહોળી નાંખ્યા છે. રસોઈ બનાવવામાં પણ

એનું ચિત્ત ચોંટેલું નથી હોતું. સ્ત્રી અન્નપૂર્ણા ગણાય. ભોજ્યેષુ માતા ગણાય. પતિ અને સંતાનોને પ્રેમથી જમાડે, માના ભાવથી. અહીં સીતાને સારી રસોઈ કરતાં આવડે છે પણ એમાં મનનો ઉદાત્ત ભાવ ભળેલો નથી. કચવાટથી કરેલી મીઠાઈ-પકવાનની ભોજનથાળીમાં સ્વાદ ન આવે. રોનક કંટાળી ગયો છે સીતાના સ્વભાવથી. લગ્નજીવનની જવાબદારી એ સમજે છે. બે દીકરા છે. એમને સંસ્કારી બનાવવાના છે. ઘરમાં મા-બાપને ઝઘડતા જોઈને એ લોકો નિમાયા જેવા બની જાય. શું શીખશે માબાપના જીવનમાંથી?

જીવનમાં ચડતીપડતી, સુખ દુઃખ આવે પણ એ વખતે પત્નીએ પતિની પડખે ઊભી રહી સાથ આપવો જોઈએ. પત્ની જો સમજદાર હોય તો પતિનું અડધું કામ સફળ થઈ જાય. અહીં તો રોનકને અનેક મોરચે લડવું પડે છે. ઘરમાં રોનક જુદો, ઓફિસમાં રોનક જુદો, મિત્રોમાં વળી તદ્દન જુદો. દરેક વખતે રોનકને મુખવટા બદલવા પડે છે. થાકી ગયો છે હવે રોનક. પત્નીએ પતિના પૂરક બની રહેવું જોઈએ એને બદલે સીતા એ મોટામાં મોટી કમજોરી બની ગઈ છે રોનકના જીવનમાં. પત્નીનો સહકાર મળે તો પતિનો આત્મવિશ્વાસ વધી જાય. પતિ-પત્ની બંને એકબીજાની આંતરિક શક્તિ બને સંસાર ભારરૂપ ન બની જાય.

મિત્રોની મિજલસ જામી હોય, સૌ રંગમાં આવી ગયા હોય, હસીમજાકની છોળ ઉડતી હોય ત્યારે જ સીતાના મનમાં શંકાના વાદળો ઘેરાય. એ બધાના દેખતા રોનકનું અપમાન કરી બેસે, મજા મરી જાય. પત્નીના આવા સ્વભાવને કારણે ભોંઠપ અનુભવે છે રોનક. માબાપ ચૂપચાપ દીકરાની વ્યથા સહી લે. સારું છે તેઓ દેશમાં અલગ રહે છે. નહીં તો રોજરોજ દીકરાના સંસારની હાલત જોઈ બિચારા દુઃખી દુઃખી થઈ જાત.

કહે છે લગ્નની જોડી સ્વર્ગમાંથી જ નક્કી થઈ ગઈ હોય છે. અહીં છૂટાછેડા નક્કી થાય છે. રોનકે પોતાની જોડી જાતે પસંદ કરી હતી. છૂટાછેડા લેવાનું મન થઈ જાય છે. પણ પરિવારની આબરૂ નડે છે.

ઘરડા માબાપનું મન દુઃખાય. બે દીકરા છે, કાલે પરણાવવા પડશે. સીતા માટે એને અંતરથી લાગણી છે. નથી એ એને છોડી શકતો, નથી રોજરોજનો કંકાસ સહન કરી શકતો!

આપણે માની લીધું છે કે સ્ત્રીઓ ઉપર પુરુષ આધિપત્ય જમાવતો હોય છે, દાદાગીરી કરતો હોય છે. ઘરમાં પુરુષનું જ સામ્રાજ્ય ચાલતું હોય છે. પણ બધે એવું બનતું નથી. કોઈ કોઈ જગ્યાએ એથી વિપરીત હોય છે. જેમ કે રોનકના સંસારમાં. સ્ત્રી તો ગમે ત્યાં જઈ રોદણાં રડે, રડીને અને દુઃખના ગીતડા ગાઈને બીજાની સહાનુભૂતિ મેળવવા પ્રયાસ કરે. પણ પુરુષની હાલત શી થઈ જાય? રોનક કોને પોતાના ઘરસંસારની વાતો જઈને કહે? પોતાની પરિસ્થિતિ કફોડી બની જાય. મરદ થઈને બૈરીને કંટ્રોલમાં રાખી શકતો નથી?

શું કરવું જોઈએ રોનકે? કંટાળી ગયો છે, થાકી ગયો છે, કોઈ તો મારગ બતાડો? ઘરસંસાર માંડવો સહેલો છે, ચલાવવો અઘરો છે, નિભાવવો દુષ્કર છે. પોતાની લડાઈ રોનકે પોતે જ લડવી પડશે.

આજકાલ સ્ત્રી સશક્તિકરણની વાતો થાય છે. પુરુષો સ્ત્રી પર ત્રાસ ગુજારે છે એ વાતો ગાઈ વજાડીને કરીએ છીએ. પણ ક્યારેક આવા રોનક જેવા પુરુષોની દયા આવે છે. એ બિચારો બોલી શકતો નથી, રડી શકતો નથી, કોઈને પોતાનું દુઃખ જતાવી શકતો નથી. અંદરખાનેથી સંબંધ કથળી રહ્યો છે. તમાચો મારી ગાલ રાતો રાખવો પડે છે. કુટુંબની આબરૂ ઢાંકીને બેઠો છે. પત્નીને વિશ્વાસમાં લેવા પ્રયાસ કરે છે પણ વન વે ટ્રાફિક ક્યાં સુધી નભે?

રોનકનો મોટો દીકરો અજય હવે વીસ વર્ષનો થઈ ગયો છે. કહે છે કે સોળ વર્ષે દીકરાને મિત્ર ગણવો. પપ્પા કંઈ બોલતા નથી. પપ્પા મનમાં મૂંઝાય છે. બાપદીકરો સાંજે ક્લબમાં જઈ બેઠા. દીકરા અજયે વાત ઉપાડી. પપ્પા આવું ને આવું ક્યાં સુધી ચલાવ્યા કરશો? હવે હું ગ્રેજ્યુએટ થઈ ગયો છું. તમારે પડખે ઊભો રહીશ. મેં બીઝનેસ મેનેજમેન્ટનું કર્યું છે. અહીંની માર્કેટનો વિગતવાર અભ્યાસ કર્યો છે. એવા નિષ્કર્ષ પર આવ્યો છું કે આપણી પ્રોડક્ટની ખાસ્સી ડીમાન્ડ છે.

બીઝનેસ વિકસાવવાની પૂરેપૂરી તક છે, ક્ષમતા છે. આપણી કંપનીનું નેટવર્ક મર્યાદિત છે. તમે પ્રોડક્શન ઉપર પૂરતું ધ્યાન આપો છો. હું ટર્નઓવર બમણું કરી દઈશ. તમે જે સ્ટાઇલથી ધંધો કરો છો એમાં લીમીટેડ સ્ત્રોત છે. જૂની ઘરેડમાંથી બહાર આવી જઈએ.

પપ્પા તમે બે મોરચે સફળ નીવડી શકો તેમ છો. ઘરના કંકાસને કારણે તમે પાછળ પડી ગયા છો. મમ્મીની નારાજગી જાણવા પ્રયાસ કરો. જીવનની લડાઈ સૌએ પોતપોતાની રીતે જ લડવી પડે. આપણે આપણી ક્ષમતા વધારતા જઈએ. મમ્મીથી નાહક ગભરાયા કરો છો, તમે તડ ને ફડ કરતા શીખો. થોડી ધાક રાખો. પત્નીની કાયમ આરતી ઉતાર્યા ન કરાય. તમારી અતિશય ચૂપકીદીનો મમ્મી ઉલટો અર્થ કરી લે છે, એના મનમાં શંકાના બીજ રોપી દે છે. તમે મમ્મીને પ્યાર કરો છો, થોડા થોડા એના વખાણ કરતા જાઓ. મમ્મીને જે વિષયમાં રુચિ હોય એની ચર્ચા શરૂ કરો. એમને પ્યાર કરો છો, એવો વિશ્વાસ આપો. સૌથી વિશેષ તમે અમારા તરફનો કોઈ ડર ન રાખો. મમ્મી ન સમજે તો જરા ધમકાવી કાઢો. તમારી સજ્જનતાને એ તમારી નિર્બળતા સમજી બેઠી છે. સાપ ભલે કરડે નહીં પણ એણે કુંફાડો મારતા તો રહેવું જ પડે. મમ્મીને ફેક્ટરીના કામમાં રસ લેતી કરી દઈએ. પરિસ્થિતિ સમજાતી જશે, આપોઆપ સમજી જાય એવી વ્યવસ્થા ગોઠવીએ. તમે થોડી હિંમત દાખવો અને થોડી સમજૂતી સાધો. મમ્મી જરૂર સમજી જશે. આપણો પરિવાર તૂટવા દેવો નથી.

દરેક સ્ત્રીને પોતાની રીતે જીવવાનો હક છે તો પુરુષને પણ પોતાની રીતે જીવવાનો હક છે. આ શરીર મારું છે, આ મગજ મારું છે, આ જીવન મારું છે, મારી રીતે હું જીવવા માંગુ છું. એ વાત સ્પષ્ટપણે જણાવી દો. મારી મરજી પ્રમાણે હું જીવન જીવવાનો પ્લાન કરીશ. મારી પસંદગી યુનીક છે. આઈ એમ ઇન્ફીનીટ ઇન એવરી ડીરેક્શન. આઈ એમ માય યુનિવર્સ. મારું પ્લેઝર મારું છે, મારો આનંદ મારો છે. જો ના સમજી શકો તો તમારો રસ્તો તમે ખોળી લો. હું બદલાવાનો નથી. બંને થોડું થોડું એડજસ્ટ કરતાં શીખી જઈએ.

વુમન એમ્પાવરમેંટ વાળા કહે છે સ્ત્રી પુરુષની ગુલામ નથી તો પુરુષ પણ સ્ત્રીનો ગુલામ નથી. છેવટ ફેમીલી કોર્ટ ખુલ્લી જ છે. સીતા મા દરેક પ્રસંગે પોતાની જ મરજી મુજબ વર્તી ન શકે. એમની રીતે એ જીવે, તમારી રીતે તમને જીવવા દે. સીતામા તમને પોતાના હાથનું રમકડું બનાવી રમાડવા ઇચ્છે એવું તો ન જ થવા દેવાય.

લાઈફ ઇઝ ટેન પર્સન્ટ વોટ યુ મેઈક ઇટ, એન્ડ નાઈન્ટી પર્સન્ટ હાઉ યુ ટેક ઇટ. પપ્પા તમે મમ્મીના વર્તનથી નારાજ થયા વિના આગળ વધો. હમ તુમ્હારે સાથ હૈ. પતિ-પત્નીના સંબંધોના તાંતણા બહુ નાજુક હોય છે. એને સાચવવા પડે, જાળવવા પડે. સંબંધો ખાંચમાં પડે, જીવન, ઘરસંસાર બળીને ખાક થઈ જાય. સંબંધ ટકોરાબંધ-અકબંધ રાખવો હોય તો બંને પક્ષે બાંધછોડ કરવાની તૈયારી હોવી જોઈએ. પગમાં જોડા ડંખે તો ક્યાં ડંખે છે એની ખબર આપણને જ પડે. પપ્પા ઓલ ધી બેસ્ટ. ધંધો હું સંભાળી લઈશ, તમે મમ્મીને સમજો, એના માનસને સમજો. ઘરમાં શાંતિ હશે તો બહારના મોરચે આપણે સફળતાપૂર્વક લડી શકીશું.

ઘીનું ઠામ

કહે છે ખીચડીને બહુ હલાવવી નહીં અને દીકરીને બહુ ફુલાવવી નહીં. દીકરી દીકરી દિવાળી, સોનાની ઘાઘરી સીવડાવી, રેવાબાના કુટુંબમાં ત્રણ પેઢી સુધી બધાને ત્યાં દીકરા જ દીકરા જન્મે, કોઈને ત્યાં દીકરી નહીં, તેથી રેવાએ બાધા લીધી, કે ભગવાન અમારે ત્યાં લક્ષ્મીજીની પધારમણી કરાવશો. ત્રણ પેઢીએ ભાઈને ત્યાં સોનલબેન પધાર્યાં. રેવાબા તો હરખધેલા થઈ ગયા. દીકરી જન્મી તોયે થાળી વગડાવી. પેંડા વહેંચ્યા. સોનલ બધાની લાડકી. એને બધા જ ઊંચકે, રમાડે, બે ઘડી નીચે ન મૂકે. સોનલબા લાડકવાયા, તેથી માથે ચડ્યા. રડી કકળીને ધાર્યું કરાવી લેવાની આદત પડી ગઈ સોનલને. સોનલને કોઈ ભાઈબહેન નહીં, બધું આંગત અને સુવાંગ. સોનલ સોનાવર્ણી, દેખાવડી, લાંબો કાળો કેશ કલાપ. કંઠમાં જાણે કોયલે માળો બાંધ્યો હોય એમ ગીત-સંગીતમાં પારંગત. દાદીને તો જાણે સોનલ દીકરી એટલે શી વાત. દીકરાને કહીને દર તહેવારે દસ-દસ તોલા સોનું વસાવે. મારી દીકરીને સૂંડલે સોને મઢી દઈશ. મારી સોનલ જેવુંકોઈ નહીં.

સોનલ સ્કૂલમાં હતી ત્યાં સુધી તો ડીસીપ્લીન રાખવી પડતી. હવે તે કોલેજમાં દાખલ થઈ. મુક્ત વાતાવરણ. ઘરમાં કોઈ વાતની મનાઈ નહીં. પોતાની કાર લઈ કોલેજ જાય. વટ પાડી દેવો અને છોકરાઓને પોતાની આસપાસ ભમતા કરી દેવા. પોતે જિનિયસ છે અને બીજા બધા તુચ્છ. ઘમંડી અને તોછડી બની ગઈ. પોતાનાથી કોઈ વધુ સારું દેખાય, સારી રીતે તૈયાર થઈને આવે એ એનાથી સહન થાય જ નહીં. પોતે સારી રીતે તૈયાર થઈ હોય અને કોઈ વખાણ ન કરે તો યે એનું ફટકે. હવે તેની દાદી રેવાબાને ખ્યાલ આવ્યો કે સોનલનો ઉછેર અતિ લાડ-પ્યારમાં કરવા જતાં એમણે

જાતે જ સોનલને ફટવી મારી છે. કોઈ વડીલોની આમન્યા રાખતી નથી. કાલે ઊઠીને દીકરીને સાસરે વળાવીશું. સાસરિયામાં આવું તોછડું વર્તન કરશે તો મા-બાપ જ વગોવાશે કે દીકરીને આવા સંસ્કાર આપ્યા છે ?

સોનલના જીવનમાં પ્રેમને સ્થાને નફરત વણાઈ ગયા. પોતે સર્વોચ્ચ બીજા બધા જાણે એનો હુકમ ઉઠાવે. પોતાને સંપૂર્ણ ગણે. બીજાના વાંક જોયા કરે. પોતાનું ધાર્યું ન થાય ત્યાં સુધી આક્રમક બની જાય. રેવાબાને હાથના કર્યા હૈયે વાગ્યા. વધારે પડતી છૂટ આપવાનું પરિણામ નજરે દેખાય છે, પણ હવે દીકરી વાળી વળે તેમ નથી. માતા-પિતાને મન બાળક સર્વસ્વ હોય. દરેક મા-બાપ ઇચ્છે છે કે પોતે પોતાના બાળકને દુનિયાનું સર્વશ્રેષ્ઠ અપાવી શકે. પેટે પાટા બાંધીને મા-બાપ સંતાનોને ઉછેરે. બાળકને વધુ પડતા લાડ કરે, અતિશયોક્તિભર્યા વખાણ કર્યા કરે. આજકાલ મા-બાપ રેટ રેસના ભાગીદાર બન્યા છે. પોતાનું બાળક સર્વગુણ સંપન્ન બને. ભણવામાં, સ્વીર્મીંગમાં, કરાટેમાં, સંગીતમાં, રમત-ગમતમાં સર્વશ્રેષ્ઠ બને. ખૂબ ઇનામો જીતી લાવે. બાળકની નામના વધે, પોતાનું નામ થાય.

પપ્પા કહેતે હૈ - બેટા બડા બનેગા, મેરા નામ રોશન કરેગા. બાળકને હિંમતવાન બનાવી, પ્રોત્સાહન આપી, એનો આત્મવિશ્વાસ વધારવો જોઈએ. વધુ પડતું મહત્ત્વ આપી દેવાથી બાળક પોતાની જાતને સર્વથી ચડિયાતા સમજી અભિમાની બની જાય.

બીજા પોતાના વખાણ કરે એવું ઇચ્છતા હોઈએ તો આપણે બીજાના વખાણ કરતાં શીખવું જોઈએ, એ મહત્ત્વની વાત સોનલને કોઈએ સમજાવી જ નહીં. માય મોમ ઇઝ બેસ્ટ, માય પપ્પા ઇઝ બેસ્ટ, આઈ એમ બેસ્ટ. બીજા બધા કેવા ? બીજાની કદર કરવામાં શા માટે નાનમ અનુભવવી જોઈએ ? સૌને પોતપોતાનું ઘર, મા-બાપ, સંતાન બેસ્ટ લાગવા જોઈએ. જે કંઈ મળ્યું છે એનું ગૌરવ માણતાં શીખીએ, પણ સાથે સાથે બીજાને ઉતારી પાડવાના નહીં

જ. બધા સાથે સન્માનભેર વ્યવહાર કરતાં બાળકને ખાસ શીખવવું જોઈએ.

પોતાના સંતાન માટે એક ખાસ ઇમેજ બનાવી, એમાં રાચ્યા કરવા કરતાં બાળકને વાસ્તવિકતાનું ભાન કરતાં શીખવવું જોઈએ. આજની યુવતીઓ વધુ પડતી મહત્વાકાંક્ષી બનતી જાય છે. ભૌતિક સુખસુવિધા એટલી બધી મળતી થઈ ગઈ છે કે એને મન સુખ-સગવડ, પૈસા જ અગત્યના બની ગયા છે. કોઈ અભાવ વેઠવાની આદત પાડી નથી. છોકરી મોટી થશે, એ પરણશે, એનો ઘરસંસાર એણે જાતે ચલાવવો પડશે, મા ત્યાં સાથે આવી શકવાની નથી. સ્ત્રી એટલે પરિવારની ધરી. પોતે કમાય, પતિ કમાઈને લાવે, એ કમાણી વ્યવસ્થિત રીતે વપરાય એનું મેનેજમેન્ટ એને આવડવું જ જોઈએ. સ્ત્રી એટલે પરિવારનો આધારસ્તંભ. સ્ત્રીની જવાબદારી ઘર ચલાવવાની છે, એક સારી ગૃહિણી, સારી માતા બની એક સંસ્કારી પરિવાર એણે રચવાનો છે. એ માટે એને નાનપણથી કેળવણી મળવી જોઈએ.

ધનાઢ્ય કુટુંબની છોકરીઓ અદ્યતન સુખસગવડો વાપરે. ગાડીમાં ફરે, ફેશન ફંડા કરે. મેકઅપ કરે. એની રહેણીકરણી ફેશન જોઈને નીચલા અને મધ્યમવર્ગની યુવતીઓની લાલસા તીવ્ર બને છે. પોતાની અભિપ્સાઓ પૂરી કરવા એ શ્રીમંત છોકરાની આજુબાજુ ફરે. એને વશ કરવા પ્રયાસ કરે. પારકા મહેલ જોઈ પોતાની ઝૂંપડી તોડી ન પડાય. મા-બાપની પરિસ્થિતિ સાધારણ હોય તો છોકરીના ખર્ચાઓ પરવડે નહીં. ત્યારે છોકરી અવળે માર્ગે ચડી જાય. ભૌતિક સુવિધાઓ પામવા છોકરાઓની અયોગ્ય માંગણીને વશ થઈ જાય. ઝડપથી પૈસા કમાઈ લેવા માટે છોકરીઓ માટે એ એક માર્ગ ખુલ્લો છે, ધીરે-ધીરે મર્યાદા-શરમ છૂટી જાય. કોઈ ધનાઢ્ય નબીરાને એ લપેટમાં લે અથવા પોતે એની લપેટમાં આવી જાય. છોકરાઓ માટે આવી પ્રવૃત્તિ ટાઈમ પાસ બની જાય. એ ફ્લર્ટ કરી છટકી જાય. પણ છોકરી માટે જીવવું દુષ્કર બની જાય. એ વપરાયેલો માલ ગણાઈ

જાય. કોઈ ખાનદાન કુટુંબ એને સ્વીકારે નહીં. છોકરીઓ વિશેષ સંવેદનશીલ હોય છે. એક વ્યક્તિને અપનાવ્યા પછી બીજી વ્યક્તિ સાથે જીવન જોડવું અઘરું બની જાય.

સાદી, સીધી છોકરી જ્યારે વરણાગી બની જાય, ત્યારે મા-બાપે ચેતી જવું પડે. ઘણી વખત મા-બાપ વૃધ્ધ હોય, બિમાર હોય, લાચાર હોય, દીકરીની કમાણી પર જીવતા હોય, ત્યારે દીકરીને કંઈ કહી શક્તા નથી અને મર્યાદા છોડી, આગળ વધી ગયેલી છોકરીને પાછી વાળવી મુશ્કેલ બની જાય. પરિણામે આંખ આડા કાન કરવા પડે. એક છોકરી જીવનમાં આગળ વધવા માંગતી હોય, પ્રમોશન મેળવવું હોય, પીકચર લાઈન કે મોડેલીંગ જેવા વ્યવસાયમાં હોય ત્યારે એણે પુરુષની માંગણી મને કે કમને સ્વીકારવી પડે, પછી તો એને આદત પડી જાય, કશું અજુગતું ન લાગે, કારણ આ માર્ગે મબલખ કમાણી કરી શકાય છે. દર મહિને મોટી રકમ હાથમાં આવે તો ગમે જ ને ! મુંબઈ માયાનગરી છે. અભિનેત્રી બનવાના ધખારામાં આંખોમાં અનેક સપનાઓ આંજી યુવતીઓ અહીં આવે છે. જાતે પોતાનું શોષણ થવા દે છે, શીલ ગુમાવતાં પણ ખચકાતી નથી. પછી અહીં જ સડે છે. એના ઘરમાં, એના સમાજમાં, એના ગામમાં એની આબરૂ રહી નથી. એ પાછી ફરી શક્તી નથી. ડાન્સબાર જેવામાં યે કામ કરીને કમાણી કરી લે. નિયતિને દોષ દેતી રહે અને સડેલી જિંદગીમાં સબડચા કરે. કોઈ સ્ત્રી પોતાનું શીલ, પોતાની ઇજ્જત જાતે જ સ્વેચ્છાએ વેચવા નીકળી હોય એની પરિસ્થિતિ કફોડી-દયાજનક થઈ જાય. એ સમાજના પ્રવાહથી દૂર ફેંકાઈ જાય. જેને માટે આવા માર્ગે ચડવું પડ્યું એ લોકો પણ મોઢું ફેરવી લે.

સોનલના પિતાને ધંધામાં નુકસાની આવી. એ દીકરીની માંગણીઓ સંતોષી શકે તેમ ન હોતા. સોનલને રૂપનું અભિમાન હતું. આવડતનું અભિમાન હતું. જિંદગીમાં બાંધછોડ કરવાનું એ શીખી નથી, એને શિખવવામાં આવ્યું નથી. સોનલની મા દીકરીના હાલ જોઈ દુઃખી દુઃખી થઈ જાય છે. દાદી નથી હવે ફક્ત મમ્મી-

પપ્પા છે. મમ્મી-પપ્પાને સોનલ થોડી ગાંઠવાની હતી? આમ એક સારા ઘરની છોકરી, રૂડી-રૂપાળી આશાસ્પદ છોકરીનું ભવિષ્ય રોળાઈ ગયું. એની માએ ઘણી વખત એના લગ્ન માટે વાતચીત ચલાવી, પણ સોનલની તો એક જ વાત. માય ફુટ હું લગ્ન કરું, પુરુષની ગુલામી સ્વીકારું? હું પ્રોફેશનલ વુમન બનવાનું પસંદ કરીશ, પણ લગ્ન કરી હાઉસવાઈફ તો નહીં જ બનું.

ભરજોબન હોય, નદી બે કાંઠે વહેતી હોય, એ બંધનમાં જકડાઈ રહેવું પસંદ કરે ખરું? અનેક છોકરાઓ સાથે રખડતી સોનલ એક મીલમાલિકના નબીરા કૌશલને દિલ દઈ બેઠી, સાથે શરીર પણ. લગ્નની લાલચ આપી સોનલને ફસાવી કૌશલે. હવે એ લગ્ન કરવાની ના પાડે છે. સોનલ હવે લાયાર બની ગઈ. કાકલુદી કરી, પણ કૌશલ દાદ આપવાને બદલે ધમકી આપવા લાગ્યો. પૈસાનું જોર, બાપની લાગવગનું જોર. સોનલ સાથેના સંબંધો ઊઘાડા પાડી દેવા બ્લેકમેઇલીંગ કરવા લાગ્યો. સોનલ ગભરાઈ ગઈ. સ્ટ્રેસમાં આવી ગઈ. કૌશલને લગ્ન કરવા નથી, પણ સોનલનો લાભ-ગેરલાભ ઉઠાવવાની તેની દાનત.

સોનલ મા-બાપને ખુલ્લું-ખુલ્લા કશું કહી શકતી નથી. એ મૂંઝાય છે. એક દિવસ તાણ વધવાથી બેભાન થઈ ગઈ. ડૉક્ટરે આવીને ચેકઅપ કરી કહ્યું કે કોઈ રોગ નથી. એટેક જેવું પણ નથી. તમે એની સાચકોલોજી સમજવા પ્રયાસ કરો. હવે ગુસ્સો કરવાથી કંઈ વળવાનું નથી. પ્રેમથી એના મનની વાત જાણી લો. બે દિવસ સોનલ બેભાન જેવી રહી. મમ્મી-પપ્પા બંનેએ એને હિંમત બંધાવી. સાચેસાચું જણાવી દેવા કહ્યું. દીકરી, અમે તારા માવતર છીએ. તારું જેમાં ભલું હશે તે જ કરીશું. એક દિવસ તો સોનલે રડ્યા કર્યું, પછી મમ્મી-પપ્પાને હકીકત જણાવી.

હવે કૌશલના ફોન આવે તો સોનલના મમ્મી-પપ્પા એને તતડાવી નાંખે છે અને કહી દીધું કે અમે તારી વિરુદ્ધ એફ. આઈ. આર. લખાવી છે. પોલીસ સ્ટેશન -લોકઅપ સુધી ખેંચી જઈશું.

અમારી પણ મિનિસ્ટર સુધીની લાગવગ છે. થોડી જબરાઈ બતાવી, કૌશલ સીધોદોર થઈ ગયો. સોનલનું નામ લેવાનું ભૂલી ગયો. કૌશલના એક મિત્ર સુજલને આ આખી વાતની જાણ હતી. એ સોનલને પડખે આવી ઊભો રહ્યો. આવા અળસિયા સળવળ્યા કરે, ગભરાવાનું નહીં. એણે હિંમતપૂર્વક સાથ આપ્યો, સોનલનો હાથ સામેથી માંગ્યો. સોનલ હવે વાસ્તવિકતાને પિછાણતી થઈ ગઈ. મમ્મી, પપ્પા અને સુજલના સહકારથી તનાવ દૂર થઈ ગયો. સુજલ સાથે પરણીને એ બેંગલોર ચાલી ગઈ, ત્યાં બંનેએ ઘર-સંસાર શરૂ કર્યો, સુખેથી જીવે છે. મમ્મી-પપ્પાને પણ બેંગલોર બોલાવી લીધા છે. મમ્મી-પપ્પા દીકરીના દીકરાને રમાડે છે, સોનલ, સુજલ બંને જોબ કરે છે. ખાધું, પીધું, રાજ કર્યું. ધીના ઠામમાં ધી પડી રહ્યું.

અરસપરસ

જુહુના દરિયા કિનારે વૈભવશાળી બંગલો છે. વૈભવને ત્યાં દોમ દોમ સાહ્યબી છે. નોકર-ચાકર, ગાડી બધું જ છે. બે દીકરાઓ અમેરિકા જઇ વસ્યા છે. ઘરમાં વૈભવ અને પત્ની વિશાખા બે જ જણા છે. બે જણા છે - પૂરબ અને પશ્ચિમ જેવા. એક જાય ઉત્તર તો બીજું જાય દક્ષિણ. વૈભવ મોડર્ન જમાનાનો ઉદ્યોગપતિ છે. દેશ-પરદેશ ખેડે છે. ધંધો ચોમેર ફેલાયેલો છે. મોટી-મોટી ક્લબમાં મેમ્બર છે. બિઝનેસ ટાયકુન હોવાથી રોજ મોટી મોટી હોટલમાં મીટીંગો યોજાતી રહે. સામાન્ય રીતે ક્લબોમાં લોકો સજોડે આવતા હોય છે. ડ્રીક્સ અને ડાન્સ. ડાન્સ ફ્લોર પર કોઈના હાથમાં હાથ ભેરવી નાચવાનું. વિશાખાને આવું બધું પસંદ નથી. એનામાં જૂના સંસ્કાર જાગ્રત છે. વૈભવને વિશાખા મણિબેન જેવી લાગે છે. એની સાથે સંસાર નિભાવવો પડે છે પરાણે. ફક્ત દુનિયાની નજરે બંને પતિ-પત્ની છે. બાકી બંને વચ્ચે ઊભી તિરાડ પડી ગઇ છે.

વૈભવ આજે પસ્તાય છે, આવી રોચા જેવી વિશાખાને મેં કેમ હા પાડી હતી? મારી જિંદગી ખારી કરી નાંખી. એ વખતે જે નિર્ણય લીધો તે તેણે પોતે જ લીધો હતો. કોઈએ જબરદસ્તી કરી ન હતી. એ દિવસોમાં પરિવારની પરિસ્થિતિ જ કંઈક એવી હતી. નિર્ણય સાચો હતો કે ખોટો હતો, એની છાપ જિંદગી પર કાયમ માટે પડી છે. અનેક પરિબળો એ નિર્ણય પર અસર કરનારા હોય !

દા.ત. તરસ લાગી છે, ભૂખ લાગી છે, શું ખાવું છે, શું પીવું છે કે ભૂખ્યા રહેવું છે, એ નિર્ણય જાતે જ લેવો પડે. એ નિર્ણય ઉપર ઘણા નિયંત્રણો હોઈ શકે. એવું જ પ્રેમ, લગ્ન માટે પાત્રની પસંદગી કરવી. વગેરે નિર્ણયો જાતે લેવાના હોય છે. આજે વૈભવને લાગે છે કે તે વખતે મારામાં અક્કલ ન હતી, તેથી મેં વિશાખાને હા પાડી દીધી. એ

મારી મોટામાં મોટી ભૂલ હતી. પાછળથી અક્કલ આવી કે વિશાખા મારે લાયક હતી જ નહીં. કોણ એને કહે કે એ દિવસોમાં આતાને કોઈ દેતું ન હતું અને આઈને કોઈ લેતું ન હતું. ભૂતકાળની ભૂલને હવે ક્યાં સુધી વેંઢારું? એ મારી બેવકૂફી હતી. પરિણામે મારે જિંદગીભર પરાણે વિશાખાને વેંઢારવી પડી છે. પાછળ નજર નાંખતા સમજાય છે કે એ નિર્ણય ઉતાવળિયો હતો. ઘણાને એ વખતે લાગ્યું હતું, ચેતવણી આપી હતી, પણ મારી લાચારી હતી, મારે વિશાખાને હા પાડવી હતી, પરણવું પડ્યું. એ જમાના સાથે જરા પણ બદલાવા તૈયાર નથી. આજના જમાનામાં આદર્શનું પૂછવું પકડી જીવાય નહીં. ભગવાને માણસને વિચારશક્તિ આપી છે. એની પાસે ઘણા ચોઈસ હોય છે. ભણવું છે, કંઈ લાઈન લેવી છે, એ નિર્ણય એને બદલે એના મા-બાપ નક્કી કરી નાંખે છે. એવું જ લગ્ન બાબતમાં છે. મા-બાપ કહે ત્યાં પરણી જવું પડ્યું. કદાચ ત્યારે પરણી ન ગયો હોત તો મારે કુંવારા રહી જવું પડ્યું હોત.

હવે પ્રશ્ન એ છે કે એ જમાનામાં વિશાખાએ વૈભવ સાથે લગ્ન કરી, એનો ગરીબ સંસાર નિભાવ્યો. એના બે દીકરાની મા બની. હવે આજે વૈભવ સધ્ધર-સમૃદ્ધ બની ગયો છે, તેથી હવે વિશાખા ગમતી નથી. ગરજ સરી એટલે વૈદ વેરી. હવે વિશાખાનું ભવિષ્ય શું? આખી જિંદગી એણે વૈભવને પતિ પરમેશ્વર માની એનું ઘર સંભાળ્યું. એને એના આદર્શો હોઈ શકે. વૈભવ ઉંધા-ચત્તા ધંધા કરે, પૈસાથી બહેકી જઈ ઉચ્છંબલ જિંદગી જીવે, તો શું વિશાખાએ પોતાના આદર્શો છોડી દેવા ?

આ કંઈ નાના છોકરાની રમત નથી કે અંચાઈ કરી દાવ દેવાનો વખત આવે ત્યારે નથી રમવું જા કહી ઊભા થઈ જવાનું. લગ્ન આર્ય સંસ્કાર છે. જીવનભર સાથ નિભાવવાના વચન લીધા-દીધા છે. નસીબજોગે વૈભવ પાસે પૈસો થઈ ગયો. ન થયો હોત તો એ પણ એવો જ ગામડિયા જેવો રહી ગયો હોત. નસીબમાં જે પાત્ર મળ્યું, તેને નિભાવી લેવું જોઈએ. ઘણી વખત એવું બને છે કે પરિસ્થિતિ

તદન વિપરિત બની જાય. દા.ત. સ્ત્રી સુંદર હોય, પસંદ કરી પરણ્યા, પછી એને કોઢ નીકળે તો? કોઈ સ્ત્રી પગે લંગડી થઈ જાય તો શું એને છોડી દેવાની? પુરુષ પ્રધાન સમાજમાં પુરુષ પોતાને ફાવે તેમ વર્તે.

ધારો કે પુરુષને કોઢ નીકળ્યો, ધારો કે પુરુષનો એક પગ કપાઈ ગયો તો સ્ત્રી એને છોડી જાય તો લોકો શું કહેશે એ સ્ત્રીને! સ્ત્રીએ પતિધર્મ નિભાવવો પડે તો શું પુરુષે પત્નીધર્મ નિભાવવો ન પડે. પતિની માંદગીમાં સ્ત્રી રાત-દિવસ જોયા વિના એની સેવાચાકરી કરે, કોઈ પુરુષ સ્ત્રીની આવી ચાકરી કરવા તૈયાર થાય ખરો!

વૈભવની જગ્યાએ વિશાખાને તક મળી હોત, એ વૈભવથી આગળ નીકળી ગઈ હોત તો શું વિશાખા વૈભવને છોડી દેવા તૈયાર થાત ખરી? આપણા સંસ્કારકહે છે કે બે વિભિન્ન પ્રકૃતિની વ્યક્તિઓ લગ્ન કરે, સાયુજ્ય સાધે, બે મટી એક બને, એકબીજાનો સાથ પ્રાણ પણો નિભાવવો પડે. એમાં ઉંચનીચનો સવાલ જ ન હોઈ શકે. આઘેડ વયના દંપતિ પોતાની પ્રકૃતિ કેમ કરી બદલી શકે? અને શા માટે બદલે? અરસપરસનો સવાલ છે.

કલ્યાણ મિત્ર

મારા ઉમાકાકી, એમનો જીવનમંત્ર ‘જેવા સાથે તેવા’ થવાનો. એમનો દીકરો વૈભવ મારાથી બે વર્ષ નાનો પણ ભારે જબરો. નાના છોકરાઓ રમતા રમતા લડી પડીએ. સૌ પોત પોતાની મા પાસે રાવ કરવા જઈએ. મારી મા તો મને તમાચો મારી કહી દે, જા માફી માંગી આવ. લડાઈ ઝઘડા સારા નહીં. ભૂલી જવાનું, ભાઈલો છે તારો. અને ઉમા કાકી દીકરાને પંપાળે અને કહી દે - રડતો રડતો ઘરમાં કેમ આવ્યો? એક ધોલ મારી દેવી હતી ને! વૈભવને એટલું જ જોઈતું હોય. થોડું વાગ્યું હોય તો યે ભેંકડો મોટો તાણો અને ગામગજારો કરે. વૈભવ મોટો થયો, ત્યારે નાનપણનો સ્વભાવ થોડો જાય? એનો જીવનમંત્ર બની ગયો ‘ટીટ ફોર ટેટ’. અડોશપડોશમાં બધા સાથે ઝઘડો થાય. ધંધામાં ગ્રાહક સાથે ઝઘડો કરી બેસે. જરા પણ જતું કરવાનો સ્વભાવ નહીં. કોઈની વાતમાં ક્યારેય સંમત ન થાય. વાદવિવાદ કરે. નાસ્તિક પણ એવો, દરેક વાતમાં વિજ્ઞાનનું પ્રમાણ શોધે. કોઈનું ભલું ઇચ્છે નહીં. કોઈનું જાણીજોઈને બગાડે. બીજાને નુકસાન કરી રાજી થાય.

અમારી માએ અમને શિખામણ આપી કે કર ભલા હોગા ભલા. બીજાનું ભલું ઇચ્છીએ તો ભગવાન આપણું ભલું કરશે. ‘મૈત્રીભાવનું પવિત્ર ઝરણું મુજ હૈયામાં વહ્યા કરે, ભલું થાઓ સકળ વિશ્વનું એવી ભાવના વહ્યા કરે.’ આ પ્રાર્થના દરરોજ ગાવાની. કાકીના આંગણમાં કૂતરું આવે, હડહડ કરી કાઢી મૂકે. અમારા ઘરમાં કૂતરાની રોટલી દૂધ અલગ કાઢી રાખેલા હોય. અમે ઘરે આવીએ, અમારો કૂતરો અમારી પાછળ પાછળ ફરે. અમારા પગ ચાટે. અમે એને જ્યાં સુધી વહાલ ન કરીએ, એ અમારો પીછો ન છોડે. બીજાઓ પ્રત્યે સહાનુભૂતિ દાખવવી. બીજાને સન્માન આપવું એ અમને ખાસ શીખવાડવામાં આવેલું.

મા કહેતી બીજા પ્રત્યે સારું વર્તન રાખશો તો તમારી માનસિકતા વિસ્તૃત બનશે. મૈત્રીભાવને કારણે હેયું ઋજુ બનશે. સ્વસ્થ માનસિકતા હોય તો જીવન સ્વસ્થતાપૂર્ણ રીતે જીવી શકીશું. જેટલું નેગેટીવ વિચારીએ આપણું સ્વાસ્થ્ય બગડશે. જેટલા પોઝીટીવ વિચારો હશે, આપણી આસપાસના ઓરા પવિત્ર હશે. મનમાં સદા પ્રસન્નતા અનુભવાશે. પ્રસન્ન રહેવું એ સૌ પ્રથમ શરત છે નિરોગી રહેવા માટેની.

મન સમતોલ રહે તો બ્લડપ્રેશર વધે જ નહીં. બ્લડપ્રેશરની દવા જીવનભર લેવી પડે. તમે કોઈનું બુરું ઇચ્છો, બગાડો, તમને ડર રહે કે કોઈ મારું બગાડી જશે. જો તમે ભલા હો તો કોઈ ડર નથી. મેં કોઈનું બગાડ્યું નથી. ભગવાન મારું ભલું કરશે. કોઈ મારું શું કામ બગાડે?

મનમાં સ્વસ્થતા હોય તો હૃદયની ધડકન, નાડીના ધબકારા સમતોલ રહે, પાચનતંત્ર જેવી સ્વયં સંચાલિત શારીરિક પ્રક્રિયા પણ બરાબર કામ કરે. જે વ્યક્તિ ધ્યાન, ધારણા સ્વસ્થતાથી કરી શકે એના જીવનમાં શાંતિ શાંતિ પ્રસરી રહે, ભય ના રહે, ઉદ્વેગ ના રહે. કહે છે, ચિંતાથી ચતુરાઈ ઘટે, ઘટે રૂપ, ગુણ જ્ઞાન, ચિંતા બડી અભાગણી, ચિંતા ચિતા સમાન.

અમારા કાકીની આંખની આસપાસ નાની ઉંમરમાં જ કાળા કુંડાળા ચિતરાઈ ગયા છે. જ્યારે અમારી મા ઉંમરલાયક થઈ ત્યાં સુધી એમનો ચહેરો કુમાશભર્યો રહ્યો છે. મા કહે, લીવીંગ ઓફ આર્ટ, ઇઝ લવીંગ ઓફ આર્ટ. લીવીંગ ઓફ આર્ટ એટલે ત્યાગની ભાવના, પ્યારની ભાવના, પ્રેમની ભાવના. આવી ભાવના જેમનામાં હોય તેના જીવનમાં આનંદ જ આનંદ પ્રસરી રહે.

‘મૈત્રી, કરુણા, મુદિતાપેક્ષાણાં સુખ દુઃખ, પુણ્યાપુણ્ય વિશિયાણાં ભાવનાત્ ચિત્તપ્રસાદનમ્.’ જીવનમાં આનંદ, સંવાદિતા અને શાંતિ જોઈતી હોય તો ચિત્તમાં પ્રસન્નતા અનુભવો. મૈત્રીભાવ કેળવો, કરુણાભાવ કેળવો. સુખદુઃખને સમાન ગણી બીજાના અવગુણોને વિસરી જઈ, એમના ઉપકારોને યાદ રાખીએ. આપણા પૂર્વજોએ ‘વસુધૈવ કુટુંબકમ્’ નો મંત્ર આપ્યો. દરેક જીવ માત્ર, મનુષ્યમાં મારા જેવું જ ચૈતન્ય તત્ત્વ વિલસી રહ્યું છે. તો પછી બધા જ આપણા છે. ત્યાં

પરાયું કોને ગણવું? ભારતીય સંસ્કૃતિની ધ્યાન, સમાધિ, યોગની વિશેષતા આજે સમગ્ર જગતને સમજાયું છે. પાશ્ચાત્ય દેશોમાં પણ યોગાના વર્ગો ચાલે છે. શારીરિક વ્યાયામ અને ધ્યાન - યોગ એના થકી તન અને મન તંદુરસ્ત રહે. મૈત્રી જરૂરી છે. કરુણા જરૂરી છે. સાથે સાથે મુદિતા પણ કેળવવી પડે. બીજાઓ ખુશ તો હું પણ ખુશ. બીજાની સફળતા, બીજાની સમૃદ્ધિ જોઈ, જલવાનું નહીં. ખુશ થવાનું. યોગાસન, પ્રાણાયામથી ભીતર બહાર, આંતરિક શુદ્ધિ વધે અને આનંદ આનંદ પ્રસરી રહે.

सर्वे भवन्ति सुખानि: सर्वे सन्तु निरामया.

सर्वे भद्राणि पश्यन्तु, मा कश्चित् दुःख मा भूयेत्॥

બધા સુખી રહે, રોગમુક્ત - તંદુરસ્ત રહે. સર્વનું કલ્યાણ થાય. સર્વનું મંગલ મંગલ થાય.

यादृशि यस्य भावना, सिद्धिर्भवति तादृशि.

જેવી જેની ભાવના, તેવી તેને સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય.

જે સર્વનો કલ્યાણમિત્ર હોય તેનું જીવન સદા કલ્યાણકારી વીતે. જે સર્વકોઈનો મિત્ર હોય, એ અજાતશત્રુ ગણાય. સૌનું કરો કલ્યાણ, દયાળુ પ્રભુ સૌનું કરો કલ્યાણ.

જન્મ, જરા, વ્યાધિ, મૃત્યુ દરેક જીવને માટે અનિવાર્ય છે. જ્યારે જ્યારે કર્મસંયોગે જે થાય તેનો સહજ સ્વીકાર. આજે વિજ્ઞાનનો યુગ છે. દવાઓના સંશોધનો થાય છે. સર્જરી થાય, આયુષ્ય રેખા લંબાઈ છે પણ તનાવ વધ્યો છે. ડાયાબીટીસ, બ્લડપ્રેશર, પથરી, કીડનીના રોગો વધતા જાય છે. આહારવિહારની અયોગ્ય ટેવોને કારણે પાચનતંત્ર કથળતું જાય છે. પ્રદુષણોને કારણે શ્વાસના રોગો વધે છે, કેન્સર થાય છે. લાંબુ આયુષ્ય શ્રાપરૂપ બને છે. જેટલું જીવીએ, તંદુરસ્ત જીવવું જોઈએ. મન તંદુરસ્ત તો તન તંદુરસ્ત. શતાયુ ભવ, એ આશીર્વાદ અપાય પણ નિરામય જીવન હો, એ જ સાચા આશીર્વાદ.

દવા કરતાં અંતરની દુઆ માણસને માટે લાભદાયક બની રહે.

વહાલી દીકરી

‘દીકરો મારો લાડકવાયો, દેવનો દીધેલ છે.’

વંશપરંપરા ચલાવવા દરેક વ્યક્તિ વારસદાર દીકરાના જન્મની અપેક્ષા રાખે. દીકરો જન્મે, થાળી પીટાય, પેંડા વહેંચાય. કમળા દાદીજીને દીકરી દીઠી ગમે નહીં. કદાચ એ કારણ હોઈ શકે કે એમના કુટુંબમાં કૂંઈ દેખાવે સાધારણ, કાઠું જબરું. ભણ્યા નહીં, ક્યાંયે મેળ ખાય નહીં. દાદીના નણંદ સાસરેથી પાછા ફરેલા, નણંદ દાદીને ઠરવા દીધા નહીં. ઘરમાં એમની જોડુકમી ચાલી. એટલે દાદીને દીકરી પ્રત્યે અણગમો થઈ ગયો. દાદીને ઉપરાઉપરી ત્રણ દીકરાઓ થયા. બધા રંગેરૂપે કમળા દાદી જેવા જ ગોરા. દાદીના તો ઘરમાં માનપાન વધી ગયા. મોટો દીકરો કિશોર સુધારક વિચારનો. કૌશલ્યાની સાથે પ્રેમલગ્ન કરેલા. એ જમાનામાં તો જાણે ઘરતીકંપ થઈ ગયો. દીકરો માબાપને પૂછ્યા વિના લગ્ન કરવાનો નિર્ણય જાતે લઈ જ કેવી રીતે શકે? કૌશલ્યા ભણેલી એને તો દીકરી જ જોઈએ. એક તો કૌશલ્યા વાને જરા શામળી. સાસુને ગોરી ગોરી વહુ જ જોઈતી હોય. વળી કમળાદાદીના મનમાં પૂર્વગ્રહ કે બહુ ભણેલા ઘરસંસાર સાચવી શકે નહીં. ઘરકામમાં જીવ હોય નહીં. શટરપટર કર્યા કરે. રૂડી રૂપાળી હોય, તગડો દહેજ લઈ આવે અને દીકરાઓથી ઘર ભરી દે એવી જ વહુ જોઈએ.

મોટો દીકરો કિશોર સ્વાવલંબી, જાત મહેનત કરે, ખૂબ ભણ્યો, તેથી ધાર્યું કરવાની તેનામાં હિંમત હતી. પત્ની કૌશલ્યાને લઈ જુદો થઈ ગયો. નાનો કૌશિક કમળા દાદીને બહુ લાડકો હતો એને બધા સુખસગવડ આપવાના ધખારા. મોટો તો ભણવા બહાર નીકળી ગયો હતો. તેથી નાના કૌશિક અને કુમાર ઉપર દાદી ઓળઘોળ. દીકરા મોટા થયા તો યે એમને ભાવતા ભોજન જાતે જમાડવા બેસે. પોતાને જે કંઈ નથી મળ્યું તે દીકરાઓને અપાવવાના મનોરથ. હજુ તો છોકરાઓ એબીસીડી શીખે એ પહેલાં મારો કૌશિક ડોક્ટર બનશે,

એન્જનીયર થશે. દીકરાને જેટલા લાડ લડાવીએ એટલા ઓછા. એ મોટા થશે એટલે સાચવશે, પ્રેમ કરશે. દીકરામાં આજે કરેલું ઇન્વેસ્ટમેંટ ઘડપણમાં વ્યાજ સાથે મળશે એવી અપેક્ષા.

પોતાની હેસિયત કરતાં દીકરાને વધુ ને વધુ અપાવતા રહેવું. પોતે આછું પાતળું પહેરે ઓઢે. બસ દીકરા મોટા થાય, ખૂબ કમાય અને પછી પોતે લહેર કરશે, વહુ દીકરાના રાજમાં આરામ મળશે. એમના જમાનાનું વાતાવરણ જ દીકરાલક્ષી હતું. દીકરી તો પારકે ઘેર જશે. એમાં ઇન્વેસ્ટમેંટ કરાય જ નહીં. દીકરા દીકરી વચ્ચે ભેદભાવ રખાતો. દીકરીને સાસરે જઈ ઘરકામ જ કરવાનું છે. એથી એને ઘરકામમાં પલોટવાની.

કૌશિક અને કુમાર બંનેને મોં માંગ્યા પૈસા મળે, ચીજ વસ્તુઓ અપાવાય. ભણવા કરતાં હરવા ફરવામાં, મોજમજા ઉડાડવામાં જ તેમને રસ. કમળાદાદીનો એક જ હિસાબ ઉંમર છે, હરી ફરી લેવા દો. પરણશે - વીસનહોરી ઘરમાં આવશે. માથે જવાબદારી પડશે. આપોઆપ કામે લાગી જશે. કમળાદાદીની આ આશા ઠગારી નીકળી. કૌશિક દીકરો ભણી રહ્યો, પોતાના પસંદગીની કન્યા સાથે પરણાવ્યો, પણ પૈસાવાળાની દીકરી, ન વરને ગાંઠે, ન સાસુને ગાંઠે. ‘દીકરો મારો ડાહ્યો, પાટલે બેસી નાહ્યો’ કમળાદાદીએ લડાવેલા લાડ એમને જ નડ્યા. વર અને વહુ બંનેના હાથ છૂટા. બાપા કમાઈને દલ્લો મૂકી ગયા છે વાપરો. નાના કુમારને દાગીના વેચી અમેરિકા ભણવા મોકલ્યો હતો, એ ત્યાં જ રહી ગયો. ગોરી મેડમને પરણ્યો. માને તદ્દન ભૂલી ગયો. કમળાદાદીનું બંને દીકરામાં કરેલું ઇન્વેસ્ટમેંટ ફોગટ ગયું. દીકરાઓ જુવાન થાય, એમને એમના આગવા સ્વપ્નાઓ હોય, પોતાના મોજશોખ પૂરા કરે, પોતાના સંતાનોને ભણાવે કે મા પાછળ ખર્ચો કરે. કમળાદાદી ક્યારેક દીકરા કૌશિક પાસે બળાપો કરે. તો કૌશિક તોછડાઈથી સામો જવાબ આપી દે. તમે તમારી હોંશ પૂરી કરવા લાડ લડાવ્યા, અમે ક્યાં કહ્યું હતું? કૌશિકને નાનપણથી જ બધું હાથમાં આપ્યું હતું તેથી એને મહેનત કરવાની કે સંઘર્ષ કરવાની પડી ન હતી. એ આળસુ બની ગયો. માથે તડકો વેઠ્યો હોય તો ખબર

પડે ને ! જિંદગીના ઝંઝાવાતો સામે ઝઝૂમવાની એનામાં ત્રેવડ જ ન આવી. જરા તકલીફ પડી કે જાણે દુઃખના ડુંગરા તૂટી પડ્યા. કોઇ વાતમાં ના સાંભળવાની ટેવ પાડી ન હતી.

મારા દીકરાને તો મારા હાથની જ રોટલી ભાખરી ભાવે, મારા જ ઢોકળાં, પાતરા ભાવે. વહુ કહે દીઆ કરો તમે અને જમાડ્યા કરો દીકરાને ! બહુ લાડ લડાવ્યા છે, ખાવા પીવાના ચટાકો છે. કરો પૂરો.

કૌશિકને જીતવાની જ આદત પાડવામાં આવેલી. કોઇ જરા અડપલું કરે તો મારીને જ આવવાનું, ઘરમાં રડતાં આવવાનું નહીં. કૌશિકને જેની ને તેની સાથે ઝઘડો થઇ જાય. પોતાની ભૂલ સુધારવાની માનસિકતા કેળવાઇ જ ન હતી. દીકરી હોય તો મા એને કેળવે, બધી ઇચ્છાઓ કોઇ પૂરી નહીં કરે, ધાર્યું નહીં મળે, નરમ થઇ સાસરામાં રહેવું પડશે, સમર્પણ કરવું પડશે. સમજદારી કેળવવી પડશે. મા દીકરીને ઘડે. અહીં તો કમળાદાદીએ કૌશિકને પાણીનો પ્યાલો જાતે ભરવાની ટેવ પાડી ન હતી. બધું તૈયાર ભાણે જોઇએ, કમળાદાદીને એમ કે હું હવે છુટી. કરે કામ એની બૈરી. બૈરી કહે કે માએ કંઈ શીખવ્યું નથી. ભોગ લાગ્યા મારા. બાથરૂમમાંથી બહાર નીકળીને ભીનો દુવાલ પલંગ પર ફેંકે. દોરી પર સૂકવતા શું થાય ? કૌશિક પત્નીને ડોમીનેટ કરવા જાય, સામે વડચકા ભરે અને ઘરમાં મહાભારત રચાય. કમળાદાદી વચ્ચે બોલવા જાય તો એમને તો ચૂપ જ કરી દેવામાં આવે. ડોસી વચ્ચે ડબડબ નહીં કર.

હવે કૌશિક ક્યાંય ગોઠવાઇ શકતો નથી. સમાધાન કરવું એ એના સ્વભાવમાં જ નથી. એ બૈરી ઉપર મિજાજ કરે, અને માને પણ ઉતારી પાડે. પરિણામે કમળાદાદીના ઘરમાં કાયમ કંકાસ અને કલહ. કમાવાની તેવડ નહીં. કરકસર કરવાની આદત નહીં.

જ્યારે મોટો દીકરો કિશોર જાત મહેનતથી ભણ્યો. સમાન રસરૂચિવાળી કૌશલ્યા સાથે પરણ્યો, ઘરમાં સમજણપૂર્વકનું વાતાવરણ તેથી સ્નેહ અને સંવાદ રચાય. સંતાનો સલામતી અનુભવી શકે. કિશોરે પોતાના દીકરાને હેતથી ઉછેર્યો પણ માંગે તે બધું અપાવવાનું નહીં.

સુંવાળી છત્રછાયા પૂરી પાડવાની પણ રફ અને ટફ બનાવવાના. એ સારો પતિ બન્યો અને સારો પિતા.

કિશોર અને કૌશલ્યા હંમેશા પોતાના જ વિશે ન વિચારે, અન્યની લાગણીઓનો સૌ પ્રથમ વિચાર કરે. પરિણામે ધંધામાં, સમાજમાં, પરિવારમાં એને સફળતા પ્રાપ્ત થઇ. એક અનેરા સંતોષ થકી જીવન સરળ બન્યું. એને સર્વોપરી બનવું નથી. એને સર્વસ્વીકૃત બનવું છે. એ પરિવારનો મોભી છે. એનો વ્યવહાર સ્નેહપૂર્ણ હોવાથી સમાજમાં એમના માનપાન છે. કમળાદાદીની ઉંમર થઇ. મરજાદ પાળવાની ટેવ. બધે પાણી ઢોળ્યા કરે. લપસી પડ્યા. પગ ભાંગ્યો, ખાટલો પકડવો પડ્યો. વહુની દગડાઇ વધતી ચાલી. સાસુ પડી રહે ખાટલામાં, ગંધાય, અડધી ભૂખ મરે. કોણ નવરું હતું એની સંભાળ લેવા માટે ?

કિશોર, કૌશલ્યાને ખબર પડી, મા ખાટલે પડી છે, બંને ગાડી લઇ માને લેવા આવ્યા. હોસ્પિટલમાં દાખલ કરી. કૌશિકે માની મિલકત દબાવી રાખેલી. એ પૈસો ખરચવા તૈયાર નહીં. કડકો અને કંજુસ. માનું ઓપરેશન કરાવવું પડ્યું. પતિપત્નીએ માની ચાકરી કરી, ફીઝીયોથેરેપી કરાવી. ઘરમાં હરતીફરતી કરી દીધી.

કૌશિક ક્યારેય માને તેડાવવા ફોન પણ કરતો નથી. કમળાદાદીને હવે કિશોર-કૌશલ્યાની ખરી કદર થઇ. પોતે બે દીકરા વચ્ચે કરેલા ભેદભાવ માટે ખેદ થયો. ઘરના સંસ્કાર બાળકોમાં આવે. કિશોરની દીકરી પણ દાદીની સેવા કરે. હવે કમળાદાદી કૌશિકને ઘરે જવાનું નામ લેવાનું ભૂલી ગયા. કિશોર કૌશલ્યા પણ માને ફરી ગામ મોકલવા તૈયાર નથી. નસીબદાર હોય એને માની સેવા કરવાનો લાભ મળે.

કમળાદાદી હવે પસ્તાય છે. પોતે કેટલી મોટી ભ્રમણામાં જીવ્યા ! હવે શું થાય ? હાથના કર્યા હૈયે વાગ્યા. કિશોરને ત્યાં પ્રથમ પુત્રી જન્મ થયો. કમળાદાદી નારાજ હતા. દીકરાની દીકરીને રમાડવા પણ ન આવ્યા. એમાં વળી ખબર પડી કે વહુને તો દીકરી જ જોઇતી હતી. અને કિશોરને તો બે બસને બદલે એક જ દીકરી બસ. પરિવાર નિયોજન કરી લીધું. કમળાદાદી સખત નારાજ થયા.

આજે કમળાદાદીને ખાતરી થઈ કે દીકરાથી જ દીવો નથી થતો, દીકરી કુળને ઉજાળે એવી સંસ્કારી હોય તો એ તો લક્ષ્મીજીનો અવતાર ગણાય. દૂર રહીને સંતાપ અનુભવતા હતા એ કમળાદાદી કિશોરનો સુખી ઘરસંસાર જોઈ અંતરમાં તૃપ્તિ અનુભવી રહ્યા.

કૌશલ્યા માટે હવે એના મનમાં માનની લાગણી થઈ. ભલે રૂપ ઓછું છે, પણ ગુણમાં ચડિયાતી છે કૌશલ્યા વહુ. કિશોર ગર્વથી બોલે છે કે મારી દીકરી એ જ મારો દીકરો. ઇશ્વરની કૃપાથી પહેલે ખોળે દીકરી જન્મી, મનમાં તૃપ્તિ થઈ. દીકરી દીકરી દીવાળી, સોનાની ઘાઘરી સીવડાવી, દીકરી છે તો કપડાં, દાગીનાનું શોપીંગ કરવાનું મન થાય. દીકરીને શણગારવાનો લહાવો લેવાય. ઘરમાં રૂમઝૂમ પગલે ફુંદરડી ફરતી દીકરીને કારણે ઘર જીવંત લાગે. દીકરો કઠોર બની શકે. પણ દીકરી તો સંવેદનશીલતાનો અવતાર. જીવનનું માધુર્ય. દીકરી વિના સૂનો સંસાર. દીકરો પોતાના પંડનું સર્જન છે, એમ દીકરી પણ પોતાના પંડનું સર્જન છે. માતૃત્વ સંતોષાય સંતાન થકી. પછી એ દીકરો હોય કે દીકરી.

કમળાદાદીને પસ્તાવો થયો કે પોતાને પેટ દીકરી ન જન્મી પણ વહુ તો ઘરમાં આવી હતી ને! પોતે એકે વહુનો દીકરીના સ્વરૂપમાં સ્વીકાર કરી શક્યા નહીં. મનમાં ગ્રંથિ હતી, વહુ એ વહુ, એને દીકરી બનાવી ન શકાય. જો કે એમને તો દીકરી ગમતી જ ન હતી. વહુ પણ કોઈની દીકરી છે. એની માએ એને અનહદ લાડ કર્યા હશે. ખોળામાં બેસાડી એનું માથું સૂંધ્યું હશે. લાડલીને ભારે હૈયે સાસરે વળાવી હશે. ભગવાને મને દીકરીના પ્યારથી વંચિત રાખી, પુત્રવધૂ કૌશલ્યા સમજુ છે, હેતથી મા, મા કહી બોલાવે છે. દીકરાથી અધિક સેવા કરે છે. મારી લાગણીને સમજે છે. કમળાદાદીના રૂંવેરૂંવે દીકરીના નામનો પોકાર ઊઠ્યો. હવે એમના મનમાં ઘોળાયેલી કડવાશ ઓગળી ગઈ. વહુને સ્નેહથી, આદરથી જોવા લાગી. દૃષ્ટિ બદલાઈ ગઈ. કૌશલ્યા વહુએ એની દીકરી પોતાના ખોળામાં મૂકી દીધી છે. પરાણે વહાલ કરવાનું મન થાય એવી છે દીકરી.

જિંદગીનું રહસ્ય

જે નોના પર્યુષણના આખરી દિવસે બધા એક બીજાની ક્ષમાપના માંગે. મિચ્છામિદુક્કડમ્ કહી હાથ જોડે. આખા વર્ષ દરમિયાન કોઈનું યે જાણ્યે અજાણ્યે મનદુઃખ કર્યું હોય, અહિત કર્યું હોય તો માફી માંગી લેવી. ક્રિશ્ચિયન લોકો ચર્ચમાં જઈ કન્ફેશન કરે છે. પોતે કરેલી ભૂલો, પાપનો એકરાર કરી હળવા થઈ જાય. વાણિયાઓ દિવાળીનો તહેવાર ઉજવે. અમાસનો અંધકાર દૂર કરવા દીવડાઓ પ્રકટાવે. દિવાળીને દિવસે ચોપડો તપાસે. આખા વર્ષનું સરવૈયું કાઢે, લેતી દેતીનો હિસાબ કરે. બેસતા વર્ષે નવું વરસ, નવો હિસાબ, નવી મિતિ નંખાય. નૂતન વર્ષાભિનંદન, સાલમુબારક કરી સંબંધોમાં મીઠાશ - જાન ઉમેરે. મુસ્લિમો ઇદના દિવસે એકબીજાને ગળે વળગાડે.

માણસ જાત કરેલી ભૂલો સ્વીકારે, સમજે, પોતાની જાતને સુધારવા પ્રયાસો કરે. તો જીવન સફળ થઈ જાય. આપણે તો બીજાના દોષ જોયા કરીશું, પોતાની ભૂલો માફ, બીજાને માફ કરવાના નહીં. પોતાની નબળાઈઓ પોતાની જાત આગળ કબુલ કરતાં ડરે છે. પછી પોતાનાથી કંઈ કંઈ ભૂલો થઈ, પોતે ક્યાં સુધરવું છે, એ કેવી રીતે નક્કી થાય? એટલે વર્ષમાં પર્યુષણ કે દિવાળીમાં જ નહીં રોજ સવારે, દિવસમાં કમ સે કમ એક વખત પોતાની જાતને જ પ્રશ્ન પૂછવા જોઈએ. મારી ક્યાં ભૂલ થઈ? આમને બદલે આમ કર્યું હોત તો સંબંધ બગડ્યા ન હોત. માણસને જ્યારે પ્રતીતિ થાય ત્યારે બહુ મોડું થઈ ગયું હોય છે. પોતાની જાતને છેતરવા માંડીએ. મારો વાંક ન હતો. આવું કંઈ કહેવાનો કે કરવાનો મારો આશય ન હતો. સ્વબચાવ માટે મનમાં સાચા ખોટા બહાના કાઢ્યા કરીએ. સચ્ચાઈપૂર્વક આપણી જાતની ખણખોદ કરીએ, આપણી ભૂલોનો સ્વીકાર કરવા જેટલી હિંમત કેળવીએ, તો ધ્રુજ ઊઠીશું. છ દાયકા કે સાત દાયકાનું વિશ્લેષણ

કરીએ તો સમજાય કે કેવા કેવા ખોટા પદો માંડ્યા હતા જીવન દાખલામાં. પછી સાચો જવાબ ક્યાંથી મળવાનો હતો ? જીવનકિતાબનું પ્રુફરીડિંગ કરવા બેસીએ ત્યારે સમજાય કે કેટકેટલી મીસ્ટેકો કરી હતી જીવનમાં. જાના થા જાપાન ઔર જહુંચ ગયે રંગુન. દિલ્હી જવું હતું ને કલકત્તાની ટ્રેઇનમાં બેસી જવાની ભૂલ કરી બેઠા. પછી આપણા નિર્ધારિત સ્ટેશને ક્યાંથી પહોંચી શકાય ?

કષાયોનો ત્યાગ કરવાને બદલે અનેક વિકારોને પોષ્યા. લાઇફસ્ટાઇલ આખી બદલી નાંખી. જીવનનો મર્મ સમજ્યા વિના જિંદગીમાં આંધળી દોટ મૂક્યે રાખી. પરિણામે કશું પ્રાપ્ત કરી શક્યા નથી. હવે જિંદગીના આખરી પડાવે પહોંચવા આવ્યા, ત્યારે સમજાય છે, પણ હવે શરીરમાં જોમ રહ્યું નથી. શારીરિક, માનસિક સ્વસ્થતા રહી નથી. બધું વાંચીએ છીએ, જાણીએ છીએ છતાં જિંદગીનો મોહ છૂટતો નથી. રાગ ઘટતો નથી. આંખ મીંચી દોડ્યા કર્યું, હજુયે આંખ પૂરેપૂરી ખૂલતી નથી. જિંદગીના એવા વળાંક પર આવીને ઊભા છીએ કે હવે જરા અટકીએ, વિચારીએ, ક્યાં પહોંચવું છે. રસ્તો ફંટાઇ ગયો છે તો સાચા રસ્તે પાછા વળીએ.

અણસમજ, અસલામતીને ટાળીએ. આજસ ત્યજ દઇએ આપણી ભૂલો પ્રત્યે સભાન બનીએ. નહીં તો મનમાં સતત ખટક્યા કરશે કે જાણવા છતાં ભૂલોની પરંપરા ચાલુ રાખી, આપણે જ આપણી જાતને નુકસાન પહોંચાડ્યું છે. આપણે જાણીએ છીએ કે બેંકમાં જમા કર્યું હશે, તિજોરીમાં ભર્યું હશે તેટલું જ વાપરી શકીશું. બધું તળિયાઝાટક હશે તો ફતમ દિવાળીયા બની જઇશું. આ ખાલીપો વર્તાય છે એ કોના વાંકે ઊભો થયો છે ? જીવનમાં જો સંતોષ નહીં હોય તો જીવન જીવવામાં આનંદ ક્યાંથી મળવાનો ?

શું આપણે આવા ધીટ બનવાનું ક્યારે ય વિચાર્યું હતું ખરું ? બનવું હતું શું અને બની ગયા શું ? આપણે આપણી જાત સાથે દોસ્તી કરી શક્યા નથી, આપણે આપણને પોતાને સમજી શક્યા નથી તો બીજાને ક્યાંથી સમજી શકવાના ?

ખરી રીતે આપણો આત્મા જ આપણો સાચો મિત્ર છે. એજ આપણને સાચું માર્ગદર્શન આપી શકશે, કારણ એ જ આપણો હિતેચ્છુ છે. જાત સાથેનો સંબંધ એ જગતનો મહામૂલો સંબંધ છે. એ સંબંધનું જતન કરતા આવડી ગયું તો આપણે સમૂળગા બદલાઇ જઇશું. ખરી રીતે જાતને પારદર્શક બનાવીએ. અણિશુદ્ધ બનાવીએ તો જિંદગી જીવવાનું રહસ્ય મળી જશે. મનમાં ભરપૂર સંતોષ અનુભવી શકીશું તો જ જીવન જીવવા જેવું લાગશે. જિંદગીને જેવી બનાવવા ધારી હતી એવી બનાવી શક્યા ? જાત સાથે દોસ્તી કરી લો.

છૂટાછેડા

લગ્નનો પ્રસંગ ધામધૂમથી ઉજવાય, જીવનમાં સંતાનોના લગ્નનો લહાવો લૂંટવાના મનોરથ બધા સેવતા હોય. ઘઉં ખેતમ્, બેટા પેટમ્, અખાત્રીજ કા લગ્ન. દીકરો ક્યારે મોટો થાય, ક્યારે રૂમઝૂમતે પગલે ઘરમાં વહુ આવે અને મને આરામ મળે. દરેક મા આવું જ ઇચ્છતી હોય છે. મોટા ભાગના લગ્નો ટકી રહે છે, કારણ આપણી સામાજિક પરંપરા પ્રત્યેનું માન, વડીલોની સમજાવટ, પતિ પત્ની વચ્ચે સમાધાનકારક વલણ હોય છે.

મા અને બાપ વચ્ચે જો દરરોજ લડાઈ ચાલતી હોય તો નાદાન બાળકો સમજી શકતા નથી કે ઘરમાં આ બધું શું ચાલી રહ્યું છે. મા સાચી છે, બાપ માટે આદર છે. બાળક ગૂંગળાય છે. આપણો શો વાંક? શા માટે માબાપ સંપીને રહી શકતા નથી? બાળકને ભય લાગે છે કે ક્યાંક એ પોતે જ ઝઘડાનું મૂળ નથીને? એ ગીલ્ટી ફીલ કરે છે. બાળકને મા અને બાપ બંને પ્રત્યે વહાલ છે, માન છે, સાથે રહેવું છે. છૂટા પડવું નથી.

સ્ત્રી અને પુરુષે સુખી સંસારનું સ્વપ્ન જોયું હોય એને પૂરું કરવા સ્ત્રી અનેક વખત, ઘણી બધી ચીજો છોડી દેવા તૈયાર થાય છે. ત્યાગવૃત્તિ સ્ત્રી માટે સહજ છે. પણ જ્યારે ઝઘડાનું પ્રમાણ વધી જાય, બંને વચ્ચે અસહિષ્ણુતા વધતા જાય, પરિણામે વિખવાદ વકરતો જાય, સ્ત્રીએ નછૂટકે છૂટાછેડા લેવાનો નિર્ણય લેવો પડે છે. બાળકો અસહાય, નોધારા બની જશે એનું શું? બાળકના મન ઉપર બહુ દૂરગામી અસર પડે છે. મન ઉપર તાણ આવી જાય. અસહાયતા-અનાથપણું અનુભવાય. સ્ત્રીને માટે પરિસ્થિતિ અસહ્ય બની જાય ત્યારે જ એ છૂટાછેડા જેવું અંતિમ પગલું ભરવા તૈયાર થાય. મધ્યમવર્ગીય લોકોને સમાજનો ડર રહે છે. લોકો શું કહેશે? સંતાનોનું ભવિષ્ય કથળી

જશે. અનેક પ્રકારની ડરથી એ નિભાવી લેશે.

પણ સેલીબ્રીટીઝને કોઈ શરમ નથી નડતી. શ્રીમંત લોકોને પણ કોઈની, સમાજની પરવા હોતી નથી. એ લોકોની લગ્નજીવનની વ્યાખ્યા અલગ હોય છે. ફાવ્યું ત્યાં સુધી રહ્યા સાથે, નહીં તો પછી છૂટા - મુસ્લીમોમાં ત્રણ વખત તલાક તલાક બોલ્યા એટલે છૂટા - હિંદુઓમાં એવું નથી.

મોટે ભાગે સ્ત્રીઓ પતિ વિરુદ્ધ ફરિયાદ લખાવે. શારીરિક ત્રાસ, માનસિક ત્રાસ, દહેજની માંગણી. હવે તો કોઈ કારણ બતાવવાને બદલે કહી દે છે કે અમને ફાવતું નથી. અમારી સ્વતંત્રતા જળવાતી નથી. આંખો લડ્યા કરે. એક ઘરમાં એક ઘરમાં રહીને, એના કરતાં છૂટાછેડા લઈ શાંતિથી રહીએ. ઘણી વખત આવી સ્વતંત્રતા સ્વચ્છંદતામાં પલટાઈ જાય. સ્ત્રી કે પુરુષ રંગરેલિયા મનાવતા થઈ જાય.

પોતાના મોજશોખ પૂરા કરવા સ્વતંત્રતાને નામે માસૂમ બાળકોને કપરી પરિસ્થિતિમાં મૂકી દેતા હોય છે માબાપો. પોતાને સુખી થવું છે એટલે બાળકોની પીડા નજરે પડતી નથી. બાળકોનું શું? એ વિચાર એમને સતાવતો નહીં હોય? માબાપની ગેરહાજરી, બેમાંથી એકની ગેરહાજરીમાં બાળક મૂંઝાય. સીગરેટ, ગુટકા, દારૂની લતે ચડી જાય. એમનું માનસિક સ્વાસ્થ્ય જોખમાય. ઇમ્યુનીટી ઘટી જાય, તેથી જાતજાતના રોગના ભોગ બની જાય. ઘરના વાતાવરણમાં બાળક સુરક્ષિતતા ન અનુભવે તો પછી એમના લાગણીતંત્ર ઉપર અસર થયા વિના રહે જ નહીં.

માબાપ કોર્ટમાં જાય, બાળકનો કબજો મેળવવા માટે. નાનું બાળક શો જવાબ આપે? એને તો મમ્મી-પપ્પા બંને જોઈએ છે, બંને સાથે રહેવું હોય છે. મમ્મી પોતાનું સુખ-સ્વતંત્રતા પામવા પેટના જણ્યાને વિસારે પાડે. પપ્પા બીજી વ્યક્તિના અફેરમાં ગૂંચવાયેલા હોય. બાળકનું શું? હીનભાવના અનુભવતા સંતાનો સતત તાણ અનુભવતા હોય. એમના સ્વાસ્થ્ય, ભણતર, પર ઘેરી અસર પડે. મિત્રતા તૂટે, દુઃખ

થાય, પણ જ્યારે લગ્નસંબંધ તૂટે. બે હૈયા વિંધાય, કાળજે ઘસરડા પડે. અમેરિકામાં તો ત્રણ ચાર વખત લગ્ન કરે. સ્ત્રી અને પુરુષ બંને. જુદા જુદા પતિ પત્નીથી થયેલા બાળકો અસુરક્ષિતતા, અસ્થિરતા અનુભવે. સલામતી ઝંખતા હોય એવા બાળકો દુરાચરણના માર્ગે વળી જાય તો શી નવાઈ? બાળકો અતિશય સંવેદનશીલ હોય છે. માબાપ બે પાડા લડે એમાં કુમળા બાળકનો ખો નીકળી જાય. બાળકનું મનોવિશ્વ ડહોળાઈ જાય, એ પીસાતું રહે, પીડાતું રહે.

સ્વસ્થ સમાજનું સર્જન કરવું હોય તો લગ્નસંસ્થાને ટકાવી રાખવા સમજણ-એડજસ્ટમેંટ કેળવવા જ પડે.

સુખનો ઓડકાર

કરણ દુઃખી દુઃખી છે, મનમાં અજંપો ઘેરી વળ્યો છે. શેનું દુઃખ છે એને? પૂછો તો એની પાસે કોઈ જવાબ નથી. કરણ એમ.બી.એ. થયેલો નવયુવાન છે. છેલ્લા વર્ષમાં એને સરસ પેકેજ મળી ગયું છે. માસિક પાંચ આંકડાનો પગાર કમાય છે. સરસ મજાનો ફ્લેટ છે, ગાડી છે, સુશીલ પત્ની છે અને એક હસતું ખીલતું બાળક પણ. આમ તો એને કોઈ વાતે દુઃખી થવાનું કારણ નથી. એના મિત્રો કહે છે ચાર, તારા જેવું સુખી કોણ હોઈ શકે? અમારી પાસે તારા જેટલું હોય તો અમે તો આકાશમાં ઊડીએ. ઇશ્વર પાસે તે જે જે માંગ્યું તે સઘળું તને મળ્યું. પછી આવો અસંતોષ શા માટે?

કરણના મનમાં દ્વેષભાવના બીજ નાનપણથી વવાયા હતા. એની મા કમળા દેરાણી જેઠાણી સાથે કાયમ ઝઘડો ઊભો કરતી. પોતાનાથી કોઈ વધુ સુખી હોય એ એમનાથી સહન થતું નહીં. એ આત્મગ્લાનિથી પીડાતી. બધાએ મને માનપાન આપવા જોઈએ. હું ઘરમાં સૌથી મોટી છું. મારો હુકમ બધાએ માન્ય રાખવો જોઈએ. કરણને માનો સ્વભાવ વારસામાં મળ્યો હતો. પોતે સ્વ પીડિત હોઈ, થાકી જતો. પાંખોથી ઊડે તે થાકી જાય, હોંસલા બુલંદ હોય તો કદી થાકનો અનુભવ ન થાય. મંઝિલ સુધી પહોંચી શકાય.

કરણનો નાનો ભાઈ સી.એ. થયો, એને કરણ કરતાં મોટું પેકેજ મળી ગયું. સંયુક્ત કુટુંબમાં ઘસાઈ મરવા કરતાં એણે બેંગલોર ટ્રાન્સફર માંગી લીધું. પતિ પત્ની બંને કમાય છે, લીલાલહેર કરે છે. એનું જ તો દુઃખ છે, કરણને. મારાથી નાનો, મારાથી આગળ નીકળી જાય? પોતાના સમોવડિયા લોકો પોતાનાથી વધુ સુખી છે તે જાણી એનો આત્મા એને ડંખવા લાગ્યો છે. કરણને ક્યાંય ચેન પડતું નથી. એ નિયમિત જીમમાં જાય છે, ખાવામાં કંટ્રોલ કરે છે પણ અશ્રદ્ધાથી

એણે અધ્યાત્મના વિસ્તારને કુંઠિત કરી નાંખ્યો છે. એ સુખ પાછળ દોડે છે. સંતોના પ્રવચનો સાંભળવા દોડે છે. પણ જીવનમાં કશું ઉતારી શકતો નથી. એને બીજાની નિંદા સાંભળવામાં રસ છે. બીજાની કુચલી કરવી ગમે છે.

કરણના દુઃખનું મુખ્ય કારણ એ છે કે બીજાની પ્રગતિ જોઈ એના પેટમાં તેલ રેડાય. મનોમન એ સળગી ઊઠે છે. એની કમળામા પણ દેરાણીનું સુખ જોઈ જલ્યા કરતી. એમના દેરાણી સુશીલા ખૂબ સમભાવી હતા. એ બીજાનું સારું જોઈ હરખ અનુભવતા. બીજાના ગુણો જીવનમાં ઉતારવા પ્રયાસ કરતા. ગુણગ્રાહી સ્વભાવને કારણ એ બીજાની કદર કરે અને કોઈની સફળતા જોઈ એમાંથી પ્રેરણા મેળવતા. ન એ કદી કોઈનું અનુકરણ કરે કે નથી બીજા જેવા દેખાવાનો દંભ કરતા. સુશીલા કાકી માને છે કે બીજાનું વ્યક્તિત્વ આપણે અપનાવવાનો દંભ કરીએ તો કાગડો મોરના પીંછા પહેરી નૃત્ય કરવા જાય તો એના શા હાલ થાય? સૌએ પોતપોતાના ગુણધર્મો પ્રમાણે વર્તન કરવું. તો જ વ્યક્તિત્વ નિખરી શકે. કોઈની રીતે જીવવાના પ્રયાસ કરીએ તો પોતીકી ચાલ પણ ભૂલી જઈએ. સુશીલા કાકી ન તો કોઈથી જલદી પ્રભાવિત થઈ જાય કે ન કોઈ ઉપર પ્રભાવ પાડવા પ્રયાસ કરે.

માણસ પોતે જે કંઈ છે તે પોતાની શક્તિ, ક્ષમતા અને ગુણધર્મો અનુસાર છે. બીજાના પૈસા, સમૃદ્ધિ જોઈ અદેખાઈ કરવી, બીજાની તાકાત જોઈ હીનભાવ અનુભવવો કે બીજાની બુદ્ધિ પ્રતિભાથી અંજાઈ જવું એ યોગ્ય નથી. દૂરથી ડુંગરા રળિયામણા લાગે. ખરી રીતે આપણે અન્યને સાચી રીતે ઓળખી શકતા નથી. કારણ કોઈને પોતે જેવા છે એવા દેખાવું નથી. દંભ થકી મોટાઈ આદરવી છે.

કરણના ઘરનું દીવાનખાનું ટીપટોપ હોય - બધું વ્યવસ્થિત ગોઠવેલું હોય. કારણ બહારથી આવનાર લોકો મોટે ભાગે દીવાનખાનામાં બેસી પાછા જતા રહેતા હોય છે. કરણના પત્નીનું રસોડામાં બહુ ધ્યાન નહીં. ગમે તેમ વાસણો પડ્યા હોય. શાકભાજી સમારી કચરો એક બાજુ જમા પડ્યો હોય. દાળ-શાકના ડાઘા પડેલા હોય. કરણની જિંદગી પણ

ડોઈંગરૂમ જેવી બનાવટી સજાવટ કરેલી છે. બહારથી બીજાને બતાવવા માટે સૌજન્યતા દાખવવામાં આવે. પરિણામે બહારથી સૌજન્યશીલ દેખાતો માણસ અંદરથી જંગલીપણું દાખવતો હોઈ શકે. પોતે જ પોતાની સામે લડતા રહેવામાં, જાતને ગોઠવતા જવામાં, માણસ થાકી જાય, પોતાની સામે જ પોતે લડવાનું હોય છે.

કહે છે આપણે એક મલ્ટીટાસ્ક પાત્ર છીએ. સારા અને નરસા ગુણોનું મિશ્રણ છીએ. જિંદગી જાણે કુરુક્ષેત્રનો સંગ્રામ છે. આપણે જ યુધિષ્ઠિર, પોતે જ અર્જુન, પોતે જ દુર્યોધન કે કૃષ્ણ છીએ. આપણે જ આપણા મિત્ર અને આપણે જ આપણા દુશ્મન. કર્મો એવા મહાન કરીએ, નિષ્કામભાવે કરીએ કે લોકો વખાણ્યા જ કરે, વખાણ્યા જ કરે!

કરણના બાળકો તોછડા અને તુમાખી છે. કારણ બાળકો ઘરમાં વડીલોને જે કરતાં જુએ તેનું અનુકરણ કરતાં શીખી જાય. તેથી માબાપે ઉત્તમ પ્રકારની ભૂમિકા ભજવવી જોઈએ જેથી બાળકોનો વિકાસ થાય. કરણ બાળકોને પૈસા છૂટથી વાપરવા આપે. પરિણામે બાળકો ઉડાઉ બની ગયા.

કરણના સુશીલા કાકી દરરોજ મંદિરે દોડતા નથી, કરણની કમળા બાની જેમ. પણ સારા પુસ્તકો વાંચવા બાળકોને પ્રેરણા આપે. જેથી એમનું વ્યક્તિત્વ સરળ અને સમૃદ્ધ બન્યું. પરોપકારની ભાવના થકી એમનું જીવન તીર્થ સમાન બન્યું. જીવનમાં સત્ય તીર્થ છે, ક્ષમા તીર્થ છે, વિદ્યા તીર્થ છે અને ધ્યાન તીર્થ છે. સત્યની ઉપાસના કરવાથી જીવન કલ્યાણ સાધી શકાય.

કરણના મનમાં દુઃખ, અસંતોષ અને પીડાનો ભાવ છે. એ પોતે સંતુષ્ટ નથી તો બીજાને સુખ ક્યાંથી આપી શકે. એ દુનિયાને સમજી શકતો નથી. એ વહેમ, અવિશ્વાસ, અશ્રદ્ધાથી પીડાય છે. પરિણામે એનો જીવન વિકાસ જાણે થંભી ગયો છે. એનો મિત્ર વિમલ અધ્યાત્મના માર્ગે આગળ વધતો રહે છે. જીવનને એક પ્રયોગશાળા સમજે છે. પોતાની ભૂલોને સમજે, મંથન કરે, ભૂલો સુધારવા પ્રયાસ કરે, અને નવા નવા સંકલ્પો કરે. ગંગાસ્નાન કરવાથી જ પવિત્ર થવાય એવું

નથી. મન ચંગા તો કથરોટમે ગંગા. એની દૃષ્ટિ સકારાત્મક છે જેથી એ બગીચાના ફૂલોની સુગંધ અને રંગ માણી શકે છે. કાંટા સામે નજર નાંખતો પણ નથી. વ્યવહારુ ઉકેલ લાવવા એ સમર્થ છે. કારણ ઊંડી વિચારણા કરી, પછી નિર્ણયો લે છે, જીવનની વાસ્તવિકતાને પીછાણીને. જીવનને જોડવું મુશ્કેલ છે, તોડવું તો અતિ સરળ છે, એમ સંબંધો નિભાવવા માટે કુશળતા કેળવવી પડે. જાતને કેળવવા અનુશાસન શીખવું પડે. ભાગ્યના ભરોસે બેસી રહેવાને બદલે વિમલ કર્મ કરતો રહે છે. મુશ્કેલીઓથી ડરીને હાથ જોડી બેસી રહેવાને બદલે મુશ્કેલીઓ સામે પૂર્ણ તાકાતથી લડી લે છે.

કરણ આવેશમાં આવી જાય. પરિણામે એનાથી ઉશ્કેરાટમાં એલફેલ બોલાઈ જાય. ખટરાગ વધે. પરિણામે ભૂલોનો ભોગ બનવું પડે.

ધન સાધન છે, સાધ્ય નથી. મંજિલ સુધી પહોંચવું હોય તો લક્ષ્ય નિર્ધારિત કરવું પડે.

વિમલ કડવા ઘૂંટડા ગળી ખાય છે. તેથી ઝઘડો આગળ વધતો અટકી જાય. જીવનમાં હસતો રહે તે માણસ અડધી બાજી જીતી જાય. એથી એ કાયમ પ્રસન્નતા અનુભવે છે. ભોગવિલાસમાં ખોવાઈ જવાને બદલે એ જપ-તપ-સંયમ, સાધના કરે છે. જેથી એનામાં દૃઢતા, પ્રેમ, તેજસ્વિતા, વીરતા જેવી પરમશાંતિની વિપુલ સંપત્તિ એ પ્રાપ્ત કરી શક્યો છે. એનું જીવન જીવંત અને ગતિશીલ બની શક્યું છે. એનું ચેતનતત્ત્વ - કોઈ દિવ્ય વાતાવરણ ઊભું કરે છે જેથી એ કાયમ સુખના ઓડકાર લઈ, શાંતિથી જીવન વ્યતિત કરી શકે છે.

વિમલે મહામંત્ર અપનાવ્યો છે, જીવનમાં અનેક ગૂંચો પડ્યા કરે એને ઉકેલવા ધીરજનો મંત્ર અપનાવવો પડે. મન જે માર્ગ ચાલવાની પ્રેરણા આપે એ જ માર્ગ અપનાવવો. ચીલાચાલુ ઘરેડમાં અટવાઈ જવું નથી. જૂનવાણી વિચારસરણીને ખંખેરી નાંખી, નવી વિચારસરણી અપનાવી શકીએ તો જ જીવનમાં પરિવર્તન લાવી શકાશે.

દીવાનગી

અરી मैं तो प्रेम दीवानी, मेरा दरद न जाने कोछ.

મીરાંની આ દીવાનગી પ્રેમમાર્ગની હતી. મેરો તો ગિરધર

ગોપાલ દૂસરો ન કોઈ. સમાજને આવી દીવાનગી મંજુર નથી હોતી. એને ગાંડપણ, ઘેલછા ગણી તિરસ્કાર કરવામાં આવે. સમાજ એને તરછોડે છે. આવી વ્યક્તિ ઘરની નથી રહેતી, ઘાટની નથી રહેતી. પણ જેને લાગી લગન, મીરાં હો ગઈ મગન, વો તો હરિ ગુણ ગલી ગલી ગાને લગી. સ્વાભાવિક છે એક રાજરાણી સાધુ-સંતો-પુરુષો વચ્ચે બેસે, રાજ પરિવારને, એના પતિને પસંદ ન પડે. એને અનેક કષ્ટો વેઠવા પડે.

આવી દીવાનગી હતી નરસિંહ મહેતામાં - એ સાચો વૈષ્ણવજન હતો - હરિજન વાસમાં ભજન કરવા જતો. લોકોએ એને હેરાન કરવામાં બાકી ન રાખ્યું. કૃષ્ણભક્તિમાં એ પાગલ હતો. રાજા હરિશ્ચંદ્ર, ભક્ત પ્રલ્લાદ બધા સત્યના પૂજારી હતા, પ્રભુપ્રેમમાં પાગલ હતા. ચૈતન્ય પ્રભુ હરિભજન કરતાં કરતાં નાચવા લાગતા. આવા સાચા પ્રેમની, લગનની, કિંમત સમાજ કરી શકતો નથી. એને ગાંડપણ ગણી સમાજ હસી કાઢે, ત્રાસ વર્તાવે, ખૂબ વેઠવું પડે.

જેઓ વચનને વળગી રહે, ધ્યેય માટે ખુવાર થાય, અનેક પ્રલોભનો છતાં પ્રમાણિક અને નિષ્ઠાવાન બની રહેનારાને દુનિયા પાગલમાં ખપાવી દે.

આજકાલ સમાજમાં ઢોંગી ધૂતારા બાબાજીઓની ખોટ નથી. એની આસપાસ ભક્તોના ટોળા ઉભરાય. લાખો રૂપિયા બાબાજી ઉપર લૂંટાવી દે. એમની કંઠી બાંધી એમના ચોકઠામાં જકડાઈ જાય. પરિણામે આશારામ બાપુ જેવા મોરલાઓ કળા કરી જાય. લાખો લોકોને ચૂનો ચોપડી જાય. દરેક બાબતમાં દીવાનગી સારી પણ અતિ ગાંડપણ સારું

નહીં. આંધળાભીત થઈ કોઈની પાછળ પાગલ થવું એ ડહાપણ નથી. કાયની કે હીરાની પરખ કરતાં આવડવું જોઈએ. ઢોંગી બાવાઓ ધૂતી જાય. આજના રાજકારણીઓ, ધર્મગુરુઓ સમય પ્રમાણે રંગ બદલે છે. બોલે કંઈ, આચરણમાં મૂકે કંઈક. દંભના અંચળા ઓઢીને ફરે છે. આજના નેતાઓ, માણસો, ગુરુજીઓ. સત્તા, મહત્તા પાછળ પાગલ છે એ લોકો. રાજકારણનો ચસકો લાગ્યો, પુરશીનું પાગલપણ વળગ્યું. આવા ગાંડપણ અને ઝનુનને કારણે ધર્મ સાચા અર્થમાં ધર્મ રહેતો નથી. પદ અને પ્રતિષ્ઠાની ઘેલછાને લીધે માણસ માણસ રહ્યો નથી.

જેનું હૃદય ધર્મના રંગથી રંગાયેલું હોય એને બહારના બીજા કોઈ રંગની જરૂર નથી. મીરાંએ ગાયું -

ઓઢું હું કાળો કામળો, એને ડાઘ ન લાગે દૂઝો કોઈ.

માણસના માથા પર કોઈ ઝનુન સવાર થઈ જાય, એ દીવાનો બની જાય. કોઈ પ્રેમના દીવાના, કોઈ રૂપના, કોઈ સત્તાના. એમાં જુવાનીનો મદ અને સફળતાનો ધમંડ ભળે.

સફળતાની દીવાનગી હોય છે તેમ નિષ્ફળતાની પણ દીવાનગી હોય છે. એડીસન, મેડમ ક્યુરી, ન્યુટન વગેરે સંશોધન - રીસર્ચ કરવા પાછળ દીવાના થઈ ગયા હતા, મચી જ પડ્યા, સફળતા મેળવીને જ રહ્યાં. જો સફળ થયા તો જીવતર સફળતાને વરે, આત્મ સંતોષ થાય. નહીં તો કશું મળે નહીં તો માણસ સમતુલા ગુમાવી બેસે. સુખદુઃખમાં સ્થિર ન રહી શકે એનું નામ પાગલ. કશુંક વધુ પડતું મેળવવાની અપેક્ષા, મારું પ્રિય પાત્ર ફક્ત મારું જ બની રહે, પહેલીવનેસ આવી જાય, માણસ ઝનુની બની જાય.

મારો ભાઈ ઉમેશ વાતવાતમાં વરસી પડે, ઉભરો આવી જાય. સરખો પ્રતિસાદ ન મળે તો વાતવાતમાં તપી જાય, એને ક્રોધ આવી જાય. પરિણામે એ મર્યાદા ઓળંગી જાય, ઉપદ્રવી બની જાય.

માનો દીકરા પરનો વધારે પડતો પ્રેમ પહેલીવ બની જાય, દીકરો પરાયો થઈ જશે. વહુનો થઈ જશે એ ડરથી એ વહુ ઉપર ત્રાસ વર્તાવવા

લાગે. વધુ પડતો ડોળ, વધુ પડતી અપેક્ષા સારી નહીં.

એટલે જ આપણા ધર્મમાં સમતાભાવ રાખવાનું કહ્યું છે. સુખે દુઃખે સમે કૃત્વા, લાભાલાભૌ જ્યાજ્યૌ - વધુ નહીં, ઓછો નહીં. પ્રેમ-દ્વેષ-રાગ-મોહ સપ્રમાણમાં હોવા જોઈએ. મર્યાદા અને સંયમ પૂર્વકનું જીવન માણસને સંતોષી અને સુખી બનાવે. વધુ પડતો દ્વેષ કંકાસ અને કલહ વધારે, જલન વધારે. માણસ વેર વાળવા પાગલપણની હદે પહોંચી જાય. રામન રાઘવન જેવા સાયકીક માણસો તદ્દન નેગેટીવ બની ઘાતક બની જાય. પૂર્વગ્રહો અને મિથ્યાભાવમાં રાયતા માણસો સમરાંગણ સર્જી બેસે. મહાભારત રચાઈ જાય. સિકંદરમાં દુનિયા જીતવાનું પાગલપણ હતું. પરિણામ શું આવ્યું? નકામા ઝઘડાઓ વર્ષોના વર્ષો સુધી સળગતા રાખીએ, અન્યને દઝાડીએ અને ખુદ દાઝીએ. જનમ જનમના વેર બાંધવાને બદલે સુમેળ સાધતા આવડી જાય તો નાહકની ખુવારી બચી જાય.

શાહજહાંએ મુમતાઝ પાછળ તાજમહાલ બનાવ્યો, એ પ્રેમનું દીવાનાપણું હતું.

આજકાલ લોકો મટીરીયાલીસ્ટીક બની ગયા છે. પૈસા પાછળ આંધળી દોટ મૂકે છે. શારીરિક, માનસિક સ્વસ્થતાના ભોગે. પૈસાના રણકાર પાછળ પાગલપણું લાગ્યું છે. નાણાં વગરનો નાથિયો, નાણે નાથાલાલ. પૈસો પૂજાવા લાગ્યો છે, પૈસાનું પ્રભુત્વ વધ્યું છે. માણસ સમૂળગો બદલાઈ ગયો છે.

દુનિયા જાણે એક પાગલખાનું છે. ડાહ્યા ગણાતા માણસો પણ ક્યારેક હદ વટાવી જાય છે, બહેકી જાય છે. સાચું સાંભળવું ગમતું નથી. દુનિયા દીવાની છે. ઇસુ ખ્રિસ્તને પાગલ ગણી વધસ્તંભ પર લટકાવ્યા, સોક્રેટીસને ઝેરનો પ્યાલો પાયો.

લોકોને સાચી વાત સ્વીકારવી નથી. દુનિયાદારીની એ રીત નથી. ગાંધીજીને ગોડસેએ ગોળી ધરબી દીધી. એને લાગ્યું કે ગાંધીજીએ મુસ્લીમોની તરફેણ કરી હતી.

ઇસ્લામ ખતરે મેં હું - એલાન થાય, ધર્મઝનુની ટોળું ભડકે,

આતંકવાદીઓ એ ધર્મ પાછળના પાગલપણની જ પેદાશ છે. સત્તા પાછળ પાગલ બનેલા સીંકદર, સમ્રાટ અશોકના શા હાલ થયા-કૌરવોના શા હાલ થયા ?

આપણા મન હૃદયમાં સ્વસ્થતા ધારણ કરીએ. કોઈ પણ પ્રકારનો - ધાર્મિક કે માન્યતાઓનો અતિરેક સારો નથી. સમ્યક્ ભાવમાં રહીએ તો પાગલપણ ઓછું થઈ જાય.

દીવાનગી જો પોઝીટીવ રહે તો જગતને કંઈક અવનવું પ્રદાન કરી શકાય. અને જો એમાં નેગેટીવીટી ભળે - બીજાને બરબાદ કરવાનું ઝનૂન થયે તો એ ખતરનાક બની જાય.

વચનને વળગી રહેવું, ધ્યેયને સિદ્ધ કરીને જ જંપવું એ સદ્ગુણ છે. અનેક પ્રલોભનો હોવા છતાં નિષ્ઠાને વળગી રહેવું જોઈએ. આઝાદીના દીવાનાઓએ પોતાના સુખ, વૈભવને ત્યાગી દેશ ખાતર આત્મસમર્પણ કર્યું.

ધર્મના ક્ષેત્રમાં કે પ્રેમ પાછળ દીવાનગી સારી છે. પણ અતિથી બચીને રહેવું. સારાસારનો વિવેક જાળવી રાખવો પડે.

નિજુ જિંદગી

મનુષ્ય સામાજિક પ્રાણી છે. ઘર, પરિવાર, પડોશી, સમાજ, જ્ઞાતિના રીત-રિવાજ મુજબ એ પોતાનો જીવન વ્યવહાર કરે છે. સમાજ વચ્ચે રહેવું છે, જીવવું છે તો સમાજના નિયમો, ધારા-ધોરણ પાળવા પડે. ઘરમાં વડીલો નાનપણથી જ શીખવે છે નિયમોના દારામાં રહેવા શીખ આપે છે. દરેક સમાજમાં સગાઈ, લગ્ન માટેના પોતપોતાના રીત-રિવાજ નક્કી થયેલાં હોય છે. મોટું સંતાન નિયમભંગ કરી સ્વતંત્ર નિર્ણય કરી લવમેરેજ કરી લે, પરન્યાતમાં લગ્ન કરી લે, તો તેની પાછળના નાના ભાઈ-બહેનોના લગ્ન કરવામાં મુશ્કેલી નડે. આજકાલ Education, Progressive વિચારોને કારણે વાડા તૂટતા જાય છે. પોતાનું વતન છોડી અન્ય શહેરોમાં વસવાટ કરનારા સમાજની પરવા કરતા નથી. બાકી વડીલોની આબરૂ ખાતર વયમાં આવેલા સંતાનોના પગમાં સમાજના રિવાજોની અદૃશ્ય જંજીર પડી જાય, એની પ્રગતિ અવરોધાઈ જાય. પોતે મનમાન્યું કરશે તો ભાઈબહેનોનું ભવિષ્ય અંધકારમય બની જાય એ ડરથી પોતાને જે કરવું હોય તે કરી શકતા નથી. ભવિષ્યની અસલામતીની સતત ઝળુંબતી રહેતી તલવાર નીચે એ પોતાના અરમાનોને કચડી નાંખે છે. પોતાને મનફાવે તે રીતે મનસ્વીપણે વર્તવાની તેને છૂટ નથી. વડીલો તેને સ્વચ્છંદપણું કહે છે. પોતે કોઈ સ્વતંત્ર નિર્ણય કરે એનું પરિણામ ભાઈ-બહેનોને ભોગવવું પડે એવું કોઈ ન ઇચ્છે. મિત્રવર્તુળમાં સમાજમાં એના કેવા પ્રત્યાઘાત પડશે એ વિચારી વ્યક્તિ આગળ વધતી અટકી જાય.

જિંદગી આપણી છે, આપણી મરજી મુજબ આપણે જીવવા માંગીએ છીએ છતાં એવી રીતે જીવી શકતા નથી. કારણ સૌથી પહેલો પ્રશ્ન સમાજના વિરોધનો નડે છે.

‘કુછ તો લોગ કહેંગે, લોગો કા કામ હૈ કહેના.’

મા કહેશે તું આવું કાંઈ અવિચારી પગલું ભરીશ, લોકોમાં અમે મોં બતાવવા લાયક નહીં રહીએ. આપણી જીવનગાડીનું સ્ટીયરીંગ અન્યના હાથમાં છે. આપણે એમના ઇશારે નાચવું પડે.

બીજાઓ આપણા વર્તનનું નિરીક્ષણ કરતા રહે છે, એના ઉપર કોમેન્ટ કરતા રહે છે. સમાજ શું કહેશે? જે કંઈ કરી રહ્યા છીએ એ સાચું હશે કે ખોટું? કોઈક ભૂલ કરી બેસીશું તો નિષ્ફળતા મળશે. લોકો શું કહેશે એ ડર મનમાંથી કાઢી શકતા નથી. તેથી જિંદગીનું એકેએક પગલું વિચારીને ભરીએ. પરિણામે આપણામાં જે શ્રેષ્ઠ બાજુ છે તેને પ્રગટ કરતા ડરીએ છીએ.

લોકો તો નવરા છે. સૂક્ષ્મદર્શક કાચ વાપરે આપણી ભૂલો શોધવા માટે, તેઓ પાસે પુષ્કળ નવરાશ છે. આપણને નેટેગીવ ફીલીંગ્સ આપ્યા કરશે. આપણી પ્રગતિના માર્ગમાં અવરોધો ઊભા કરશે.

સમાજના ડરથી પ્રેમીઓ ડગી જતા, આપઘાત કરી નાંખતા. સમાજનો સમાનો કરવાની હિંમત ન હતી. મા-બાપને ન્યાત બહાર કરવામાં આવે. એમનું જીવન બદલતર બની જાય. યાદ છે પેલું પ્રખ્યાત ગીત? ‘શશીકાંત મારા લગ્નની કંકોતરી આ વાંચજો, કંકુ નથી, મમ રક્તના છાંટા પડ્યા અવલોકજો! સમાજના ડરથી યુવક-યુવતીઓ આપઘાત કરતા. ‘એક દુઝે કે લિયે’ જેવા અનેક પિક્ચરોમાં વડીલો, સમાજના ડરથી યુવાનોની જિંદગી બરબાદ થતી જોઈ છે.

સમાજના ડરથી સમાધાન સાધી અન્યત્ર લગ્ન કરીને બે ઘર બરબાદ કરવા, બે જિંદગી દુબિયારી બનાવવી. એ કરતાં પોતાની આસપાસ સુરક્ષિત વાતાવરણ રચી, સફળતા મેળવવા હિંમત જોડવી એ વધુ હિતાવહ છે. રોમિયો-જુલીયેટ, શીરી-ફરહાદની જેમ જિંદગી બરબાદ કરી દેવી વાજબી નથી. નિજી જિંદગી પોતાની રીતે જીવવા નિર્ણય કરવો પડે.

તારું તુજને

કવિ કહે છે યા ખુદા, મારે તારી પાસે કશું માંગવું નથી. હું માગું અને તું આપે એમાં તારી ખુદાઈ લાજે. મારી લાયકાત હશે તો મને બધું આપોઆપ મળી જશે. ઇશ્વર સાથેનો વ્યવહાર અન્ય સંબંધોના વ્યવહાર કરતાં કંઈક વિશેષ છે. દુન્યવી લેવડ-દેવડ એમાં નથી. દુન્યવી વ્યવહારમાં કશુંક આપવાનું હોય, થોડું ઘણું લેવાનું હોય, જ્યારે ઇશ્વરને આપણે કશું પણ આપવા માટે સમર્થ નથી. આપણે ફક્ત યાચક બની ઇશ્વરને દ્વારે જઈએ છીએ. ઇશ્વર પાસે મનના કમાડ ખુલ્લા મૂકી દઈએ. કશુંક માંગવાની જરૂર નથી. ઇશ્વર અંતરયામી છે, દીનદયાળુ છે. એની પાસેથી માંગ્યા વિના મળી જશે. માંગવાથી જે કંઈ મળે એનું મૂલ્ય કશું નથી હોતું. માંગ્યા વિના મળી જાય એ અમૂલ્ય હોય.

માંગ્યા તો મુક્તાફળ મળે. પણ એની કિંમત કોડીની. શ્રી કૃષ્ણ દ્વારકાના રાજાધિરાજ હતા. પણ સુદામાએ એની પાસે કશું યે માંગ્યું નથી. મૂઠી તાંદુલ લઈને ગયા હતા. ઇશ્વરને કણ આપો પ્રેમથી એને એ મણ સમજી લેશે. ઇશ્વર ફક્ત ભાવનાનો ભૂખ્યો છે. સુદામાને અયાચક વ્રત હતું. માંગુ તો અઢળક આપે, એવો આ મિત્ર છે, પણ માંગવું જ નથી. મારી પરિસ્થિતિ એ આપોઆપ સમજી જશે. એની સમૃદ્ધિ એને મુબારક. મારે મારી ગરીબી ભલી.

ઇશ્વર પાસે ખુલ્લા દીલે જઈએ, તમારી પાસે શું શું છે એની એને ખબર છે. આપણે ઇશ્વરને ભોગ ધરાવીએ, થાળ ધરાવીએ - મંદિરમાં એને તો દરરોજ અન્નકૂટ, રાજભોગ ધરાવવામાં આવે છે. એને ત્યાં શાની ખોટ છે? ઇશ્વર સર્વજ્ઞ છે. તમારી પાસે કેટલું છે, તેમાંથી તમે એને કેટલું ભેટ ચડાવવાના છો એની બધી ખબર એને છે જ. આપણે કૃષ્ણ બની ગજમાંથી રજ આપવા માંડ-માંડ તૈયાર થઈએ છીએ. સાચું તો એ છે કે હે ઇશ્વર મારી પાસે જે કંઈ છે તે સર્વ કંઈ તારું છે. તારું જ

તુજને અર્પણ કરું છું. મારું શું ગજું છે કે હું તને કંઈ પણ આપી શકું ? આપણી પાસે શું શું છે, આપણને શું શું જોઈએ છે ? આપણને જે કંઈ જોઈએ છે, તેની બધી ખબર ઇશ્વરને છે જ. ઇશ્વરને આપી આપીને આપણે શું આપી શકવાના ? એને આપવાની આપણી લાયકાત કેટલી ? એના દરબારમાં શાની ખોટ છે ?

બુદ્ધ ભગવાન શહેરમાં ભિક્ષાર્થે નીકળ્યાં, આખા ગામમાં ફર્યા, કોઈની ભેટ સ્વીકારી નહીં. ગામની બહાર એક ગરીબ આદમીએ પોતાનું એકમાત્ર પહેરણ કાઢી આપ્યું. બુદ્ધ ભગવાને એને સ્વીકારી લીધું. ભલે એ ચીથરું માત્ર હતું, પણ સર્વસ્વનું દાન હતું. કોઈને કશું ન આપીએ એ વિકૃતિ. થોડામાંથી થોડું આપીએ એ પ્રકૃતિ અને બધું જ કોઈને આપી દઈએ એનું નામ સંસ્કૃતિ. માણસ કેટલું આપી શકે છે, કેવી રીતે આપવા માંગે છે, ક્યા ભાવથી આપે છે એના ઉપરથી એની પાત્રતાની ઓળખ થાય. આપણી પાસે છે કંઈ છે એ કોનું આપેલું છે ? આપણી સમૃદ્ધિ કોને આભારી છે. આપીને કંઈક મેળવવાનો સ્વાર્થભાવ છે ?

આપણે સ્વયં આપણું મૂલ્યાંકન કરીએ. મારી લાયકાત કેટલી ? ઇશ્વરે મને કેટલું આપ્યું ? એમાંથી ખરેખર મારું કેટલું ? ખપ પૂરતું રાખીને પ્રભુના અન્ય પ્યારાઓ માટે વાપરી નાંખું. કાંટાઓના શલ્ય વેઠીને ગુલાબ અન્યને સુગંધ અર્પે છે. જીવનમાં ઘણું બધું મેળવ્યા પછી વધારાનું હોય તેટલું તો કોઈને આપી દેવા જેટલું હૃદયને ઋજુ બનાવીએ.

ભાગ

સનતભાઈ અને મીનાબેન સંયુક્ત પરિવારમાં રહ્યાં હતાં. ઘરમાં વડીલ માતા-પિતા, એક વિધુર કાકા, એક ત્યક્તાબેન, બે નાનાભાઈઓ - તેમનો પરિવાર. ઘરમાં ત્રીસ માણસ એક રસોડે જમતા. મીનાબેન સો માણસની રસોઈ ઊભે પગે બનાવી કાઢે, એમનું ઘર એટલે જાણે ભોજનાલય. કોઈના યે સગાવહાલા મુંબઈ આવે, એ જમાનામાં ભૂલેશ્વર એટલે શોપિંગ સેન્ટર. ઘરગથ્થું પરચુરણ વસ્તુઓ, બનારસી સાડીઓના સ્ટોર, સોનાના દાગીનાઓ બધું ત્યાં મળી રહે. ભૂલેશ્વરની ચાલીમાં આખો પહેલો માળ વાપરે, વસ્તારી કુટુંબ. મહેમાનોની આવન-જાવન. એમના ઘરેથી જમ્યા વિના કોઈ ન જાય નહીં એ નિયમ. માંદા-સાજા હરકિશનદાસ હોસ્પિટલમાં જ સૌ દાખલ થાય. સાજા થઈ જાય ત્યાં સુધી લોકો એમને ત્યાં રહે. હોલમાં લાઈનબંધ ગાદલાં નાંખી બધા સાથે સૂઈ જતા.

આજે હવે ઘરમાં બે જણા રહે છે, સનતભાઈ અને મીનાબેન. જૂની ચાલી તૂટી ગઈ, રીડેવલપમેન્ટમાં વધારાની એફ.એસ.આઈ. મળી. મોટા બ્લોક મળ્યા. દીકરી પરણાવી. છોકરો ભણી-ગણી બહાર નીકળી ગયો. સનતભાઈનો હીરા-મોતીનો વ્યવસાય, ઝગમગાટ કરતો શો રૂમ. ધીકતો ધંધો, બે પેઢીની નામના. એમનો દીકરો કેતન. એણે સાંતાકુઝમાં દુકાનની બ્રાંચ ખોલી. સાંતાકુઝમાં ત્રણ બેડરૂમનો ફ્લેટ લઈ પતિ-પત્ની ત્યાં રહેવા ગયા. નાનો દીકરો ત્યાં સ્કૂલમાં ભણે. કેતનની પત્ની ડ્રેસ ડીઝાઇનર હતી. એક બેડરૂમ પોતાનો, એક દીકરાનો અને એકમાં ડ્રેસની દુકાન. સનતભાઈ કે મીનાબેનને માટે જગ્યા જ ક્યાં હતી કે ત્યાં રહેવા જાય. આજકાલ ફેશન છે - ડ્રોઇંગરૂમમાં થોડું સૂવાય ? આટલા મોટા ફ્લેટમાં માબાપ માટે જગ્યા નથી.

સનતભાઈનું વતન સાવરકુંડલા. વતનમાં ૨૫ એકર જમીનનો મોટો પ્લોટ સનતભાઈએ સસ્તાઈના જમાનામાં લઈ રાખેલો. સનતભાઈ હવે કૌટુંબિક જવાબદારીઓમાંથી મુક્ત થઈ ગયા. એમના એક મિત્ર કીર્તિકાંત. કીર્તિકાંત સાથે દર રવિવારે સાંજ સાથે ગાળવાનો રિવાજ. કીર્તિકાંત પૈસે ટકે સુખી. એમના સંતાનો અલગ રહે, બે જણનો એકલવાયો પરિવાર થઈ ગયો. આવડા મોટા ઘરમાં, આટલા મોટા પરિવાર વચ્ચે રહ્યાં પછી હવે બંને જણા એકલા રહેવાનો વખત આવ્યો. એકલતા કોરી ખાય. કીર્તિકાંત કાયમ સનતભાઈને આગ્રહ કરે. બહુ કરી લીધી કમાણી, બહુ કરી લીધી કરકસર. જેને માટે કષ્ટકષ્ટ કરી એકદું કર્યું, તેઓ આપણાથી અનેકગણું કમાય છે. તેમને આપણી કિંમત કે કદર નથી કે નથી આપણી જરૂરિયાત. ક્યાં સુધી મારા મારા કરી મરીશું. સમાજ માટે કંઈક કરીને જઈએ. બંને મિત્રોના સાવરકુંડલામાં લગોલગ પ્લોટ હતા. કીર્તિકાંત એક વખત પ્લાન દોરાવીને લાવ્યા. સાવરકુંડલામાં આપણા પ્લોટ ઉપર એક વૃધ્ધાશ્રમ બનાવીએ. બગીચો બનાવીએ, પાછળ ગૌશાળા. વચ્ચે મંદિર અને સ્વતંત્ર ફ્લેટ. ઘરડા લોકો નિરાંત રહી શકે એવી સર્વ પ્રકારની સુવિધા. શુદ્ધ સાત્ત્વિક ખોરાક મળી રહે એવું ભોજનાલય અને એક દવાખાનું. અપંગ, વૃધ્ધ લોકોને આશ્રય મળી રહે. દીકરાઓને પૈસા મળશે. ઊડાડી નાંખશે. આપણા હાથે જ આપણું કલ્યાણ થાય એવી યોજના કરી લઈએ.

સનતભાઈને વાત ગળે ઉતરી ગઈ. પ્લાન લઈ દીકરાને બતાવ્યો, દીકરા કેતને કહ્યું, વિચારીને જવાબ આપીશ. મહિનો નીકળી ગયો. દીકરો બીજો પ્લાન બનાવીને લાવ્યો. એ જમીન ઉપર ડાયમંડ કટીંગની મોટી ફેક્ટરી નાંખીએ. ધંધો વિસ્તારીશું, કમાઈશું એમાંથી ડોનેશન કરીશું. સનતભાઈ દીકરાની દાનત સમજી ગયા. કમાઈને ડોનેશન કરશે કે કરવા દેશે એની શી ખાતરી? હાથે તે સાથે. સનતભાઈએ પોતાનો મત જણાવી દીધો કે હું ત્યાં વૃધ્ધાશ્રમ બાંધવા માંગું છું. જે લોકાર્પણ કરી લોકહિતના કાર્યો કરવા છે. ત્યાં તો દીકરાએ વકીલ

મારફતે નોટીસ ફટકારી. એ જમીન વડીલોપાર્જિત છે. એના ઉપર અમારો હક લાગે. તમે અમને પૂછ્યા વિના, No objection લીધા વિના કોઈ પ્લાન કરશો નહીં.

સનતભાઈએ હૈયાવરાળ કાઢી. પેટનો દીકરો આડો ફાટ્યો. થોડી જમીન બાપ-દાદાની ખરી, પણ જીવનભર પરસેવો પાડી, કમાણી મેં કરી. જમીન લેતો ગયો, લેતો ગયો. પત્ની મીનાબેન કકળાટ કરે. આપણી કમાણી આપણને વાપરવાનો અધિકાર નહીં? દીકરો મા-બાપને મદદરૂપ થવાને બદલે જાણે દુશ્મન થઈ બેઠો છે. દીકરો વેપારી બુદ્ધિ ચલાવે છે. આટલી મોટી પ્રોપર્ટી એમ વેડફી દેવાય. સોનાનો ટુકડો ગણાય, જમીન જેની પાસે છે તે બધા ખાટી ગયા. વૃધ્ધાશ્રમને બદલે ફાઇવ સ્ટાર હોટલ બનાવીએ તો પૈસાની ટંકશાળ પડે અને પછી તો બાપ-દીકરા વચ્ચે વિખવાદ વધતો ચાલ્યો. કેતન જરા નમતું મૂકવા તૈયાર ન હતો. પપ્પાને હું જે કાંઈ કરી રહ્યો છું એમાં વિશ્વાસ નથી. સનતભાઈ વિચારે કે મારા પૈસા મારી મરજી મુજબ વાપરવા ન મળે? સનતભાઈને એમના મિત્ર કીર્તિકાંતે વીલ બનાવવા સલાહ આપી. આજના દીકરાઓને તો બાપના જીવતા જ મિલકત જોઈએ છે. વકીલે સલાહ આપી, તમારી દીકરીનો હક પણ લાગે. એને મિલકતમાંથી આપવું પડે. અમારી હયાતિ પછી ભાઈ-બહેન ઝઘડે તો? સનતભાઈએ દીકરાને સમજાવવા કોશિષ કરી. દીકરીને શું આપવા માંગે છે તે સ્પષ્ટ કરવા ગયા. પછી તો અગ્નિમાં ઘી હોમાયું. ભડકો થયો. બેનને સરસ કરિયાવર કર્યો છે, એના ધામધૂમથી લગ્ન કર્યા, એને એના ભાગનું મળી ગયું. હવે શાના માટે આપવાનું?

સનતભાઈને બહુ જ ખરાબ લાગ્યું. દીકરો પોતાની કમાણી અલગ રાખે, એમાં કોઈને ભાગ નહીં. તારું મારું સહિયારું ને મારું મારા બાપનું. સનતભાઈને દીકરાના ઉદ્ધત વર્તનથી ખરાબ લાગ્યું. મીનાબેન અકળાયા કરે. આપણે ખર્ચું પાન. રોજના ઝઘડાથી સનતભાઈ ટેન્શનમાં રહે. કંઈક થઈ જશે તો? એમણે પતિને સમજાવ્યા કે આપણે કેટલા વરસ કાઢવાના? દીકરાને જે જોઈએ તે આપી દો. એના પ્લાન

ઉપર સહી કરી દો. એ વૃધ્ધાશ્રમ બાંધવા નહીં દે તો આપણે બીજાએ બાંધેલા વૃધ્ધાશ્રમમાં રહેવા જતા રહીશું.

સનતભાઈએ લાચારીથી કેતનની ફેક્ટરીની ડીઝાઇનના પ્લાન ઉપર સહી કરી આપી. દીકરીએ આવી બાપાને સમજાવ્યા કે તમારા આશીર્વાદથી સુખી છું, મને કંઈ જોઈતું નથી. તમે આજકાલ ઝઘડો કરો છો. તમારા પછી ભાઈબહેનના સંબંધ જળવાઈ રહે તો ઘણું અને ફરી લાચારીથી ભારે હૈયે સનતભાઈએ વીલ બદલી નાંખ્યું. બધી મિલકત દીકરાને લખી આપી. કજિયાનું મોં કાળું. રાત્રે સનતભાઈ માથું દુઃખે છે, કહી ગોળી લઈ સૂઈ ગયા. મીનાબેન સવારે ઉઠાડવા ગયા, સનતભાઈનું પ્રાણપંખેરું ઊડી ગયું હતું, એવા પ્રદેશમાં, કે જ્યાં દીકરો હવે એમને હેરાન કરવા આવી ન શકે. બધો જ ભાગ કેતનને સુવાંગ મળી ગયો.

૧૦૦૦

ચેતી જ

આપણે આ જગતમાંથી એક જ વખત પસાર થવાનું છે. તો પછી જીવન કેવી રીતે જીવવું એ એક કલા છે, એટલે કે ધર્મ છે. મંદિરમાં જાય એ જ માણસ ધાર્મિક એવું નથી, દિવસના ચોવીસ કલાકમાંથી ૮ કલાક ઊંઘના, ૮ કલાક કામ-ધંધાના, બાકી રહ્યાં ૮ કલાક, એમાંથી અડધો કલાક મંદિરમાં જાય. બાકીના સમયમાં એ કેવા પ્રકારનું જીવન જીવે છે? પ્રત્યેક કાર્યની પાછળ એની વૃત્તિઓ કેવી છે એ જોવું ખાસ અગત્યનું છે. ભગવાન પાસે હાથ જોડી ઊભો રહે એ દરમિયાન પણ એ ભક્ત નથી, પણ યાચક છે, ભિખારી છે, ભગવાન પાસે કંઈ ને કંઈ માંગતો હોય છે. મંદિરની ધાર્મિકતા ઘર સુધી પહોંચે છે ખરી? આપણું ઘર અને આપણું દિલ મંદિર સમું પવિત્ર બનવું જોઈએ. ઘર મંદિર છે, જ્યાં પરિવારના સભ્યો પરસ્પર સ્નેહથી રહેતાં હોય છે અને દિલ તો આત્માનું નિવાસસ્થાન છે. દિલ નિષ્કપટ, સાફ હોય તો એ ભગવાનનું ધામ બની રહેશે.

સુખ-દુઃખ આપણી પોતાની સર્જત છે. જીવનમાં સાચો ધર્મ ઉતારી શકીએ તો આખું યે આયખું બદલાઈ જાય. જગત દ્વંદ્વમય છે. આપણે ઇચ્છીએ કે ભગવાન આપણને સર્વ સુખો આપે અને એ કાયમ માટે ટકી રહે. માન-અપમાન, સુખ-દુઃખ, હર્ષ-શોક એ બધા જોડિયા છે. જય સાથે પરાજય જોડાયેલો હોય છે. દીવા-પ્રકાશની સાથે અંધકાર જોડાયેલો હોય છે. કોઈ આપણી પ્રશંસા કરશે તો કોઈ નિંદા કરશે. બધું પચાવતા આવડવું જોઈએ. કાળચક્ર ફર્યા કરે. વારાફરતી સુખ-દુઃખ આવ્યા કરે.

બધા જ જાણીએ છીએ કે જે જન્મ્યું તે જાય. નામ તેનો નાશ. જીવન ક્ષણભંગુર છે. યુધિષ્ઠિરને પ્રશ્ન પૂછ્યો હતો કે જગતમાં કિમ્ આશ્ચર્યમ્.. તો જવાબ મળ્યો કે માણસ જાણે છે કે જાતસ્ય હિ ધ્રુવો

મૃત્યુ... છતાં પોતે અજર-અમર છે, મૃત્યુ આવવાનું જ નથી, એવી રીતે માણસ જીવે છે. જાણે અમરપટો લખાવીને આવ્યો હોય, જેટલું ભેગું કરી લેવાય એટલું કરી લ્યો. ઉંમર વધતી જાય તેમ તેમ લાલસા, મોહ, પરિગ્રહ વધતો જાય. થાકે, હારે, નિઃસહાય બની જાય ત્યાં સુધી દોડ્યા જ કરે છે. જો મૃત્યુનો ભય ઊંડે ઊંડે ન હોત તો માણસ હેરાન બની જાત. જિંદગી અતિ લાંબી બની જાય તો યે ત્રાસરૂપ થવાની, જિંદગી ટૂંકી છે એટલે જ આટલી રસમય, ચેતનવંત છે. રાત વીતી જાય છે અને જામ ગળતો જાય છે. દુઃખ અને પીડા આપનાર કદી સુખી થઈ જ શકે નહીં. આવા માણસો એટલે જ અંદરથી ભયભીત હોય છે. કુકર્મોનો ભાર એમને નિરાંતે બેસવા દેતો નથી.

કોઈ નજીકનું સગું મરી ગયું. સ્મશાનમાં કે પ્રાર્થનાસભામાં જઈએ, એટલો સમય સ્મશાન વૈરાગ્ય જાગે. જીવન કેવું નશ્વર છે? જીવનમાં નવું સમીકરણ સર્જાય છે, પણ ક્ષણિક હોય છે. ઘડીભરમાં આ નશો-આ ભાવ ઓસરી જાય. વૈરાગ્યનો કુગ્ગો ફૂટી જાય અને પાછા અસલી મિજાજમાં આવી જઈએ. એ જ કાવાદાવા અને એજ અહંકારી, સ્વાર્થી વલણ.

જીવન દ્વારા જ મૃત્યુને જીતવાનું હોય છે. ઇશ્વરે આપણી સમય મર્યાદા નક્કી કરી રાખેલી જ છે. દરેક વસ્તુનો અંત નિશ્ચિત છે. ખરી રીતે મૃત્યુ એટલે જીવનનો અંત નથી, પણ પુનઃજીવન છે. જંજાળ ઓછી કરીએ તો જિંદગી લાંબી બની જાય. પરિગ્રહ ઓછો કરીએ અને આત્મભાવમાં સ્થિર થઈએ તો મૃત્યુનો ભય નહીં રહે. પદ, પ્રતિષ્ઠા, કીર્તિની પાછળ દોડીએ છીએ. દોડ રહી ગઈ અને જીવન ખોવાઈ ગયું છે. ખોટી ચિંતા, ખોટા ઉધામા છોડી દઈએ. આસક્તિ ઓછી કરતાં જઈએ. જાણે ધન, દોલત, કીર્તિ બધું સાથે આવવાનું છે, એમ માની વર્તીએ તો પછી ભગવાન પણ આપણને બચાવી નહીં શકે.

માણસ આજ કરતાં આવતી કાલની ચિંતા વધુ કરે છે. મારા કુટુંબનું શું થશે મારા મૃત્યુ પછી? ધંધાનું શું, મકાનો-મિલકતનું શું? અરે ભાઈ ભાગલા પડશે. વારસદારો વચ્ચે ઝઘડા ઊભા થશે. આપણે ન

હતા ત્યારે યે સંસાર ચાલતો હતો, આપણે જઈશું પછી પણ ચાલતો જ રહેવાનો છે. કોઈના વગર કશું અટકી જતું નથી. સિકંદર પણ ગયો ને અકબર પણ ગયો, હિટલર પણ ગયો ને ગાંધીજી પણ ગયા. આપણા ન હોવાથી કોઈને કશો ફરક પડવાનો નથી. આ તો ગાડા પાછળ ફૂટરું જાય અને શકટનો ભાર જેમ ચાર તાણે. નદીના પ્રવાહમાં તણખલું આમતેમ ફંગોળાય અને અભિમાનથી ફૂલેફાલે કે મારે લીધે જ પાણીનો પ્રવાહ વહી રહ્યો છે.

જીવન જીવવા માટે છે, વેડફી નાંખવા માટે નથી. મૃત્યુ આપણા બારણે ટકોરા મારતું ઊભું જ છે. પળેપળ જાગૃતિ રાખીએ. જીવતાં જીવતાં જીવવાનું છે. મરતાં મરતાં જીવવાનું નથી.

Add life to your years, not years to your life.

કર મન ભજનનો વેપાર, હરિ તારા નામનો આધાર.

શેરી સુધી તારી સુંદરી, ઝાંપા સુધી માબાપજી,

તીરપ સુધી બાંધવ તારા, કોઈ નહીં આવે સાથ.

હાડ જલે જેમ લાડકા ને બાલ બળે જેમ ઘાસજી

કંચનવરણી કાયા જલશે, ખોળી બાળે હાડ.

આ નાશવંત દેહનો ભરોશો શો? હજુ ચેતી જાને પ્રાણિયા.

સરપ્રાઇઝ

અમારા દાદીને ઍંશીમું વર્ષ બેઠું. દાદીના અમે સૌ ભારે લાડકાં. અમે બધાએ વિચાર કર્યો કે દાદીની બર્થ-ડે ઉજવીએ. દાદાજી નાની ઉંમરમાં સ્વર્ગે સીધાવેલા. વિધવા દાદી સીધી સાદી જિંદગી જીવે. અમારા બધામાં એમનો જીવ. અમને કંઈ થાય, દાદી ઊંચા-નીચા થઈ જાય. દાદી ક્યારેય ફોટો પડાવે નહીં. દાદીની બર્થ-ડે ક્યારેય ઉજવાઈ ન હતી, કે કેક કપાઈ ન હતી.

દાદીને સાંજે ચાર વાગે બા લઈ ગઈ મંદિરે. અમે બધા છોકરાઓ સાથે મળી હોલ શણગારી દીધો. ટેબલ પર કેક ગોઠવી દીધી અને બાજુના રૂમમાં સંતાઈ ગયા. સાત વાગે બા દાદીને લઈને આવી. ઘરમાં અંધારું. દાદી બગડ્યા, કેટલી વાર કહ્યું છે કે સંધ્યાકાળે ઘરમાં લક્ષ્મીજી પધારે. ઘરમાં અંધારું ન રખાય. એક બત્તી તો ચાલુ રાખવી જ જોઈએ. ત્યાં તો અમે બધા દાદી હેપ્પી બર્થ ડે ટુ યુ, કહી દોડી આવ્યા. દાદીને પગે પડ્યા. ભેટ્યા, હોલમાં લાઇટનો ઝગમગાટ થઈ ગયો. દાદીને સરપ્રાઇઝ આપવામાં મજા પડી ગઈ. નહીં તો દાદી ક્યારેય બર્થ-ડે ઉજવવાની રજા ન આપત. સારું થયું, દાદી બે મહિનામાં મૃત્યુ પામ્યા. દાદી સાથે માણેલી એ બર્થ-ડે અમારા જીવનનું સંભારણું બની ગયું. બધાના મોબાઇલમાં દાદીના ફોટા ઝીલાઈ ગયા.

આજના જમાનામાં સરપ્રાઇઝ આપવાની પ્રથા ચાલુ થઈ ગઈ છે. કોઈની યે બર્થ-ડે ઉજવાય, એમનાથી બધું ખાનગી રાખવામાં આવે. ઇન્વીટેશન કાર્ડ મોકલાવાય, બધાને તાકીદ કરાય કે બોલશો નહીં, સરપ્રાઇઝ પાર્ટી છે.

અમેરિકાથી દીકરો-વહુ આવવાના હોય, મહિના અગાઉથી પ્લાન હોય. પહેલાંના સમયમાં ઘરના બધા એરપોર્ટ મૂકવા જતા, લેવા જતા, હારતોરા કરાતા. હવે તો પ્રીપેઇડ ટેક્સી લઈ આવો ને જાઓ. દીકરો કે

મહેમાન આવવાના હોય અગાઉથી એમના સ્વાગતની તૈયારી થતી. પ્રોગ્રામ ગોઠવાઈ જતા, હવે તો ભાઈ-ભાભી આવવાના હોય, ખાનગી રાખે, મોડી રાત્રે કે વહેલી સવારે ફ્લાઈટ આવે, ઘરને બારણે આવી ભાઈ ઘણા-ઘણા-ઘણા બેલ વગાડે - કોણ આવ્યું હશે આટલી વહેલી સવારે? બારણું ખોલીએ, ભાઈ-ભાભી હસતાં હસતાં ઘરમાં પધારે.

આજે બર્થ-ડે હતી મારી, મને સવારથી ખોટું લાગ્યું, આખા ઘરમાં કોઈને પડી છે મારી? કોઈ મને વીશ પણ કરતું નથી. સાંજે પતિદેવ ઘરે વહેલાં આવ્યા. મારી આંખ મીંચી અને કહ્યું, બોલ શું લાવ્યો હોઈશ તારા માટે? સરપ્રાઇઝ. હીરાની બંગડી, આટલી મોંઘી ગીફ્ટ લાવવાની શી જરૂર હતી? પતિદેવ કહે, તારા કરતાં કોઈ ચીજ મોંઘી હોઈ શકે ખરી?

આવી જ રીતે સરપ્રાઇઝ આપવાની એમને ટેવ છે. એક દશેરાએ કહે, ચાલ જરા ગામ બહાર સોસાયટીમાં લટાર મારવા જઈએ. ગાડી બહાર કાઢી, સોસાયટીમાં બંગલાઓ બંધાતા હતા. એક બંગલા પાસે ગાડી ઊભી રાખી, ચાવીથી દરવાજો ખોલ્યો. હેપ્પી દશેરા ટુ યુ. ચાલ આજે તારા હાથે બંગલામાં કળશ મૂકીએ. આ બંગલો તને ગીફ્ટ, સરપ્રાઇઝ.

અમારું લગ્નજીવનનું પચીસમું વર્ષ અને જીવનનું પચાસમું વર્ષ, અમારી દરેક એનીવર્સરીએ કાંઈને કાંઈ ગીફ્ટ આપે. આ વર્ષે કહે ચાલ આપણે પ્રેમપૂરી આશ્રમ જઈએ. મને થયું એનીવર્સરીને દિવસે પ્રેમપૂરી? ત્યાં ગયા, હોલ બુક કરાવ્યો, ભાગવત કથાનું આયોજન કરી લીધું હતું. આ વર્ષ આપણા જીવનનું સ્પેશિયલ છે. સ્પેશિયલ રીતે ઉજવીએ, હોટલ, ક્લબમાં કે બહારગામ જઈને નહીં. ભાગવત કથા દ્વારા - સરપ્રાઇઝ. મારું હૃદય એક ઘડકારો ચૂકી ગયો. ગર્વ થયો મને અમારા એ ઉપર. હૃદય કૃતકૃત્યતા અનુભવી રહ્યું. મૂક રહીને મેં ફક્ત આંખો દ્વારા આભાર માન્યો. મને કહે, તે મને તથા મારા પરિવારને પચીસ પચીસ વર્ષથી સાચવ્યો છે. ઘરમાં કદી કલહ-કંકાસ થવા દીધા નથી. આપણે ખૂબ સારી રીતે જીવનના યુવાનીના દિવસો સાથે માણ્યા, મોજ-મજા માણી. હવે થોડા આધ્યાત્મિક બનવાની

શરૂઆત કરીએ. સરપ્રાઇઝ આપવાની સાથે મને થોડો ઝટકો પણ આપ્યો, કે જેની મેં જરાપણ કલ્પના કરી ન હતી.

જિંદગીમાં બધું આપણે પ્લાનીંગથી કરતા હોઈએ છીએ, પણ આવા નાનાં-નાનાં કુતૂહલ અને આશ્ચર્યો અને સરપ્રાઇઝને કારણે જિંદગી તાજી રહે, રસપ્રદ બને. કાલે શું શું બનવાનું છે એની અગાઉથી ખબર પડી જાય તો પછી મજા જ શી રહે? રાજા રામના રાજ્યાભિષેકની તૈયારી હતી, સવારે મંગલદુર્દુભિ વાગવાના હતા. કુદરતે કંઈક એવું ગોઠવી લીધું કે સવારે એમને જવુંપડ્યું - સરપ્રાઇઝ.

આપણું ભવિષ્ય જાણવા જ્યોતિષ પાસે જઈએ. જ્યોતિષ, ધર્મગુરુઓ ગ્રહદશા ટાળવાના ઉપાયો બતાવે, કમાણી કરી લે. બાકી તો ખરેખર જે બનવાનું છે, તેની ડિઝાઇન તો કુદરતે ગોઠવી જ દીધી હોય છે- સરપ્રાઇઝ. તેમાં આપણે કાંઈ ફેરફાર કરી શકીએ નહીં. નસીબમાં શું છે એ કદી અગાઉથી જાણી શકાતું નથી. ન જાણ્યું જાનકીનાથે સવારે શું થવાનું છે. નસીબમાં કેવી પત્ની મળશે. સંતાનો કેવા પાકશે, કોઈને ખબર નથી. તદ્દબીર અને તકદીર જે કરે, કરાવે તે ખરું. પુરુષાર્થ અને પ્રારબ્ધનું પરફેક્ટ સંયોજન એટલે સફળતા મળે જ મળે. ઘણીવાર આપણે કંઈક અવનવું વિચાર્યું હોય, વિચાર કરતા રહી જઈએ અને કોઈ એવા જ કામનો અમલ કરી નાંખે. આપણને સરપ્રાઇઝ લાગે. આપણો ખાનગી આઈડિયા એને પણ કેમ આવી ગયો?

સરપ્રાઇઝ એટલે આશ્ચર્ય, આવું કંઈક બને ત્યારે આશ્ચર્ય સાથે આઘાત પણ લાગે. છોકરાઓ બર્થ-ડે પાર્ટી ઉજવે આશ્ચર્ય થાય. એમાં લાગણી, પ્રેમ, સ્નેહ, મમતા હોય. છોકરાઓએ એડવાન્સમાં બુદ્ધિ લડાવી સરપ્રાઇઝ આપી, પણ ઘણી વખત અણધારી ઘટના ઘટી જાય, અચાનક ખરાબ સમાચાર મળે. એનો આઘાત લાગે, એ અણધાર્યો હોય તેથી તેને જીરવવો ભારે પડી જાય. આવા વખતે આવા સરપ્રાઇઝ એક્સપ્ટ કરવા, અપનાવવા બહુ અઘરા પડી જાય.

સરપ્રાઇઝ આપવા માટે ઘણું પ્લાનીંગ કરવું પડે. કલ્પનાશક્તિ, આયોજન સશક્ત હોવા જોઈએ. હૃદયમાં રોમાન્સ ભરપૂર હોવો

જોઈએ. પુરુષની પ્રકૃતિને આવું બધું ઓછું અનુકૂળ આવે. સ્ત્રીને માટે એ સહજ બની જાય. દર શુક્રવારે સાંજે ઘરમાં ખીચડીનો કાર્યક્રમ હોય અને પત્ની સરપ્રાઇઝ આપે. તપેલી ખોલો, ખીચડીને બદલે તમારી પ્રિય દાળદોકળી નીકળે.

એક માણસે ભગવાનને કહ્યું તમે અચાનક મને લેવા આવી નહીં જતા, મને એડવાન્સમાં જણાવજો. માણસથી એ વાત ભૂલાઈ ગઈ. એક દિવસ ભગવાન માણસને લેવા આવી ચડ્યા. માણસ કહે ભગવાન તમે આપેલું પ્રોમીસ ભૂલી ગયા? ભગવાન કહે મેં તને એડવાન્સમાં ઇશારાઓ મોકલ્યા, તું મૂરખ સમજ્યો નહીં, એમાં મારો શો વાંક? તારા વાળ સફેદ થવા લાગ્યા, એ પ્રથમ ઇશારો હતો, દાંત પડવા લાગ્યા, શરીર ઉપર કરચલીઓ પડવા લાગી. શરીર અશક્ત થવા લાગ્યું. ડાયાબિટીસ મોકલ્યો. કેટકેટલી ચેતવણી આપી. હું કંઈ સરપ્રાઇઝ આપવા આવ્યો નથી. એક યુવાનના લગ્ન થવાને બે વર્ષ થયા. પત્નીની તબિયત બગડતી હતી. યુવાનને ચિંતા થવા લાગી. એક દિવસ સાંજે પતિ ઘરે આવ્યો. પત્નીએ સરપ્રાઇઝ ન્યુઝ આપ્યા. ‘હું મા બનવાની છું.’ પતિ સરપ્રાઇઝ સમાચારથી એકદમ વળગી પડ્યો. ‘ઓહ હું બાપ બનવાનો છું!’ સંતાન થવાનું છે, દીકરો કે દીકરી, ભગવાન એ છેલ્લી ઘડી સુધી સરપ્રાઇઝ રાખે છે. બાળક જન્મે ત્યારે ખબર પડે. (જોકે હવે તો સોનોગ્રાફી કરાવી અગાઉથી માહિતી મેળવી લેવાય છે.)

દીકરા કે દીકરી માટે જીવનસાથીની શોધ કરતાં હોઈએ. માબાપ કુંડળીઓ મેળવતા રહી જાય. છોકરો છોકરી શોધી લાવ્યો હોય, કે પરણીને આવે, માબાપને સરપ્રાઇઝ આપે.

ઉપર આપણે માણસના સરપ્રાઇઝની વાત કરી. ભગવાન ક્યારે મૃત્યુ મોકલશે, અચાનક, ક્યા સ્વરૂપે, માંદગી કે એક્સીડન્ટ? એ બધા સાંતાકલોઝની જેમ એની કોથળીમાં સરપ્રાઇઝ સ્વરૂપે ભરી રાખેલા છે. મૃત્યુ આપણું અને આપણે કશું જ કરી ન શકીએ એ કેટલું મોટું સરપ્રાઇઝ.

તમાચો મારીને

રવિવારની સાંજ હોય, આજે તો ક્યાંક બહાર જઈએ જ. નરીમાન પોઇન્ટ સુધી ઇવનીંગ વોક લઈશું. પાછા ફરતા કીમ સેન્ટરમાં છોલે-ભથુરા ખાઈશું. પ્રોગ્રામ ફીક્સ કર્યો, કપડાં બદલ્યા, બારી બારણાં બંધ કરી અને નીચે ઉતરવા માટે લીફ્ટનું બટન દબાવ્યું, ત્યાં એ જ લીફ્ટમાં અમારા નણંદબા-નણંદોઈ બે ભાણેજો આવ્યા, એવો તો ગુસ્સો આવ્યો, પણ તમાચો મારીને ગાલ રાતો રાખવો પડે. આવો-આવો સારું થયું, જરા મોડા આવ્યા હોત તો અમે બહાર નીકળી ગયા હોત. ચાલો - આજે સાથે નરીમાન પોઇન્ટ સુધી ફરી આવીએ પછી કીમ સેન્ટરમાં જઈશું. નણંદબા કહે, પગ દુઃખે છે, ચાલવું નથી, અને બહારનું ખાવાનું મન નથી. ખીચડી ખાઈશું, તમારા હાથની. મન મારીને દરવાજો ખોલી ઘરમાં આવવું પડ્યું. બધી મજા મરી ગઈ. રસોઈ કરવી પડી, જમાડવા પડ્યા.

સાલુ - આ અઠવાડિયું આવું જ ગયું. ગઈ કાલે ભૂલેશ્વર ખરીદી કરવા ગઈ. જતી વખતે તો બસ જલદી મળી ગઈ. પાછા ફરતા મોડું થઈ ગયું. હાથમાં થેલો ભરીને વજન. અડધા કલાક સુધી બસ આવી જ નહીં. રાહ જોઈ જોઈને થાક્યા. ટેક્સીવાળાને પૂછવા લાગી. કોઈ આવવા તૈયાર નહીં. ખાલી ટેક્સી હોય તો યે ભગાવી જાય. કદાચ સાત વાગે એમને ડ્યુટી બદલવાની હોતી હશે. અથવા તો પાલ્ડા, અંધેરી લોંગ રનના પેસેન્જર જ જોઈતા હોય. હાથ અને પગ બંને દુઃખી ગયા. ઘરે વર અને છોકરાઓ આવી ગયા હશે. સાંજે સસરાજીને વહેલું જમવા જોઈએ. હજુ રસોઈ બાકી છે. ટેન્શનમાં આવી ગઈ. માંડ માંડ એક ટેક્સી ઊભી રહી કે દરવાજો ખોલી અંદર ચડી જ બેઠી. ટેક્સી શરૂ થાય, મીટર બદલાય એ જ વખતે બસ આવી. ગુસ્સો તો એવો ચડ્યો કે ન પૂછો વાત. વગર કારણની રૂ. સીત્તેરની વાટ લાગી ગઈ.

અડધો કલાક મોડું કર્યા પછી યે પૈસા તો ખરચવા જ પડ્યા.

અમારા એક મિત્ર સનતકુમાર. ઘણા વખતથી કલ્પા કરે, ઘરે આવો ને! સાથે જમીશું. અમે તો રવિવારે ક્યાંય બહાર જતા જ નથી. થયું કે એક રવિવારે એમને ઘરે જઈ આવીએ, બહુ આગ્રહ કર્યા કરે છે. એમને ઘરે છેક કોલાબા જેટલે લાંબે ગયા. જોયું તો એમને દરવાજે સવાશેરીયું તાળું. બાપ રે! એક ટેલીફોન કર્યો હોત તો? ધક્કો તો ન થાત ને! એવો તો ગુસ્સો આવ્યો, સનતભાઈ ઉપર, અને અમારા પોતાના ઉપર.

ગઈ કાલે પેપરમાં જોરદાર વરસાદની આગાહી હતી. સાથે છત્રી લીધી. આખો દિવસ છત્રી ઉપાડી ફરવું પડ્યું. વરસાદનો છાંટો યે ન પડ્યો. છાપામાં આગાહી કરનારા ઉપર એવો તો ગુસ્સો ચડ્યો.

અમારો નાનો દીકરો હોશિયાર ખરો પણ રમતીયાળ. વાંચ વાંચ કહી ટોક્યા કરીએ પણ પુસ્તક ખોલે જ નહીં. ક્રિકેટ રમે, વીડિયોગેમ્સ રમે. પરીક્ષા આવી છેલ્લો એક મહિનો ખૂબ મહેનત કરી, ૭૮ પરસેન્ટ માર્ક્સ મળ્યા. ૮૦ પરસેન્ટથી નીચેનાને એન્જનીયરીંગમાં ક્યાંયે એડમીશન મળ્યું નહીં. અંતે કોલ્ડાપુરમાં રૂ. ૪ લાખ કેપીટલ ફીના ભરીને એડમીશન લીધું. ચાર વર્ષ ઘરથી દૂર રહેવાનું, હોસ્ટેલના, આવવા જવાના ખર્ચા અલગ. કેન્ટીનનું ખાવાનું. હડહડ થઈ ગયા. એવો તો ગુસ્સો ચડ્યો કે થોડી મહેનત વધુ કરી હોત તો!

ક્રિકેટ મેચ ચાલુ હતી. ઇંડિયાએ જીતવું જ જોઈશે. શરૂઆત જ ધીમી થઈ. ઠચુક ઠચુક રન લેવાયા. છેલ્લે જોર માર્યું. અને એક જ રન માટે હારી ગયા. જરા પહેલેથી જ સંભાળીને રમ્યા હોત તો!

જીવનસાથીની પસંદગી કરવાની હતી. ઘણી છોકરીઓના માંગા આવે, કોઈ નીચી, બટકી લાગે, કોઈ ઓછું ભણેલી હોઈ, કોઈ સાધારણ ઘરની હતી, કોઈ ઓછી રૂપાળી લાગી. કેટલી યે છોકરી રીજેક્ટ કરી. પછી તો ઉલટું બનવા લાગ્યું. કોઈ છોકરી ગમી, હા આવશે એવી અપેક્ષા રાખી હોય અને આપણને કોઈ છોકરી રીજેક્ટ કરી જાય, વિચારીને જવાબ આપીશું, હમણાં વિચાર નથી. છોકરી

કાંદિવલી સુધી આવવા તૈયાર નથી. જાત ઉપર ગુસ્સો આવ્યો. લે લેતો જા. બહુ ફાંકો હતો કે છોકરીઓ મારી પર મરતી આવશે. વધુ સારી, વધુ સારી મળશેની લાલચમાં રહી ગયા. હવે પસંદગીને માટે ચાન્સીસ ઓછા રહ્યા. જ્યાંથી હા આવે ત્યાં બેસી જવું પડે એવી હાલત થઈ.

ઉનાળાની રજામાં - વેકેશનમાં બહારગામ જવાનો પ્લાન કરી, બે મહિના અગાઉ ટ્રેનનું બુકીંગ કરાવ્યું. દસમો વેઈટીંગ નંબર હતો. એજન્ટ કહે, ટિકીટ કન્ફર્મ થઈ જ જશે. નવ નંબર સુધીનાની ટિકીટ કન્ફર્મ થઈ. વેઈટીંગ ટિકીટનું જોખમ લઈ ટ્રાવેલીંગ કરવું ન હતું. ટિકીટ કેન્સલ કરાવવી પડી. જરા પંદર દિવસ વહેલી ટિકીટ બુક કરાવી હોત તો !

આપણી અપેક્ષાઓથી વિપરીત કોઈ ઘટના બને, પછી ખિન્નતા અને નિરાશા વ્યાપી જાય. આ જે કંઈ બન્યું કે બની રહ્યું છે, એમાં આપણે કંઈ જ કરી શકીએ તેમ નથી. લાચારી અનુભવાય. મનમાં વિષાદ છવાઈ જાય. ઉનાળાની બપોર હોય, રવિવારે મિષ્ટાન્ન જમી બે કલાક નિરાંતે એસી ચાલુ કરી ઊંઘી જવું હોય અને લાઇટ જાય તો તમે શું કરી શકો? જીવનમાં ન ગમતું ઘણું ઘણું બનતું હોય છે. આપણા આયોજનો નિષ્ફળ જતા હોય છે. શું કરી શકીશું. ગુસ્સો કોના ઉપર ઠાલવવો, જાત ઉપર જ ઠાલવવો પડે. તમાયો મારીને ગાલ રાતો રાખવો પડે.

નનૈયો

અમારા મિત્ર નવીન ઓચ્છવલાલ. એનો Spelling No અમે ટૂંકમાં એને મી. No તરીકે ઓળખીએ. આ મિસ્ટર No જાણવા જેવા માણસ એટલે to know. નવીનની પ્રકૃતિ પહેલેથી જ નકારાત્મક. એ કોઈ પણ વાત હોય, સમજ્યા, જાણ્યા વિના જોરથી અભિપ્રાય આપી દે. No એટલે No કદી પણ નહીં. એનું No સાંભળ્યા પછી બીજા બધા એની સાથે દલીલ કરે. એ ગમે તેમ ફેંકાફેંક કરે. સમજાવી શકે નહીં, કારણ પોતે ખોટો હોય. પણ મીયાંજીએ નાહું પકડ્યું તે છોડાય કેમ કરીને ! બહુ થાય તો મેદાન છોડી ભાગી જાય. હું એની નસ નસ જાણું. એ જ્યારે 'No' બોલે ત્યારે એના મનમાં 'yas' હોય જ. ખાલીપીલી ભાવ ખાવા, પોતાની મહત્તા બતાવવા કહી દે 'No'. નવીન ક્રિકેટ ટુર્નામેંટમાં રમવા આવવાનો ? એ ધડ દઈને કહી દેશે 'No'. ભાવ ન આપ્યો એટલે જાતે જ બોલવા માંડ્યો. ખબર છે, ગયે વખતે હું નોટઆઉટ હતો તો યે અમ્પાયરે મને આઉટ આપી દીધેલો.

પીકનીક પર જવાનું હોય, એને પૂછીએ. ધડામ દઈને કહી દેશે 'No'. ગયે વખતે મને ઉપરની બર્થ આપી હતી. એની પાસે ના કહેવા માટે કોઈને કોઈ બહાનું હોય જ. બધા દોસ્તો મળી રવિવારની સાંજે રેસ્ટોરન્ટમાં જવાનું નક્કી કરવું હોય, નવીન કહી દે 'No'. ત્યાંનું ગરમ મસાલાવાળું, તીખું તમતમતું ખાવાનું મને ફાવતું નથી. અરે તું ઇડલી ચટણી ખાજે ને ! મન મન ભાવે ને મૂંડી હલાવે.

એને ગણિત પાકું આવડે. બધાએ કહ્યું, બી.કોમ.નો કોર્સ કર. 'No' બસ હું તો બી.એસ.સી. કરવાનો. આંકડાનો માણસ. બી.એસ.સી.માં ફાવ્યું નહીં. નાપાસ થયો.

નવીન ભણી ઉતર્યો, એની માએ એના માટે ચાર પાંચ છોકરી જોઈ રાખી હતી. બધાને 'No' કહી રીજેક્ટ કરી. એની મા બિચારી કકળાટ કરે. શું થશે આ છોકરાનું ? મેં કહ્યું, બા મારા ઉપર છોડી દો.

નવીન સાથે કેવી રીતે કામ પાર પાડવું એ મને આવડે છે. મને ખબર છે એની પાસે યસ કહેવડાવું હોય તો આપણે ‘No’ કહેવાનું. એ ઉલટો ચાલશે. મારા કાકાની દીકરીને નવીન ગમતો હતો. જોડી જામે તેવું હતું. જો સીધું માંગું નાંખીએ તો નવીન વાયડાઈ કરવાનો. ‘No’ બોલી દે તો પછી ‘Yes’ કરાવવું ભારે પડે. મેં કહ્યું, ચાર તારા માટે શિવાની બરાબર મેચ થશે. સ્વભાવે, દેખાવે, કામકાજે બધી રીતે સારી છોકરી છે. પણ એ હા પાડતી નથી. કોને ખબર કેવો રાજકુંવર મળી જવાનો હશે એને. નવીનના મગજની કમાન છટકી, એ ના પાડે છે? આવવા દે એને, હું પટાવીને હા પડાવીને જ રહીશ. એક બે મીટીંગ ગોઠવી. શિવાની કહ્યા કરે બધું બરાબર, મારું મન માનતું નથી. નવીનભાઈ તો પાછળ પડી જ ગયા. શિવાનીને હા પડાવીને જ રહ્યા. આજની તારીખ સુધી શિવાનીએ કે મેં નવીનને સાચી વાત જણાવી નથી. કે ઊંઘા હાથે-ડાબા હાથે જમણો કાન પકડાવ્યો છે અમે. વર્ષો વીત્યા-શિવાની કહે ભાડાની રૂમ, ચાલી સીસ્ટમમાંથી ફ્લેટમાં રહેવા જઈએ. છોકરાઓ મોટા થશે. ચાલી સીસ્ટમને કારણે કોઈ છોકરી હા નહીં પાડે આપણા છોકરાને! નવીન બરાડે - તું પરણીને આવી કે નહીં ચાલીમાં મારે ઘરે? છોકરાના નસીબ છોકરા સાથે. ચાલીમાં બધા સાથે મનમેળ. દરવાજા ખુલ્લા. મને બંધબારણાનો ફ્લેટ નહીં ફાવે. ન માન્યો તે ન જ માન્યો. અમે બધા ચાલી છોડી ફ્લેટમાં રહેવા ગયા પણ નવીન હજુ યે ચાલીમાં સબડતો રહ્યો. એ તો હવે નસીબ જાગ્યા કે ચાલી રીડેવલપમેંટમાં ગઈ. ઓનરશીપનો ફ્લેટ મળ્યો.

નવીન કાયમ ‘No’ બોલનારો. એના વિચારમાં પલટો કરાવવાની કળા ફક્ત હું જ જાણું. એ વાત વાતમાં તડૂકી પડે. આક્રમક થઈ જાય, પરિણામે લોકો એને પડતો મૂકે. એ જાતે જ પોતાની ધોર ખોદે. જે ડાળી પર બેઠો હોય, એના પર જ ફુહાડી મારે તેથી બધા એની સાથે ચર્ચા કરવાને બદલે પૂર્ણવિરામ મૂકી દે. જ્યારે હું નિરાશ થાઉં નહીં. મને આત્મવિશ્વાસ કે હું નવીનને મનાવી શકીશ.

નવીન હંમેશા ઘરાક સાથે, પડોશી સાથે, મિત્રો સાથે બધાથી

વિરુદ્ધ મંતવ્ય દર્શાવે. એને કેવી રીતે અનુકૂળ રીતે વિચારતા શીખવવું એ બહુ ધીરજ માંગી લે એવી કળા છે. કારણ ના કહી દીધા પછી જો એ તરત હા પાડી દે તો નાનમ અનુભવાય. પોતાનું અપમાન સમજે એટલે એ નકારાત્મકતા પરથી જલદી હકારાત્મક વલણ અપનાવવા અચકાય. આ જગતમાં કશું સ્થાયી નથી. એમ ‘No’ પણ સ્થાયી નથી. ‘No’ નું યસ કરાવી શકાય. આવા માણસ જિંદે ચડે. એની સાથે પહેલાં સંમત થવાનો ડોળ કરી પછી એને આપણી સાથે સંમત કરાવી શકાય. એનું પણ પણ ચાલુ રહે. થોડીવાર રહીને ઢીલો પડી જાય. અંદરથી એનો માંદગી જાણતો જ હશે કે ખોટી જીદ પકડી બેઠો છે. એની સાથે જીભાજોડી કે દલીલ કરવાથી કશું વળે નહીં એનો અહંનો આંચળો ઉતરે તો જ એની સંમતિ લઈ શકાય. કુનેહ અને કોઠાસૂઝથી કામ લેવું પડે.

નવીનની સાથે કામ લેવાની મારી ફોર્મ્યુલા અલગ જ પ્રકારની મેં વિકસાવી છે. તું ખોટો છે, જિંદી છે એવું એને કદી કહેવું નહીં. તું સાચો છે પણ હકીકત જરા જુદી છે. એ ઉતાવળે ના કહી દેશે આપણે ધીરજથી હા કહેવડાવવાની. જેવો માણસ એ પ્રમાણે એની સાથે સમજાવટથી કામ લેવું પડે.

શ્રીકૃષ્ણ મહાભારતના યુદ્ધ સમયે કોનો પક્ષ લેશે એ નક્કી કરવાનું હતું. દુર્યોધન વહેલો પહોંચ્યો, શ્રીકૃષ્ણના પગ પાસે ઊભો રહ્યો - શ્રી કૃષ્ણની પહેલી નજર પડે, પોતાનો નંબર પહેલો લાગે. અર્જુન શ્રીકૃષ્ણના માથા પાસે ઊભો રહ્યો. શ્રી કૃષ્ણે દુર્યોધનને ધારદાર પ્રશ્ન પૂછ્યો, બોલ તારે શું જોઈએ છે? તારો ચાન્સ પહેલો. હું યુદ્ધમાં હથિયાર ઊઠાવવાનો નથી. મારી અઢાર અક્ષૌહિણી સેના કે હું. બેમાંથી એકની પસંદગી કરવાની તક તને સૌ પહેલાં આપું છું. દુર્યોધનને એટલું જ જોઈતું હતું. એની મતિ નકારાત્મક હતી. કૃષ્ણ ‘No’ - સેના ‘યસ’. એણે કહી દીધું કે મને તમારી સેના જોઈએ છે. હું જરૂર જીતી જઈશ. આવડી મોટી સેના મારા વતી લડશે. અર્જુનને દુર્યોધનની અવિચારી માંગણી ફાવી ગઈ. એને તો શ્રી કૃષ્ણ જ જોઈતા હતા.

એના સેના દળ કરતાં પોતાની શક્તિ ઉપર આત્મ વિશ્વાસ હતો.

યત્ર યોગેશ્વર કૃષ્ણ, યત્ર પાર્થો ધનુર્ધર

તત્ર શ્રીવિજયોભુવિ ધ્રુવા નીતિર્મતિ મમ.

શ્રી કૃષ્ણ હોય, સત્ય જેને પડખે હોય, તેનો જ વિજય થાય.

આમ નવીનભાઈ હવે તો મોટી ઉંમરના થયા છે. બે પ્રપૌત્રોના દાદા બની ચૂક્યા છે. સંસારની લીલી સૂકી જોઈ લીધી છે. છતાં હજુ ‘પડી પટોળે ભાત, ફાટે પણ ફીટે નહીં’ આદત સે મજબુર. અમે કોઈ એની સાથે દલીલ કરતા નથી. શિવાનીભાભી નવીનભાઈની પ્રકૃતિ બરાબર ઓળખી ગયા છે. નવીનભાઈ સાથે કામ પાર પાડવાની પદ્ધતિ સમજી ગયા છે. પરિણામે શિવાનીભાભી તો પોતાનું ધાર્યું કામ કરાવી લે છે. ઊંઘતાને જગાડી શકાય. ઊંઘવાનો ડોળ કરનારાને કેવી રીતે જગાડી શકાય? હવે તો નવીનભાઈ પણ પોતાની પ્રકૃતિ સમજી ગયા છે. જિંદી સ્વભાવ ધીરે ધીરે નરમ પડવા લાગ્યો છે. પોતાની ભૂલ કબુલી જલદી હા પાડી દે છે.

પ્યાર કા સાગર

અવતાર માનવીનો ફરી ફરીને નહીં મળે. અમૂલ્ય માનવ દેહ મળ્યો છે તો પ્રભુને ભજી લઈએ. પ્રાણિયા ભજી લેને કિરતાર, આ તો સ્વપ્ન સરખો અવતાર. એક આ જન્મ - માનવીનો એવો જેમાં બુદ્ધિ, મન, વિચારશક્તિ મળ્યા છે. જીવનને સાર્થક કરવાનો અવસર પ્રાપ્ત થાય, ફક્ત માનવ અવતારમાં. માણસના જીવનમાં પ્રેમ સ્નેહ વડે પરસ્પર લાગણીના તંતુથી જોડાયેલા છીએ. જગતના પ્રત્યેક જીવ માટે પ્રેમ ધરાવવો, સ્વની ઓળખ, સ્વ સાથે સંવાદ મારી ફરજ શી છે, મારે શું કરવાનું છે. એની જાણ રાખી નિઃસ્વાર્થ ભાવે સેવાના કાર્યો કરીએ એનું ફળ મળવાનું જ છે, પણ ફળની આશા રાખ્યા વિના કર્મો કરવાના છે. ક્યારેક આપણા પરગજુ સ્વભાવની કદર થતી નથી. ક્યારેક કોઈ બેવફા નીવડે તો હૃદયને શલ્યની જેમ ખૂંચે. પણ જેનામાં પરિપક્વતા છે, સમજણ છે, ફક્ત ફરજ સમજીને કાર્ય કરે છે, એને બદલો મળે કે ન મળે એની પરવા હોતી નથી. જો અપેક્ષા રહિત થઈ કાર્યો કરીએ, કોઈને મદદરૂપ થઈએ તો પછી મનદુઃખ થવાનો સવાલ જ રહેતો નથી.

સજ્જનની જ સમાજમાં નિત્ય પરીક્ષા થતી હોય છે, કસોટી થતી હોય છે. કસોટી સોનાની થાય, એને ટીપો, કાપો, ઘસો, તપાવો, ઓગાળો એ શુદ્ધ જ રહેશે. ઉલટાનું કસોટી પછી એ શુદ્ધ કુંદન સ્વરૂપે ખરું ઉતરશે. સ્વ પ્રત્યે વિશેષ ધ્યાન આપવું, સ્વ પ્રત્યે આદરભાવ થવો જોઈએ. આપણા કર્તવ્યો માટે આપણને ગૌરવ પેદા થવું જોઈએ. ઇશ્વરે આપણને કેટલી બધી ચેતના આપી છે, ઊર્જા આપી છે. તેનો સદુપયોગ કરી લેવાનો છે. નિષ્ક્રિયતાને તિલાંજલિ આપવાની. લઘુતાગ્રંથિ અનુભવીએ તો પીડા જ થવાની.

આપણે આપણી જાત પ્રત્યે પ્યાર કરવાનો. પરિવારના-સમાજના

અન્ય સભ્યોને પ્યાર કરીએ તો સૌ પ્રથમ આપણે જ આપણને પ્યાર કરતા શીખી લેવાનું. જો અપનો સે કરે પ્યાર, વો દુસરો સે કૈસે કરે ઇન્કાર. સવારે વહેલા ઊઠી પ્રભુજીનું ધ્યાન ધરીએ. ઇશ્વરની અનહદ કૃપા માટે એનો આભાર માનીએ. મનની શક્તિઓને મજબુત બનાવીએ. પ્રભુ અનેક પ્રતિકૂળતાઓમાં પણ તું અમારો માર્ગદર્શક બનતો રહેજે. નકારાત્મક વિચારો મનને દુઃખ પહોંચાડે - ક્યારે ય કોઈ પ્રકારની ઓછપ ન અનુભવાય. પ્રભુના પ્રેમથી છલોછલ છલકાતા રહીએ.

એવા રે અમે એવા રે, તમે કહો છો વળી તેવા રે. જેવા છીએ તેવા પોતાની જાતનો સંપૂર્ણપણે સ્વીકાર કરીએ. સુખ ક્યાંયે બહાર શોધ્યું જડવાનું નથી, એની ખબર છે તો પછી બહાર ફાંફાં શા માટે મારવા? બહારનું ખાવાનું ભેળસેળિયું હોય. તબિયત બગાડે - શુદ્ધ ભોજન તો ઘરમાં જ મળવાનું. તેમ સુખ ઘરમાં જ, આપણી ભીતર જ સમાયેલું છે.

ભૂતકાળમાં આપણાથી ભૂલો થઈ હશે, બીજાથી પણ થઈ હશે. ઓ કરુણાના કરનારા, તારી કરુણાનો કોઈ પાર નથી. મારી ભૂલોના ભૂલનારા તારી ભલાઈનો કોઈ પાર નથી. જો ઇશ્વર આપણી ભૂલોને માફ કરે એવું ઇચ્છતા હોઈએ તો આપણે બીજાની ભૂલો માફ કરતાં શીખવું જ પડે. કોઈ સાથે વિરોધ ઊભા કરવો નથી. શક્તિને વેડફી નાંખવી નથી. એના કરતાં શક્તિને રચનાત્મક કાર્યોમાં જોડી દઈએ. માફ કરનારો મહાન બની જાય. અંતરમનથી બધાને માફ કરી દઈએ. ક્ષમા શત્રુ કે મિત્ર પ્રત્યે, બંને પ્રત્યે હોઈ શકે. કોઈને દુઃખ પહોંચે એવા વાણી, વર્તન કરવા જ નહીં. આપણું આત્મબળ એટલું નક્કર અને મજબુત બનાવીએ કે દુનિયાના કોઈ પણ સંઘર્ષ સામે ટક્કર લઈ શકીએ.

આપણી જાત આપણને ગમે છે તો આખી દુનિયા આપણને ગમવી જોઈએ, કારણ એને આપણા ભગવાને બનાવી છે. ભગવાનની સર્વ કોઈ કૃતિ પ્યારી પ્યારી લાગવી જોઈએ. જેના પ્રત્યે લાગણી હોય એનું

મન આપણે ક્યારે ય દુઃખાવી શકીએ નહીં. ઇશ્વરે વનવગડામાં ફૂલો ખીલવ્યા છે. હઝારો ફૂલો ખીલે છે, કરમાઈને ખરી જાય છે. આપણા બગીચામાં ફૂલ ઉગાડ્યા, એ ફૂલ આપણને ગમે છે, એને માટે મનમાં લાગણીનો ભાવ છે. એથી એ ફૂલને તોડતા આપણો જીવ ચાલતો નથી. મન ભરીને ખીલેલા બગીચાને, ફોરમતા ફૂલોની સુગંધ માણીએ છીએ. આપણાં ઉગાડેલા ફૂલો છે. મમત્વ છે, લાગણી છે, કોઈ ફૂલ તોડી જાય તો મનદુઃખ થવાનું જ. આપણા બાળકને આપણે જેમ વહાલ કરીએ તેમ આપણા જીવનને પણ વહાલ કરતાં રહેવાનું. કારણ જીવન ઇશ્વરદત્ત છે. ગોડગીફ્ટ છે. જગત જેવું છે, તેવા સ્વરૂપે તેને અપનાવી શકીએ તો આપણું જીવન જેવું છે તેવું, આપણો દેખાવ, આપણા સગાવહાલા, પરિવાર બધા જેવા છે, તેવા જ સ્વરૂપે અપનાવી લઈએ. જગતમાં પ્યારનો દરિયો લહેરાઈ રહ્યો છે. તું પ્યાર કા સાગર હૈ, તેરી એક બુંદ કે પ્યાસે હમ. ઇશ્વરકૃપાના બુંદ બુંદનું પાન કરી કૃતાર્થ થઈએ. પલ દો પલ કા સાથ હમારા, પલ દો પલ કા જીવન હૈ.

ચચ્યાર

ચાર મળે ચોટલા, ભાંગે ઘરના ઓટલા. બૈરાઓ એટલે ચોવટનો ચોતરો. એવું સમજી લેવાની જરૂર નથી કે બૈરાઓ ચોવટ જ કર્યા કરે છે. એ ક્યાં નવરી છે. ઓટલા ઉપર ચોવટ કરવા બેસે ત્યારે પણ એની જીભની સાથે સાથે એના હાથ ચાલ્યા કરે છે. તુવેર, વટાણા છોલતી જાય અને વાતો કરતી જાય. સ્ત્રીનું કાર્ય ક્ષેત્ર ઘર છે. પરિવાર છે. સગાં-વહાલા સાથેનો વ્યવહાર એણે ચલાવવાનો છે. એક રીતે એથી લોકો ચેતતા રહે છે. ચાર માણસ જાણશે તો ? ચકચાર થશે, ચર્ચા થશે. માણસને આંખની શરમ નડે છે. ચાર માણસ વાત કરે તો બદનામી થાય.

આપણે કહીએ છીએ, તીનતીગાડા-બાત બીગાડા. ચારનો આંકડો એટલે શુભ. બાળક જન્મે, થાળી વગાડાય, ચાર માણસને જાણકારી અપાય. એનું નામકરણ થાય. ઓળીઝોળી - ચાર છેડા - ચાર સુહાગણ ફોઈઓ ઝોળી પકડી બાળકનું નામ પાડે. ચોરસના ચાર ખૂણા સમાનતા અને તો જ સ્થિરતા રહે. બાજોઠ શુકનવંતુ ગણાય. એના પાયા ચાર. ચોપાટના પટ ચાર. દરેક વિધિમાં ચાર નાળિયેર વાપરવામાં આવે ચાર છેડે. વિધિઓમાં એટલે જ ચત્વારં શબ્દ વપરાય છે.

જીવનની અવસ્થા ચાર - બ્રહ્મચર્યાશ્રમ, ગૃહસ્થાશ્રમ, વાનપ્રસ્થાશ્રમ અને સંન્યાસ્તાશ્રમ. જીવનના લક્ષ્ય ચાર - ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ. રૂપિયાની પાવલી ચાર ગણાતી. પાવલીના આના ચાર, આનાના પૈસા ચાર. કોઈનામાં અક્કલ જરા ઓછી હોય તો કહીએ કે એનામાં એક પાવલી ઓછી છે. એટલે કે ચોથા ભાગની ઓછી છે.

ચાર રસ્તા મળે એને ચોક કહેવાય. ચાર દિશા, મહિનાના અઠવાડિયા ચાર. લગ્ન થાય, ચોરીના ચાર સ્તંભ રોપાય, ચોરીના ફેરા ચાર. દિશા ચાર - ઉત્તર, દક્ષિણ, પૂર્વ અને પશ્ચિમ. ભારતની ચાર

દિશાએ ચાર ધામની યાત્રા - ઉત્તરમાં કાશ્મીર, દક્ષિણમાં કન્યાકુમારી, પૂર્વમાં જગન્નાથપૂરી અને પશ્ચિમમાં દ્વારકા. હિમાલયમાં ચારધામ - કેદારનાથ, બદ્રિનારાયણ, ગંગોત્રી અને યમુનોત્રી. ઘોર અંધારી રે રાતલડી મા, નિસર્યા ચાર અસવાર. માતાજી ચતુર્ભુજ. ભગવાન પણ ચતુર્ભુજ - શંખ, ચક્ર, ગદા અને પદ્મધારી. મરણ વખતે શવને કાંધ આપનારા પણ ચાર જોઈએ. મારા ભોળા દિલનો હાથ રે શિકાર કરીને, ચાલ્યા ગયા, આંખોથી આંખો ચાર કરીને, ચાર આંખો થાય, એટલે સંસાર રચાય.

ગિરિશિખર

ભોમિયા વિના મારે ભમવા'તા ડુંગરા,
જંગલની કુંજ કુંજ જોવી હતી,
જોવી'તી કોતરોને જોવી'તી કંદરા,
રોતાં ઝરણાંની આંખ લોહવી હતી.
ઘટમાં ઘોડા થનગને ને આતમ વીંઝે પાંખ,
અણદીઠેલી ભોમ પર યૌવન માંડે આંખ.

ફૂટતી જુવાની હોય, પગમાં શૂરાતન હોય, હૈયામાં હામ હોય,
મનમાં થનગનાટ હોય, આંખી દુનિયા ખૂંદી વળવાની ખ્વાહીશ હોય.
ડુંગરાઓ ચડવાની ધગશ હોય. આજના જમાનામાં જેને માઉન્ટેનીયરીંગ
કહેવાય. પર્વતારોહણ કરવું હોય. હિમાલયના શિખરો સર કરવા
માટેના અનેક માર્ગો હોય. હરિદ્વારથી જુદા જુદા માર્ગો ગૌરીશિખર કે
બદ્રીનારાયણ સુધી જઈ શકાય. તળેટીમાં એક જગ્યાએ લોકો મનગમતા
માર્ગે શિખર ઉપર ચઢાણ શરૂ કરે. અમરનાથ જવું હોય તો શેષમાર્ગને
રસ્તે જવાય અને બાલતાલના રસ્તે પણ જવાય. તળેટી - બેજ -
પહેલગામ. સાહસિક લોકો જોખમવાળો રસ્તો પસંદ કરે, એ રસ્તો
સીધા ચઢાણવાળો હોય, જરા લપસણો પણ ખરો. પડો તો સીધા
ખીણમાં, કદમ કદમ પર વિકટ રસ્તો. જ્યારે સીધા સાદા ભક્ત લોકો,
નાયતાં, ગાતાં, જય માતા દી, જય બદ્રીનારાયણ, જય શિવશંભુ
બોલતા જાય, હાથમાં લાકડીના ટેકે ટેકે ધીરે ધીરે, સહેજે ઉતાવળ
વિના ચડતા જાય. દરેક રસ્તા ઉપર કંઈકને કંઈક સગવડ હોય તો
થોડી અવગડો પણ પડે જ. જાત્રા કરવા નીકળો એટલે અગવડો વેઠવાની
તૈયારી સાથે જ નીકળવાનું. મોસમ અચાનક કરવટ બદલે, વરસાદ
તૂટી પડે, લેન્ડ સ્લાઈડીંગ થાય. રસ્તો બંધ થઈ જાય, ચીકણો થઈ
જાય. એટલે જ પહેલાના જમાનામાં તદ્દન નિવૃત્ત થઈ ગયેલા વૃધ્ધ

લોકો, ઘરબારની પળોજણ છૂટે પછી જ યાત્રા કરવા નીકળતા. સહી-
સલામત પાછા ન અવાય તો ચિંતા નહીં. આજકાલ તો યુવાનવર્ગ
પ્રવાસને બહાને યાત્રા કરવા નીકળે છે.

યાત્રાનો માર્ગ હંમેશા ઊંચા ચઢાણવાળો હોય. આપણા દેવ
પહાડની ટોચ ઉપર જઈને બીરાજે છે. પગથી થાય તે પ્રવાસ અને
અંતરથી થાય તે યાત્રા. ઊંચે ને ઊંચે ચડતા જઈએ. વનરાજી ગાઢ
બનતી જાય, હવા પાતળી થતી જાય. નવી નવી ક્ષિતિજો વિસ્તરતી
જાય. આકાશી નજારા જોઈ જોઈ મન મોર નાયવા લાગે. ખુલ્લી
હવાનો, અનંત વિસ્તારોના સ્પર્શ થકી રોમાંચિત થઈ જવાય. એકદમ
ઊંચા શિખરે પહોંચીએ જ્યાં આપણને આપણા અસ્તિત્વની સર્વોત્તમ
ઊંચાઈ નજરે પડે પહાડની ઊંચાઈ પરથી જગતનું યથાર્થ દર્શન થાય.
દૃષ્ટિને કોઈ સીમાડા બાંધી શકે નહીં. દૃષ્ટિ નિર્મળ અને તેજસ્વી બને.
જીવનની નિર્મળતા, યથાર્થતાનો અંદાજ આવે. ચારે બાજુ અસીમ,
અફાટ, સૌંદર્ય વેરાયેલું પડ્યું છે. બરફાચ્છાદિત ધવલ શિખરો સાદ
પાડી પાડીને આપણને બોલાવે છે. કેદારનાથ પહોંચીએ, જીવનની
ધન્યતા અનુભવાય. અહીં જ જીવ શિવનું મિલન થવાનું છે. મહેશ્વરનું
નિવાસધામ કૈલાસ અહીં જ છે. આપણી આસપાસ ચોમેર ભગવાન
ભોળાનાથ - મહાદેવનું સાંનિધ્ય અનુભવાય. આ માર્ગે અનેરો આનંદ
પ્રાપ્ત થવાનો, જીવનની ધન્યતા અનુભવાશે. પણ એક એક પગલું
જાળવીને ભરવું પડે. હંમેશા ઊંચા ઉઠવું છે તેણે સજાગ રહેવું પડે,
નહીં તો નીચે પતનની ખીણ મોં ફાડીને ઊભી જ છે.

રસ્તામાં ફ્લાવર વેલી આવે. જાત જાતનાં ખીલેલાં પુષ્પો, વિવિધ
રંગી જાજમ પાથરી આપણું સ્વાગત કરવા ઊભા છે. પક્ષીઓનું સંગીત,
સરોવરોનો કલકલ નાદ અને ગંગોત્રીના શિખર પરથી પડતો પ્રપાત
કે અલકનંદાનો જોરદાર જલપ્રપાત પડઘાતો હોય છે. આપણા હૈયાને
એવી ટાઢક થાય કે જાણે માની ગોદમાં આવી બેઠા છીએ, પરમ પિતાના
શરણે.

ઘણા લોકો હજી તળેટીમાં ઊભા રહી, ઉપર ચડવું કે નહીં એની

વિચારણા કરી રહ્યા છે. કેટલાક શિખર પર પહોંચી ગયા અને કેટલાક અધવચ્ચે છે. પૂછ્યા કરશે. હજુ કેટલું દૂર? અહીં એક જ રિવાજ છે. કોઈ કહેતું નથી કે બહુ દૂર છે, રસ્તો વિકટ છે. બધા એક જ જવાબ આપે બસ બહુ દૂર નથી. ભગવાનકા નામ લેકર ચલતે રહો, પહુંચ જાયેંગે. તળેટીમાં રહી ગયેલાની જડતા દૂર થઈ નથી. મનમાં આળસ છે, અવઢવ છે. હિંમત નથી. શ્વાસ રુંધાય છે. ત્યાં જ રહ્યા રહ્યા સડ્યા કરશે. હિંમત કરી જે શિખરે પહોંચ્યા તેમણે ઊંચાઈ પ્રાપ્ત કરી તેમની પ્રજ્ઞા તેજસ્વી બની. તેઓ પ્રબુધ્ધ બન્યા. કંઈક પામ્યા. સવારે ઉપાની સ્વર્ણિમ સવારી, સાંજે સંધ્યાની ગરિમાપૂર્ણ લાલિમા, આકાશની અવર્ણનીય શોભા. એ તો જેણે જોયું તેણે માણ્યું.

એકબાજુ ઊંડી ખીણ છે. બીજી બાજુ ઉતુંગ ગિરિશિખરો છે, આજ તો તફાવત છે, ઉપર ચડેલા લોકો કંઈક પામ્યા છે, નીચે રહી ગયેલા કંઈક ગુમાવે છે. ચઢાણ એટલે ઉચ્ચતમ પરિસ્થિતિની પ્રાપ્તિ, પછી તે હિમાલય હોય, આલ્પ્સ હોય, કેનેડીયન રોકીસ હોય કે અલાસ્કા હોય. કુદરત સઘળે સ્થળે વિલસિત, વિસ્તરીત, વિસ્મયકારી અને વંદનીય હોવાની.

મુજ વીતી

સુરેખભાઈના દાદા વડોદરાથી મુંબઈ આવેલા, દોરી લોટો લઈને. ભૂલેશ્વરની ચાલીમાં ડબલ રૂમમાં રહ્યા. સુરેખ ભાઈના પિતા કસ્તુરભાઈએ દલાલીનો ધંધો શરૂ કર્યો. બે પાંદડે થયા, વડોદરામાં એક પ્લોટ લઈ રાખ્યો. ક્યારેક મન થાય, વતનમાં જઈ નિરાંતે વેકેશન ગાળી શકાય. છોકરા સાથે. સુરેખભાઈ બી.ફામ થયા, ફાર્માસ્યુટીકલ કંપનીના ડિસ્ટ્રીબ્યુટર બન્યા. કમાણી કરી પૈસા બચાવે. વાલકેશ્વરમાં બે બેડરૂમનો ફ્લેટ લીધો. વતન વડોદરાના પ્લોટ ઉપર એક માળની મેડીવાળો બંગલો બંધાવ્યો. વેકેશન પડે ત્યારે દીકરા ઉત્પલ સાથે જઈને રહેતા. ઉલ્કાએ જાતે માથા ઉપર ઊભા રહીને બંગલો બંધાવેલો, એમનું પિયર પણ વડોદરામાં એમને પોતાના બંગલા માટે વિશેષ માયા. ગામની બહાર સોસાયટીમાં છેક છેવાડાનો બંગલો. શાંતિ, તદ્દન શાંત એરિયા.

દીકરા ઉત્પલના લગ્ન થયા. યાત્રી હોશિયાર હતી. પતિ-પત્નીએ મળી બાપાનો ધંધો સંભાળી લીધો. હવે સુરેખભાઈ હાશ કરીને નિરાંત ભોગવે છે. ઉલ્કા પણ પતિને સાથ આપે. બંને સાથે સાંજ પડે ને ઘર બહાર નીકળે. ગાર્ડનમાં રાઉન્ડ મારે. મિત્રો સાથે ગપ્પાં મારે, શાકભાજી લેતા આવે. ઉત્પલના દીકરા સાથે દાદા-દાદી રમે, વાર્તા કરે. જાણે સુખનો સૂરજ ઊગ્યો. આમ પાંચ વર્ષ નીકળી ગયા. આજકાલ ઉલ્કા ગાર્ડનમાં બેઠી હોય ત્યારે સુરેખભાઈને આગ્રહ કરે કે હવે આપણે મુંબઈ છોડી વડોદરાના ઘરે રહેવા જઈએ. ત્યાં બંધ પડેલો બંગલો અવાવરૂ થઈ જશે. સુરેખભાઈનો મુંબઈ પ્રત્યે મોહ, એમને મુંબઈ છોડવું ગમતું નથી. ઉલ્કા દલીલ કરે, દીકરા-વહુને આ ઘર નાનું પડે છે, દીકરા

માટે સ્ટીડમ, કોમ્પ્યુટર રૂમની જરૂર છે. મુંબઈમાં હવે મોટું ઘર લેવું પરવડે તેમ નથી. ચાલો આપણે વડોદરા જતા રહીએ. જતા રહીએ શબ્દ સાંભળી સુરેખભાઈ ચોંક્યા, આપણું ઘર છોડી આપણે જતા રહેવાનું? આ ફ્લેટ મેં વસાવેલો છે. પણ સાનમાં સમજી ગયા કે વહુ યાત્રી સાથે સાસુજીને ફાવતું નહીં હોય. વહુને સ્વતંત્રતા જોઈતી હોય તો આપવી રહી. આપણા રામને તો જ્યાં સુખ હોય ત્યાં રહેવું જ છે ને!

અને બંગલામાં રંગરોગાન કરાવવા જઈએ છીએ, એવું બહાનું કાઢી સુરેખભાઈ-ઉલ્કા વડોદરા રહેવા ગયા. દીકરાને ખોટું ન લાગે એની કાળજી મા-બાપે લીધી. ધીરે ધીરે સુરેખભાઈને વડોદરા ફાવી ગયું. કેવી નિરાંતની જિંદગી છે. નિરાંતે સવારે છ વાગે ઉઠવાનું. ઉલ્કાએ બંગલાના કમ્પાઉન્ડમાં આસોપાલવ વાવ્યા. રેતી પથરાવી - બગીચામાં હિંચકો બંધાવ્યો. મધુમાલતી, જૂંઘની વેલો ચડાવી. રાતરાણી અને ચંપા ને મોગરાની સુગંધથી વાતાવરણ મહેંકી ઉઠતું. સુરેખભાઈ છોડને પાણી પાય. ઉલ્કા ચાની કીટલી લઈ આવે. હિંચકા પર બેઠાં બેઠાં ચા પીએ, છાપું વાંચે. ઉલ્કા રસોઈ બનાવે, સુરેખભાઈ કોમ્પ્યુટર પર થોડી લે-વેચ કરે, શેરબજારની. બપોરે જમીને બે કલાક વામકુશી, સાંજે દર્શન કરીને વાળુ કરીને ટી.વી. જુએ. કોઈવાર કોઈ સાંસ્કૃતિક કાર્યક્રમ જોવા જાય, કે કોઈવાર પીકનિકમાં જાય.

બે વરસ સુધી ન તો સુરેખભાઈ મુંબઈ ગયા, ન તો દીકરો વડોદરા આવ્યો. દીકરાએ કોઈ દિવસ કહ્યું પણ નહીં કે બંગલામાં રંગરોગાન થઈ ગયા, હવે તો મુંબઈ આવો. મા-બાપ સમજી ગયા કે દીકરા વહુને આપણી જરૂર નથી. સુરેખભાઈને દીકરો પૂછે કે ન પૂછે પરવા નથી. એ અને ઉલ્કા, ખાય-પીએ ને મજા કરે. મુંબઈમાં હોત તો ઘરકામમાંથી ઊંચા ન આવત. એ લોકો સ્વતંત્ર જીવે અને આપણે આપણી રીતે.

એવામાં બાજુના બંગલામાં કરુણાબેન રહેવા આવ્યા.

કરુણાબેનનો દીકરો મંગલ અમેરિકામાં રહે છે. મંગલનો દીકરો ઉત્પલ વડોદરામાં એમ.બી.એ.નું ભણવાનો છે, તેથી કરુણાબેન આ સોસાયટીમાં બંગલો લઈ રહેવાનું નક્કી કર્યું, કારણ અહીંથી દીકરાની કોલેજ નજીક પડતી. કરુણાબેનને ગોઠણની ઢાંકણી ઘસાઈ ગયેલી, બહુ ચાલી શકે નહીં, ઘરની બહાર જઈ શકે નહીં. કરુણાબેન સાંજે પરવારીને ઉલ્કાબેનને મળવા આવે. બંને વચ્ચે સખીપણા બંધાયા. સુરેખભાઈ ક્યારેક ટાંપસી પૂરે. બાકી ચૂપચાપ વાતો સાંભળ્યા કરે. કરુણાબેનના શાકભાજી તેઓ સાથોસાથ લઈ આવે. ક્યારેક તો બેમાંથી કોઈ એક ઘરે જ રસોઈ થાય. ચારે જણા સાથે જમે. પાર્ટી કરે. ઉત્પલની અને સુરેખભાઈની જોડી જામી ગઈ. દાદાજી પોતાના જમાનાની વાતો કરે. ઉત્પલ પાસે કોમ્પ્યુટર શીખવાનું શરૂ કર્યું.

બીજા બે-ત્રણ વર્ષ સુખમાં ગયા. ઇશ્વરથી આ સુખ સંખાપું નહીં કે શું? ઉલ્કાબેન અણધાર્યા, હરતા-ફરતા ઉકલી ગયા. સુરેખભાઈ એકલા પડી ગયા. ક્યારેય એકલા રહેવા ટેવાયેલા નહીં. હવે દીકરો ઉત્પલ અને વહુ યાત્રી બાપાની પાછળ પડી ગયા. તમે અહીં એકલા કેવી રીતે રહી શકશો? મુંબઈ ચાલો. અહીંનો બંગલો વેચી નાંખીએ. સુરેખભાઈનું વલણ મુંબઈ પ્રત્યે હતું જ. એમને ઉલ્કા વિના જીવવું અકારું લાગતું હતું. કોઈનો આસરો તો જોઈએ જ.

દીકરા-વહુ સાથે મુંબઈ આવ્યા, વડોદરાનો બંગલો વેચી નાંખ્યો. પૈસા સુરેખભાઈ અને ઉત્પલના જોઈન્ટ એકાઉન્ટમાં જમા કરાવ્યા. વહુ યાત્રી સસરાજીને સારું સારું રાંધી જમાડે, જોઈતું લાવી આપે. ક્યારેક કરુણાબેનનો વડોદરાથી ફોન આવે, ઉલ્કાબેન ગયા, તમે પણ ગયા, તમારા વિના ગમતું નથી. નાના દીકરાને દાદાજી વિના ગમતું નથી. ક્યારેક ઉલ્કાબેન સપનામાં આવે. ઠપકો આપે. મેં તમને ના પાડી હતી તો યે વડોદરા છોડી મુંબઈ રહેવા કેમ ગયા? એમાં યે વહુના કહ્યા પ્રમાણે બંગલો

પણ વેચી નાંખ્યો. હવે તમે ઘરના કે ઘાટના ક્યાંયના રહ્યાં નહીં. સુરેખભાઈ જાણે ઉલ્કા સાથે વાત કરતા હોય એમ બબડે - તને જ નહોતું ફાવતું વહુ સાથે. દીકરો વહુ મારી સાથે તો સારું વર્તન રાખે છે !

ત્રણ મહિનામાં તો દીકરા વહુએ પોત પ્રકાશવું શરૂ કર્યું. દીકરો બાપને બેંકમાં જવા જ ન દે. બધો વહીવટ હું સંભાળી લઈશ. એક દિવસ સુરેખભાઈને મન થયું. બેંકમાં ગયા. ખબર પડી કે બંગલાના વેચાણના પૈસા આવેલા તે એફ.ડી. કરીને ત્રણ વર્ષ માટે મૂક્યા હતા, કારણ નહીં તો ઇન્કમેટેક્સ લાગી જાય. દીકરાએ આ રકમ ઉપર બીજી લોન લીધી હતી. દીકરાને પૂછ્યું તો દીકરો તાડુક્યો, તમે કોણ મને પૂછવાવાળા? મારી મરજી. તમે સાથે લઈનો જવાના છો? હું તમારો વારસદાર છું. મારે બિઝનેસ માટે રકમની જરૂરત હતી. મેં યોગ્ય લાગ્યું તે કર્યું. તમારી કટકટ બંધ કરો. હવે સુરેખભાઈની આંખ ઉઘડી. દીકરાનું મેણું હાડોહાડ લાગી ગયું. વહુ સવારનું વધેલું ઘટેલું સાંજે ખાવા આપે. દીકરા માટે મેગી ને નુડલ્સ બને. સુરેશભાઈએ કદી એવું ખાધેલું નહીં. આ ઉંમરે મેંદાના આવા જંગ કુડ પચે નહીં. વહુ-દીકરાએ બાપાને હેરાન કરવાનું શરૂ કરી દીધું. વહુની ગરજ વખતની બધી મીઠાશ ખારાશ બની ગઈ, દૂરંદેશી વાપરી વહુએ બધું પોતાને કબજે કરી લીધું.

સુરેખભાઈની તો ઉંઘ હરામ થઈ ગઈ. મનમાં અવઢવ ચાલવા લાગી. વડોદરા શું ખોટું હતું? આખા દિવસની બાઈ રાખી લીધી હોત અને પડોશી કરુણાબેન તો હતા જ ને! કરુણાબેનનું નામ યાદ આવ્યું, સુરેખભાઈએ નક્કી કરી લીધું કે વડોદરા પાછા ચાલ્યા જવું છે. કરુણાબેનની સલાહ લેવી અને વાઘોડિયાના વૃધ્ધાશ્રમમાં દાખલ થઈ જવું. સુરેખભાઈ બેંકમાં ગયા જે કંઈ રકમ હતી તેનો બેંક ટ્રાફ્ટ કઢાવ્યો અને વડોદરા જવા નીકળી ગયા. દીકરો ઉત્કર્ષ બબડ્યો, આમ અમને બદનામ કરવા અહીં આવ્યા હતા, હવે તમે

તમારી વાત જાણો. આપણો વ્યવહાર કટ. સુરેખભાઈને યાદ આવ્યું, અમે વડોદરા ગયા ત્યારેય વ્યવહાર કટ જ હતો ને! આ તો ઉલ્કા મરી ગઈ અને ગરજનો લાભ લેવા તમે જાતે આવ્યા હતા! હવે દીકરા ઉત્કર્ષે હાથ ખંખેરી નાંખ્યા, જવાબદારી ઉઠાવવામાંથી. આમેય એણે બાપનું બેઠું જ ખાધું છે, બાપને ખંખેર્યા જ કર્યા છે. તૈયાર ભાણે જમવા મળી ગયું, અને હવે બાપની કિંમત નથી.

સુરેખભાઈ વડોદરા આવ્યા, પોતાની સોસાયટીમાં જઈ ઊભા રહ્યા. ઉલ્કાબેનની યાદ આવી, પોતાનો બંગલો યાદ આવ્યો. કરુણાબેનના ઘર પાસે જઈ ઊભા રહ્યા. બેલ મારવી કે નહીં? કે સીધો વાઘોડિયા જવા નીકળી જાઉં? ત્યાં તો કરુણાબેનનો પૌત્ર કોલેજથી ઘરે આવ્યો, એણે સુરેખદાદાને જોયા, પગે લાગી જયશ્રીકૃષ્ણ કર્યા. સુરેખભાઈ કરુણાને મળ્યા. આંખ ભીની થઈ ગઈ. દીકરાએ આગ્રહ કર્યો, તમે ગયા ત્યારથી દાદીની તબિયત સારી રહેતી નથી. તમે દાદીના ફેન્ડ થાઓ ને એટલે! હવે હું તમને ક્યાંય જવા નહીં દઉં. મને તમારા બંનેની જરૂરત છે. દાદી એકલવાયા પડી ગયા છે. તમે દાદીને કંપની આપજો. હવે મારી પરીક્ષા પૂરી થઈ ગઈ છે. કદાચ મારે અમેરિકા પાછા જવું પડે. કંપનીમાં મોટું પેકેજ મળી ગયું છે. કદાચ ઇન્ડિયામાં પોસ્ટીંગ થાય તો તો હું વડોદરા જ પસંદ કરીશ.

સુરેખભાઈના હૈયાં કમાડ ખૂલી ગયા કરુણા પાસે. ઉલ્કાનું વસાવેલું સ્વર્ગ છોડી હું વહુનો ચડાવ્યો ચડી ગયો. ઘરનો કે ઘાટનો રહ્યો નથી. હું મૂરખ હતો કે એવું માનતો રહ્યો કે ઉલ્કા એક સ્ત્રી છે, સાસુ છે એટલે વહુ સાથે એને ફાવતું નથી. આ મારી ગેરસમજ હતી, હશે - આ જગ્યાનું આટલું જ લેણું હશે. પત્નીની લેણદેણ પૂરી થઈ એની સાથે સાથે બંગલાની લેણદેણ પૂરી થઈ.

ઉત્પલ દાદાજીને છોડવા તૈયાર ન હતો. દાદાજીએ સાથે જ

રહેવાનું, પણ દાદાજી વિચાર કરે કે હું પંચોતેરનો અને કરુણા સીતેરની. લોકો શું વાત કરશે? કરુણાએ તો કહી દીધું આપણા સંબંધો લોકોત્તર છે. લોકોને જે બોલવું હોય તે બોલે! પછી તો દાદાજીને અહીં રોકાઈ જવું પડ્યું. કરુણા અને સુરેખભાઈએ મળી સિનિયર સિટિઝન ક્લબ બનાવી. આ સોસાયટીમાં મોટેભાગે NRના બંગલા હતા. મોટી ઉંમરના માબાપ ખાતર બનાવેલા. સોસાયટીમાં દાદાજી અને દાદીજી બની ગયા. બંને - સોસાયટીના લોકો ખૂબ માનપાન આપે છે. કરુણા અને સુરેખભાઈને. અઠવાડિયે એકાદ દિવસ સત્સંગ, એક દિવસ પિક્ચર, એક દિવસ રમતગમત, એક દિવસ હાઉસી. બધા એકલા અટૂલા જેવા હતા. જિંદગીના છેલ્લા વર્ષો આનંદમંગળમાં જાય. પ્રોત્સાહન, માર્ગદર્શન મળ્યું. લાચાર, ઓશિયાળા બનવા કરતાં, આવા મંડળોમાં જોડાઈ જવું શું ખોટું. જે સંતાનોને તમે મોટાં કર્યા ત્યારે ક્યારેય થાક કે કંટાળો અનુભવ્યો ન હતો. એ જ સંતાનો આજે સર્વ રીતે સંપન્ન હોવા છતાં દાનતના ખોરા પાક્યા છે. વડીલો એમને માટે ડસ્ટ-બીન, કે તૂટેલા ફર્નિચર જેવા બની ગયા છે. કોને ખબર છે કે જિંદગીમાં કેટ-કેટલા કડવા અનુભવો કરવાના બાકી રહી ગયા હશે. જિંદગી બે-ચાર ઘડીની છે, હસી લ્યો, ખેલી લ્યો, સમ સુખીયા, સમ દુઃખીયા સાથે બે ઘડી મસ્તી માણી લો. જીવનની કડવાશ-કટુતા થોડી ઓછી થઈ જશે.

હવે તો ઉત્પલ અહીં જ રહેવાનો છે, વડોદરામાં. દાદાજી સાથે હસી-મજાક કરી લે છે. દાદી તમારા બોયફ્રેન્ડ તમને ક્યારના યાદ કરે છે. જેને જે અર્થ કરવો હોય તે કરે. ઉત્પલને મન દાદાજી એની દાદીના બોયફ્રેન્ડ છે. અમેરિકામાં તો આ ઉંમરે પણ લોકો લગ્ન કરી, મનપસંદ પાત્ર સાથે રહેવાનું પસંદ કરે છે. આપણો ત્યાં છોછ વર્તાય, આ ઉંમરે ઘરડા-ડોસાને શું સૂઝ્યું? ઘરડી ઘોડીને લાલ લગામ. જિંદગી જીવવા માટે છે. ઢસરડો કરવા માટે નથી. આ સત્ય આપણે સમજવા કે સ્વીકારવા તૈયાર નથી.

સુરેખભાઈનો શો વાંક? કરુણાબેનનો શો વાંક? કુદરતે એમને એકલા બનાવી દીધા. બધાના જીવનમાં આવું તો બનવાનું જ. પતિ-પત્ની બે અલગ વ્યક્તિ છે, અલગ જન્મ્યા છે, અલગ રીતે ઉછર્યા છે. ભલે પરણીને સાથે રહ્યા. સંયુક્ત રીતે સંસાર રચ્યો. પણ બંને સાથે તો જવાના નથી જ. બેમાંથી કોઈ એકે વહેલું મોડું અલગ-અલગ જ મરવાનું છે. એકલા ઉગવું, એકલા આથમવું. સ્નેહથી છલકાતા આ સંસારે, એમ કેમ થવું? માણસ યુવાની તો પડતા આખડતા વિતાવી દે. કોઈના સહારાની જરૂરત ન પડે. ઘડપણમાં જ સાથીદારની સહાયની વિશેષ જરૂરત પડે. માનસિક, શારીરિક સધિયારો જોઈએ.

એક ડોસો એક ડોશીને હજુયે પ્યાર કરે છે.

ડોશી કહે છે - છેલ્લે એક બીજાના ચશ્મા કે એકબીજાના ચોકઠાં(દાંતના) આપણે બેયે જ ગોતવાના રહેશે.

જીવનની કેવી કડૃણતા છે કે પોતે ઉપાર્જન કરેલી આવક પોતે ભોગવી નહીં, સંતાનો માટે એકત્ર કરી, એજ સંતાનો તમારી ઉપેક્ષા કરે, ઘરડે ઘડપણ જ્યારે કોઈના સહારાની વિશેષ જરૂરત હોય ત્યારે સૌ ખસી જાય, વૃધ્ધાશ્રમમાં જવાનો વખત આવે. એ કરતાં જાતે જ વૃધ્ધાશ્રમમાં રહી શકીએ એવો બંદોબસ્ત કરી લેવાનો જમાનો આવ્યો છે. આજના યુવાનો ભૂલી જાય છે કે ‘મુજ વીતી તુજ વીતશે ધીરી બાપુડિયાં.’

કોધનું મારણ

પતિ અને પત્ની બંને મળી સુંદર સંસાર રચે. બંને વચ્ચે સમજણનો સેતુ હોય તો સંસાર સોહામણો સ્વર્ગ સમો બને. સંધ્યા અને સૂરજનું આવું જોડું હતું. સજોડું હતું. માબાપની પસંદગીથી બંનેની સગાઈ થઈ ગઈ. પછી એક વર્ષ બાદ લગ્ન લેવાયા. તેથી પરિણય પીરીયડ લાંબો ચાલ્યો. બંને દરરોજ એક જગ્યાએ મળે. હેંગીંગ ગાર્ડન પાસે ગુલમહોરના ઝાડ નીચેનો બાંકડો એ બંને માટે રીઝર્વ. આમ ભર્યો ભર્યો વિસ્તાર પણ બાંકડાનું મોઢું દરિયા બાજુ તેથી બંને ઉપર કોઈનું ધ્યાન ન જાય. એ બે જણા પોતાની મસ્તીમાં ચકચૂર હોય. બંને વચ્ચે એટલો સ્નેહભાવ દૃઢ થતો ચાલ્યો કે બંને એમ કહે કે આપણો પ્રેમ ગુલમહોરિયો પ્રેમ છે. લોહીના રંગ જેવો લાલ ચટક. બંનેની છબી એકબીજાના હૈયામાં અંકીત થઈ. મેરે ખ્વાબોમેં તું - મેરી નીંદોમેં તું - બસ તું હી તું. બંનેના ચહેરા ગલગોટા જેવા લાલ લાલ થઈ ગયા. બંને જાણે સાતમા આસમાનમાં વિહરવા લાગ્યા. સંધ્યા કહેતી - જબ રાત હૈ એસી મતવાલી, ફિર સુબહકા આલમ ક્યા હોગા ?

ધામધૂમથી બંને પરણી ઉતર્યા. બંને વચ્ચે જાણે કોઈ અંતરાય જ રહ્યો નથી. સંધ્યા ભલી-ભોળી - સૂરજના પરિવારમાં દૂધમાં સાકર ભળે તેમ ભળી ગઈ. એક વર્ષ સરસ રીતે વીત્યું. કીસમસ પાર્ટીમાં સૂરજને બોસની સાથે એક પેગ ડ્રીંક્સનો લેવો પડ્યો. રાત્રે સંધ્યાને ખબર પડી ગઈ. સૂરજ જાણતો હતો કે સંધ્યાને ડ્રીંક્સ બાબત સખત નફરત છે. છતાં સૂરજે આજે પીધું જ કેમ ? પત્ની કરતાં પાર્ટી વહાલી લાગી. થોડા દિવસ ઘરમાં ધમાલ ચાલી. સૂરજે માફી માંગી લીધી. ધીમે ધીમે થાળે પડવા માંડ્યું.

એક વરસ પસાર થઈ ગયું. વળી પાછો ૨૫ ડિસેમ્બરનો દિવસ આવ્યો. સંધ્યાએ વચન માંગ્યું, આજે પીવાનું નથી. પાર્ટીમાં જવાનું

નથી. સીધા ઘરે આવજો. આપણે બંને આજે બહાર ડીનર લઈશું. સાંજે પાંચ વાગ્યાથી સંધ્યા તૈયાર થઈને બેઠી. સૂરજની રાહ જોયા કરી. સાત વાગ્યા તો યે સૂરજ ન આવ્યો. રાત્રે દસ વાગ્યા, સૂરજનો પત્તો નહીં. આખી રાત સંધ્યાએ રડીને વિતાવી. ક્યાં હશે સૂરજ ? એક ફોન પણ ન થઈ શકે ? ગુસ્સાથી એનું મગજ ફાટ ફાટ થવા લાગ્યું. એ રાતભર પડખું ફેરવતી રહી.

છેક સવારે સૂરજ આવ્યો. સંધ્યાને મોઢું બતાવવા જેવી હિંમત ન હતી એનામાં - આવીને ઊંધું ઘાલી સૂઈ ગયો. સંધ્યાએ એને ઢંઢોળ્યો, પ્રશ્નો પૂછી પૂછી થકવી દીધો. સૂરજ જુદું બોલ્યો, મારા મિત્ર કેશવની માને એટેક આવ્યો, હોસ્પિટલમાં લઈ ગયો. આખી રાત હોસ્પિટલમાં રહ્યો. સંધ્યાએ જુદા પકડી પાડ્યું. કેશવની મા સાંજે માર્કેટમાં શાકભાજી ખરીદવા વખતે મળ્યા હતા. બંનેએ સાથે ઊભા રહી વાતચીત પણ કરી હતી.

સાચી વાત સ્વીકારવી જ પડી સૂરજે. આજે બીએમસીનું મોટું ટેન્ડર ખૂલવાનું હતું. બોસનો ખાસ આગ્રહ હતો કે સૂરજ જ પ્રેઝન્ટેશન કરે અને સૂરજે ટેન્ડર તૈયાર કર્યું હોવાથી કોઈ પ્રશ્નો પૂછાય તો સૂરજ જવાબ આપી શકે. સ્વાભાવિક છે કે આવી મીટીંગોમાં સામી પાર્ટીને ખવરાવી, પીવરાવી ખુશ રાખવી પડે. સૂરજ બોસને નારાજ કરી શકે તેમ ન હતો. પોતાનો મોબાઇલ સ્વીચ ઓફ કરી દેવો પડ્યો. તે દિવસે પણ એક બે પેગ પીવા પડ્યા. ઘરે કવી રીતે આવી શકે ? આવે તો યે સંધ્યા ગુસ્સે થવાની હતી. ન આવે તો યે ગુસ્સે થવાની હતી. તેથી જુઠાણું ચલાવ્યું. ઓફિસના એક ક્લાર્કને ત્યાં રાત્રે સૂઈ રહ્યો.

સૂરજના આ નાનકડાં જુઠાણાએ એના જીવનમાં ચિનગારી ચાંપી દીધી. સૂરજ જાણે આરોપીના પિંજરામાં ઊભો થઈ ગયો. કોઈ બચાવ કરી શકે એવી સ્થિતિમાં રહ્યો ન હતો. પતિ-પત્ની વચ્ચે એક દીવાલ ઊભી થઈ ગઈ, અવિશ્વાસની દીવાલ. પોતે સામે ચાલીને આ પરિસ્થિતિ ઊભી કરી હતી. પણ એ નાઇલાજ હતો. નોકરી કરવી હોય તો બોસનું કહ્યું માનવું પડે. અહીં તો સંધ્યાનો ગુનેગાર બની ગયો હતો સૂરજ. હવે જ્યારે જ્યારે સૂરજ જરા મોડો પડે, સંધ્યાના મનમાં શંકાનો કીડો

સળવળવા લાગે. સૂરજ ગમે તેટલી માફી માંગે કે સમજાવે, સંધ્યા સમજવા તૈયાર જ નથી થતી. શરૂઆતમાં ચલાવી લીધું પછી તો સૂરજનું મગજ તપી જાય. પુરુષત્વ ધવાય, તડાતડી થઈ જાય. તારાથી થાય તે કરી લે જા!

સંધ્યાને બહુએ સમજાવી તો યે હવે એ સમજવા તૈયાર જ નથી. એનો સ્વભાવ કોઈ બનવા લાગ્યો. પોતાની ખીજ વાસણ ઉપર ઉતારે, રસોડામાં તોડફોડ કરે. ઘરમાં કોઈ કંઈ પણ વાત કરે, ઊંધો અર્થ લઈ ઝઘડો ઊભો કરે. સંધ્યા આવી ન હતી.

સૂરજની માથી આ બધું સહન ન થાય. દીકરાના સંસારમાં માથું મારવું નથી. નાહક ઝઘડો વધી જાય. બે જણા આપસમાં સંપી જશે. વહુને તો કંઈ કહી શકે તેમ નથી. તેથી દીકરાને સમજાવ્યા કરે કે ઠંડા દિમાગથી કામ લે. એને દાદ આપવી નહીં. બળબળતા તાપમાં બહાર નીકળવું હોય તો છત્રી ઓઢવી પડે. અંગત સંબંધોમાં તડફડ થાય ત્યારે એક વ્યક્તિ ગુસ્સે થાય, બીજી વ્યક્તિ પણ ગુસ્સે થાય, વાત વણસી જાય. એની કરતાં બીજું માણસ શાંત રહે તો ઉદ્દીપન મળે નહીં તેથી સામેની વ્યક્તિ આપોઆપ શાંત થઈ જાય.

જગતના મહાન ફિલોસોફરોની પત્નીઓ કોઈ સ્વભાવની હતી. (કદાચ એટલે જ એમના પતિદેવો ફિલોસોફર બની શક્યા હશે.) સોક્રેટીસની પત્ની ઝઘડાખોર સ્વભાવની હતી. પતિને કંઈ પણ કામ સોંપે, પેલા રામ ક્યાંક ચોવટ કરવા બેસી જાય, રસ્તામાં કોઈ મળ્યું, આખા ગામમાં એ ડાહ્યો માણસ ગણાય. લોકો એની સલાહ લેતા. પણ એની પત્નીને મન ઘરકી મુરગી દાલ બરાબર. સોક્રેટીસ સમજી જ ગયા હોય કે ઘરે પહોંચું એટલી જ વાર છે. બરાબરનો પોંખાઈ જઈશ. પત્ની બહુ બોલે, બહુ બોલે તો યે સોક્રેટીસ શાંત રહ્યા. પત્નીએ છેવટે પાણીની બાલદી સોક્રેટીસ ઉપર ઢોળી. પેલા ભાઈ શાંતિથી બોલ્યા. યસ ડાર્લિંગ, ગાજવીજ પછી વરસાદ પડવો જ જોઈએ તો જ ઠંડક થાય. આ બધું એમને અપેક્ષિત હતું જ. આવા કોઠાડાહ્યા માણસો શાંત સ્વભાવને કારણે ઝઘડો વધારવાને બદલે ઠંડો પાડી દે.

બીજી વખત ૨૫ ડિસેમ્બરની સાંજ પડી. સૂરજ ઓફિસે રજા મૂકીને જ આવ્યો. પત્ની સાથે બે દિવસ બહારગામ ફરવા ચાલી ગયો. ત્યારે સંધ્યાને સૂરજ ઉપર વિશ્વાસ બેઠો, ધીરે ધીરે વાતાવરણ શાંત થયું. સંધ્યા અને સૂરજને સમજાઈ ગયું કે ઝેરનું મારણ ઝેર જ હોઈ શકે. બળતામાં ધી ન હોમાય. પાણી જ રેડવું પડે. અંતે ધીના ઠામમાં ધી પડી રહ્યું.

ભગવાન બુદ્ધ એક નગરીમાં પ્રવેશ કરવાના હતા. અમુક લોકોએ એમને ચેતવ્યા કે આ નગરીમાં જશો જ નહીં. અહીં બધા લોકો તમારા વિરોધીઓ છે. ત્યારે બુદ્ધ કહે તો તો ત્યાં જવું જ પડે. એ લોકોનો વિરોધ શમાવવો પડે. એમની શાન ઠેકાણે લાવવી પડે. સાચી સમજણ આપવી પડે. કરી કરીને એ લોકો શું કરી લેશે?

ગાળો આપશે, તો માની લઈશ કે તમાર્યા માર્યા નથી ને? ધારો કે તમારો માર્યો તો? તો માની લઈશ કે જાનથી તો મારી નાંખ્યો નથી ને? દરેક તાપનું શમન કરવું જરૂરી છે. એને માટે સૌ પ્રથમ આપણી વાણી ઉપર સંયમ રાખવો પડે. એ લોકો અજ્ઞાન છે તેથી આવું હલકું વર્તન કરે છે. એ લોકો ઉપર ગુસ્સો ઠાલવવાને બદલે એમના પ્રત્યે કરુણા દાખવવી પડે. આપણા દિલમાં ક્ષમાનો ભાવ હોવો જાઈએ, કરુણાનો ભાવ હોવો જોઈએ. કબીરે કહ્યું છે કે જો કોઈ તારા માર્ગમાં કાંટા લાવે તો તું એમના માર્ગમાં ફૂલો પાથરજે. ઇસુ ખ્રીસ્તે પોતાને ખીલા મારનારને માફી બક્ષી અને ઇશ્વરને પ્રાર્થના કરી કે ભગવાન આ લોકોને માફ કરી દો, એ લોકો શું કરી રહ્યા છે એનું એ લોકોને ભાન નથી. ક્ષમા શત્રુ, મિત્રે ચ. મિત્ર હોય કે શત્રુ બધા માટે ક્ષમાભાવ કોઈ વીરલા જ દાખવી શકે.

જગતમાં કોઈ પણ દુશ્મનને મહાત્ કરવાનો સૌથી સરળ ઉપાય છે માફી બક્ષવી. અને પોતાની ભૂલ કબુલ કરવા સોરી કહી દેવું. વાત આગળ વધવા દેવી જ નહીં. આપણી વાર્તામાં જો સૂરજે ધીરતાપૂર્વક કામ લીધું ન હોત તો એનું લગ્નજીવન કથળી ગયું હોત. છૂટાછેડા લેવાનો વખત આવ્યો હોત.

ચતુષ્કોણ

અમે ઘરમાં ઇન, મીન અને સાડા ત્રીન જેવા. હું, મારા પતિદેવ, મારો પુત્ર અને મારી પુત્રી. ચાર જણાનો ટૂંકો પરિવાર.

મારું નામ તૃણા, પતિદેવનું નામ સમીર, દીકરો સોમ અને દીકરી કૃતિ. ચાર જણનો ચતુષ્કોણ રચાયો છે. અમારા પ્રેમલગ્ન છે. હું અને સમીર કોલેજમાં સાથે ભણતા. જો કે ત્યાર પહેલાં એક જ શેરીમાં રહેતા તેથી બંને એકબીજાથી પરિચિત હતા. બંનેના પરિવારો પરિચિત હતા. પણ અમારી ન્યાત અલગ અલગ. મારા અને સમીરના માતાપિતાની માન્યતા હતી કે છોકરાઓ ન્યાતમાં પરણે તો સારું. પણ અમારા આગ્રહની સામે નમતું જોખ્યું. લગ્ન પહેલાં મને સમીરે વચન આપ્યું હતું કે તું બી.કોમ. થઈ છે. એમ. કોમનું લગ્ન પછી ભણજે. હું તને રોકીશ નહીં. દાદીમાની ઇચ્છા છે, એમના જીવતા આપણા લગ્ન થઈ જાય. મેં નમતું જોખ્યું. એમ.કોમ. પછીથી કરવા મળશે એવી આશા સાથે. પણ પછી તો દાદીની માંદગી લાંબી ચાલી, ત્યાં સુધીમાં અમારે ત્યાં પારણું બંધાયું. દીકરી કૃતિ જન્મી. દાદી થોડાં નારાજ હતા. બે વર્ષ પછી ફરી પ્રેગનન્સી, કુંવર સોમ પધાર્યા. અને મા તૃણા બંને બાળકોના ઉછેરમાં અને ઘરકામમાં લાગી ગઈ. એમ.કોમ. કરવાનું સ્વપ્ન અધૂરું રહી ગયું. મારે એમ.કોમ. કર્યા પછી PHD કરવું હતું. સર્વોચ્ચ ડીગ્રી હાંસિલ કરવાની ખ્વાહીશ અધૂરી રહી જ ગઈ.

સમીરે નવો નવો સ્વતંત્ર ધંધો શરૂ કર્યો. દિવસ અને રાત સ્ટ્રગલ કરવી પડે. પરિવાર મોટો થયો, પળોજણ વધતી ગઈ. ગમે તેટલું કમાઓ પૈસા ઓછા પડે, કારણ ભૌતિક વસ્તુઓ વસાવવાનું ઘેલું વળગ્યું હોય. સંતાનો સમજી બેઠા છે કે એમના માબાપ જાણે કરોડપતિ છે. એમની માંગણીઓ સંતોષવા જતા દમ નીકળી જાય છે. એક સમજ

છે, છોકરાઓ હોશિયાર છે, પહેલો નંબર જાળવી રાખે છે. એમની કેરિયર થાય એ માટે પૈસા ખરચવા પડે. મોંઘીદાટ કોલેજ, ટ્યુશન ક્લાસીસ, ફી ભરવી પડે. આઈ પેડ અને આઈ ફોન - ભલે આપણે ન વાપર્યા હોય, એમને અપાવવા જ પડે. બીજા વિદ્યાર્થીઓની સામે એમનું સ્ટેટસ જળવાવું જ જોઈએ. અમે બાપદાદાની કોઈ મૂડી લીધી નથી. સેલ્ફ મેઇડ છીએ. સંતાનોમાં ભ્રમણા છે કે એમના માબાપ પૈસાવાળા છે, લોભિયા છે, પૈસા છૂટતા નથી. બાંધી મૂઠી ખોલવી નથી. બાંધી મૂઠી લાખની.

દીકરો સોમ તો એવો રૂઆબદાર છે જાણે પોતે કોઈ કરોડપતિનો નબીરો છે, શાહજાદો છે. દીકરો ભણી રહ્યો પણ એના બાપા સમીરનો ધંધો સંભાળવા માંગતો નથી. એને કોમ્પ્યુટરનો હાર્ડવેરનો નવો ધંધો શરૂ કરવો પડે છે. બાપા પાસે પૈસા સ્પેર હોય તો ધંધો કરવા પૈસા આપેને! પોતે જ ધંધા માટે લોન લેતા હોય છે. ખુદ દોરી લોટો લઈ ધંધાનો એકડો એક ઘૂંટ્યો છે. દિવસ રાત મહેનત કરી છે, જરા જંખ્યા નથી.

સમીરને મનમાં દુઃખ ઘોળાયા કરે કે દીકરો બાપની મજબુરી સમજવા તૈયાર નથી. પોતાના સપનાઓ સાકાર કરવા છે. કરી જુએને અમારી જેમ. શૂન્યમાંથી સૃષ્ટિ સર્જવાની હિંમત હોય તો! હું સમજાવું છું કે દીકરાને એની ચોઈસ હોય, ઇન્ડીવીજ્યુઆલીટી હોય પિતા કરતાં એને સવાયા થવું છે. પણ મહેનત કરવી નથી તો પછી હવાઈ કિલ્લા બાંધવાથી થોડું સફળ થઈ જવાય! હજુ તો ધંધાનો એકડો ઘૂંટ્યો નથી. કમાણી શરૂ કરી નથી ત્યાં દીકરો કોર્ટ મેરેજ કરી આવ્યો. ઘરમાં વસતી વધી, ખર્ચો વધ્યો. ઘરમાં રૂમરૂમતી વહુ આવે કોને ન ગમે? પણ મેયોરીટી આવ્યા પહેલાં લગ્ન કરી લીધા, નવી પરણી આવેલી વહુને અનેક અરમાનો હોય, સીધી કોલેજમાંથી પરણીને આવી. ઘરકામનો એકડો ઘૂંટેલો નથી. હજુ તો નવી નવેલી વહુ છે ત્યાં રોજ કચકચ થાય, એમની રૂમરૂમમાંથી અવાજ સંભળાય, ધમાધમી થાય. શું કરવું? બે જણની વાતમાં વચ્ચે પડીએ, એ સભ્યતા ન કહેવાય.

કોને કહેવું ? પોતાની જાંઘ પોતે ઉઘાડી થોડી પડાય ? નાદાન બચ્ચાંઓ, આપણી ઊંઘ હરામ કરી દે. હજુ તો ઘરમાં પગ સ્થિર થયો નથી, ત્યાં મારું તારું શરૂ થઈ ગયું. એના નામનું અલગ બેંક ખાતું, સેઇફ ડીપોઝીટ વોલ્ટ, ખેલ જોયા કરવાના ચૂપચાપ.

અને અમારી દીકરી કૃતિ, અતિશય સ્માર્ટ છે, પ્રેક્ટીકલ છે. પણ રંગરાગનો જમાનો છે, છેલછબીલા ગૌતમ સાથે પરિણય થયો. હવે નાતજાતનો પ્રશ્ન ઉઠાવવાનો જમાનો રહ્યો નથી. દીકરીને જે ગમ્યું તેને વધાવવાનું. ગૌતમના બાપાના ધંધા જોરદાર ચાલે. ગૌતમ કૃતિને છાશવારે ગીફ્ટ આપતો. ઇમ્પોર્ટેડ સેંટ અને જીન્સ, ડ્રેસ અને આર્ટીફીશીયલ જવેલરી.

પીકનીક પર લઈ જાય, પીક્ચરમાં લઈ જાય, જલસા કરાવ્યા. કૃતિબેન ઓળખોળ થઈ ગયા ગૌતમ પર. ગૌતમ પ્રોડીગલ સન છે. બાપના પૈસા કેમ વાપરવા એની જ ચિંતા કરે. ઓફિસે જાય નહીં, કમાવા જાય નહીં. લાખના બાર હઝાર કરે એવો સપૂત પાક્યો છે. દીકરી કૃતિ એની માયા જાળમાં ફસાઈ ગઈ. એની હોશિયારી ગૌતમને ઓળખવામાં થાપ ખાઈ ગઈ. બાપાએ કહી દીધું કે પરણવાની ખબર પડી તો ઘરખરચ કાઢતા શીખો. કમાવા જાઓ, અથવા ઘર છોડી દો. જુવાનીની ચરબી અને રાઈ મગજ ઉપર સવાર થયા હોય. ગૌતમે ઘર છોડી દીધું. ક્યાં ભટકે છે, એની ખબર નથી. દીકરી કૃતિ સસરા સાથે ઓફિસે જાય, બાહોશીથી બીઝનેસવુમન બની ધંધામાં પારંગત થઈ. સસરાજીનું મન જીતી લીધું. પણ વર વિનાના ઘરમાં કેવી રીતે રહેવું ? દીકરી મુંઝાય પણ અમે યે શું કરી શકીએ ? કેટલું કરીએ. એકનો એક દીકરો છે. એ માથે પડેલો છે.

દીકરી ઘરે પાછી આવે, સમાજમાં શું મોહું બતાડવું ? એક પછી એક સમસ્યાઓ ઊભી થયા કરે છે. દીકરીને પડખે ઊભા રહેવું જોઈએ. અમે લાચાર છીએ. અમે અમારી જાતને સફળ કપલ ગણતા હતા. અત્યારે તો પોતાના પેટના જ પીડી રહ્યા છે. લોહીના સંબંધો જ નડી રહ્યા છે. માબાપની આબરૂ ઉજાળે તે કુળદીપક. લોકો દીકરાની અપેક્ષા

શા માટે રાખતા હોય છે ? અત્યારે તો એવું દુઃખ થાય છે કે આના કરતાં વાંઝિયા હોત તો સારું હતું. નથી એ એક જ નામે રડવાનું. આ તો રોજ નવી નવી સમસ્યાઓ ઊભી થાય છે. ક્યાં સુધી તમારો મારી ગાલ રાતો રાખીશું. ગૌતમના બાપા-વેવાઈ જેટલી અમારામાં હિંમત નથી કે દીકરાને જાકારો આપી દઈએ. ઘરમાં પારકી છોકરી આવેલી છે, એનો શો વાંક ?

એક બાજુથી ધંધાકીય સમસ્યાઓ હોય, બીજી બાજુથી ઘરમાં કૌટુંબિક ઘર્ષણો - થાકી ગયા છીએ આ સંસારથી ! ઘરની ચાર વ્યક્તિઓ - પણ બધાના રસ્તા જુદા. ત્રીણ બત્તી, ચાર રસ્તા જેવા. વહુ-દીકરાના વર્તનમાં આછલકાઈ છે. પરિપક્વતા નથી. પરિણામે સંઘર્ષો વિકરાળ મોહું ફાડી બેઠા છે.

દીકરી સસરાના ધંધાનો વહીવટ સંભાળવા પ્રયત્ન કરે છે. આટલી મોટી મિલકતનો વારસો શા માટે છોડી દેવો ? પતિ કમાય નહીં, ભલે બેઠો બેઠો ખાય. પણ આ તો લફરાંબાજ છે, સાથે ભ્રમરવૃત્તિનો છે નવા નવા ચહેરા પકડીને લાવે છે. કોણ જાણે કેટલાને ફસાવતો ફરે છે ? મફતમાં થોડું થાય આ બધું. પૈસો પાણીની જેમ ઉડાડે છે. કમાવું નથી અને પાવર બાર ખાંડીનો.

મન થાય ત્યારે આવે, મન થાય ત્યારે જાય. જ્યારે આવે ત્યારે ઝઘડો કરે, મારીઝૂડીને પૈસા પડાવે. આવો પતિ હોય તો દીકરીને એને માટે નફરત જ પેદા થાય ને ! જમાઈને શરમ નથી કે મારી બૈરી મારા બાપાને ધંધામાં મદદ કરે છે ને હું બેઠો બેઠો ફંદા કરું છું ! દીકરી કૃતિ હવે નિર્ણય પર આવી ગઈ છે કે આવા ભગ્ન ભંગાર જેવા લગ્નજીવનને ટકાવી રાખવામાં શો ફાયદો છે ? ફક્ત સામાજિક દંભ દેખાડા માટે આવો સંબંધ જાળવી રાખવાનો શો અર્થ ?

લગ્ન કરવાની હિંમત દાખવી શકી હતી દીકરી, પણ લગ્ન ટકાવી શકે તેમ નથી, અને તોડવાની હિંમત પણ નથી. સોશિયલ સ્ટેટસની પરવા કરવી કે વ્યક્તિ સ્વાતંત્ર્યની ? ખાત્રી થઈ ગઈ છે કે આવા ચાલુ માણસ સાથે આખી જિંદગી નીકળવાની નથી. તો પછી કોઈની યે

સમજાવટથી લગ્નજીવન ટકાવી રાખવાનો કોઈ મતલબ નથી. એકાદ બાળક થઈ જશે તો પછી કોઈ માર્ગ બચે નહીં. સમાજના બહાના હેઠળ ક્યાં સુધી સહન કર્યા કરવું? એનું નામ સમજદારી થોડી કહેવાય? દીકરીને લોકો હિંમત આપતા હોય છે કે બે ચાર વર્ષ સબૂરી રાખો, બધું સારું થઈ રહેશે. પણ જે તલમાં તેલ જ નથી, એને ક્યાં સુધી પીલ્યા કરાય? ક્યાં સુધી આંખ આડા કાન કરાય?

કૃતિએ ગૌતમ સામે ફેમીલી કોર્ટમાં છૂટાછેડાનો કેસ માંડી દીધો. એના પપ્પાની મિલકતના આંકડા રજુ કર્યા. ગૌતમની કેટલી એસેટ છે એ પૂરવાર કર્યું. અને છૂટાછેડા મેળવી લીધા અને અમેરિકા ચાલી ગઈ.

જ્યારે ગૌતમ સાથે પ્રણયફાગ ખેલાતા હતા, એ નાની કીકલી થોડી હતી, થોડી ગીફ્ટની લાલચમાં એ ગૌતમની મોહજાળમાં જાતે ફસાવા ગઈ. પૈસાદાર પતિ પામવાની લાલચ લોભામણી નીકળી. અમારા ચતુષ્કોણનો એકે ખૂણાનો બીજા ખૂણાઓ સાથે મેળ બેસતો નથી. દીકરો કે દીકરી, પોતાની હેસિયત - ગજા ઉપરાંત મેળવવાની લાલચમાં પડી ગયા, ધોળે દિવસે તારાઓ જોઈ લીધા. લાયકાત ઉપરાંતની અપેક્ષાઓ રાખીએ તો છેતરાવાનો વારો આવે.

યાત્રા

બદ્રીધામ, કેદારનાથ, પાલીતાણા, તીરૂપતિ વગેરે તીર્થધામ એટલે જાણે મુક્તિપક્ષનું પરગણું. ડુંગરે ડુંગરે દેવતાઓના વાસ હોય. પહાડની ટૂંકો એટલે તપ અને ત્યાગની જાણે જગતી જ્યોત. એના ગેબી ગુંબજોમાંથી આઠેય પહોર અહાલેક ઉઠતી હોય. દાન અને દયાના દરિયા ઘૂઘવાટા લેતા હોય. આવા પવિત્ર ધામ જઈએ, પગલે પગલે પાપના પોટલા છૂટે ને પુણ્યના પટારા ભરાય.

પહાડ પર ઊંચા આસને દેવદેવતાના બેસણા હોય. અંબા માતા આરાસુર પર્વત પર બીરાજે. સોમનાથ મહાદેવ દરિયાકિનારે, જગન્નાથ દરિયા કિનારે બીરાજે.

સવાર સાંજ આરતી થાય. સંધ્યા ટાણાની આરતી - ગંગાજીની આરતીના ઘંટારવથી મંદિરોના ગુંબજો ઘેરાઈ જાય. ચંદનની સુવાસથી શ્વાસ તરબતર તઈ જાય. સંધ્યા સોળે શણગાર સજી ક્ષિતિજમાં સરી જાય. આકાશમાંથી ઘોર અંધારા અવનીને ઓગાળવા ઘેરી વળે. સૂરજના તેજને પાલવમાં ઝીલીને ધરતી જાણે આડશ બની જાય.

આવા પહાડોમાં ક્યારે અંગ દઝાડતી આગ ઝરે. ભોમકા ભડકે બળે. પશુ પંખીના જીભના લોચા વળી જાય. ક્યારેક ચોફાળ જેવા કોરા આકાશમાં એકાએક વાદળિયું ચડી આવે અને આંખના પલકારામાં ધરતીને ઘમરોળી નાંખે. સૂપડાધારે વરસાદ મંડાઈ જાય. શેરીમાં ચોકમાં પાણી શેલારા દેવા માંડે પશુ પંખી માનવ બેબાકળા બની જાય. ઉછળતા પાણીના લોઢમાં પશુ તણાવા માંડે. આવા વખતે પાણીમાં તણાઈ જતા જાનવરને બચાવી લેવા એ જ સાચો ધરમ.

હાલમાં ચેન્નઈમાં વરસાદ ગાંડોતૂર થઈ જાનમાલની પાયમાલી કરી ગયો. નર્મદા, તાપીમાં પૂર આવે, ચારધામની જાત્રાએ જઈએ અલકનંદામાં પૂર આવે. નજર સામે ગામના ગામ તણાઈ જાય, તારાજી

થાય, કુદરત સામે માણસ નિરુપાય. છતાં માનવ માનવને મદદમાં આવી ઊભો રહે એનું નામ માણસાઈ. હોડી લઈ માણસને ડૂબતા બચાવે. કુડ પેકેટો સખાય કરે. પોતાના મકાનોમાં આશરો આપે. ફરી એ લોકોને સ્થિર કરવા મદદરૂપ થાય. ક્યારેક આવા વિનાશક પૂર કે સુનામી પછી રોગચાળો ફાટી નીકળે.

આવા વખતે માણસની માનવતાની પરખ થાય. નિઃસ્વાર્થ માનવ સેવાના કાર્યો થકી લોકકલ્યાણ સધાય.

બદ્રીનાથ, કેદારનાથ જઈએ, કે પાલીતાણાની ટૂંક પર ચડીએ - રસ્તો દુર્ગમ હોય, થાકી જવાય, પૂછતા રહીએ, હજુ કેટલું દૂર છે. કોઈ એમ નથી કહેતું કે બહુ દૂર છે. નહીં પહોંચી શકો. બધા એક જ જવાબ આપે બસ નજીક જ છે. હિંમત બંધાય. ધીરે ધીરે લક્ષ્ય સુધી પહોંચી જવાય. એક એક ડગલું ભરતા જઈએ, તન,મન ભગવાનના દર્શન કરી તૃપ્ત થાય. કષ્ટ, સાધના ફળીભૂત થઈ જાય, ધન્યતા અનુભવાય. એમ થાય કે હારીને પાછા ફરી ગયા હોત તે આવો લાભ ક્યાંથી મળત? મૂળ વાત છે શ્રદ્ધાની, આસ્થાની. આપણે તો લક્ઝરી ટુરમાં જોડાઈએ, બધી સગવડો ભોગવીએ. પણ એકાકી ડોસો કે ડોસી લાકડીને સહારે, માથા પર એક બચકી સાથે કેડી પર ધીરે ધીરે ડગ માંડી ચાલતા જોઈએ ત્યારે આપણે ડોલીમાં બેઠા બેઠા શરમાઈએ કે શ્રદ્ધા તો આવા રંકજનોની. ઇશ્વરના દરબારમાં રાય કે રંક સૌ સરખા છે. જાત્રાનું સાચું પુણ્ય તો એ લોકોને પ્રાપ્ત થવાનું. પાછ પાછ કરી મૂડી જમા કરી પ્રવાસ અને મનથી થાય તે યાત્રા. આપણે તો યાત્રાને પીકનીક બનાવી દીધી છે. કષ્ટ વેઠવાની તૈયારી નથી. જ્યાં જઈએ, સુખસગવડો જોઈએ જ.

મમતાની જીત

આધુનિક જીવનમાં પૈસાને પ્રાધાન્ય આપતી થઈ ગઈ છે. આજની પ્રજા સ્વભાવમાં નેકી કે ખાનદાની ઓછા થતા જાય. વૈભવી જીવન જીવવાની લાલચમાં આવી જઈ માણસાઈ ચૂકી જાય છે આજના યુવક યુવતીઓ. જે માબાપે નાનેથી મોટા કર્યા, ભીનેથી સૂકે સૂવાડ્યા એના ઉપકાર ભૂલી જઈ પોતાની ફરજ ચૂકી જાય છે. હું અને મારી બૈરીને મારું બાળક. એ છે એનું જગત. વિશ્વાસ કેસરબેન અને મનસુખભાઈનો એક માત્ર દીકરો. પુત્રના લક્ષણ પારણામાંથી. કેસરબેન દીકરાના પરોપકારી સ્વભાવથી ખુશ ખુશ હતા. શ્રવણ જેવો છે અમારો દીકરો. જમાનાની જરા પણ હવા લાગી નથી. દિલમાં દયા અને કરુણા. કોઈનું યે ચિંધું કામ દોડીને કરે એવો. અસલ માબાપનું રુંવાડું ચોર્યું છે. કેસરબેનનો સ્વભાવ મધમીઠો. કેસરની જેમ મહેક્યા કરે. મરતાને મર કહે નહીં એવા કેસરબેન. સદાયે ઘસાઈ છૂટવાની ભાવના. કોઈ ભલે ગાલાવેલા ગણે. આપણે આપણી માણસાઈ, ખાનદાની અદા કરવાના.

દીકરો મોટો થયો, મનસુખભાઈના ખાસ મિત્ર શેઠ કસ્તુરચંદે દીકરી શ્રેયાનું માંગું નાંખ્યું. કેસરબેન ખુશ ખુશ. જો કે મોટા ઘરની દીકરી પરિવારમાં સમાઈ જશે કે કેમ એ શંકા હતી. પણ દીકરાના સુખ આડે આવવું નથી. એનું ભવિષ્ય સુધરી જતું હોય તો બીજું શું જોઈએ. કેસરબેનને વેવાઈના પૈસાનો લોભ ન હતો. પોતે કસર કરી કરી પતિની કમાણીમાંથી યોગ્ય બચત કરી રાખી છે. ખાધે, પીધે સુખી છે. ફક્ત દીકરાને સુખી જોવાની ઇચ્છા. કેસરબેનને આત્મવિશ્વાસ હતો કે જેવી હશે તેવી વહુને પોતે પોતાની રીતે ઘરમાં પલોટી લેશે. સમાવી લેશે. આપ ભલા તો જગ ભલા.

દીકરો ડાહ્યો છે. કોઈ ખટપટ નથી. સૌ સારાવાના થઈ રહેશે.

ધામધૂમથી દીકરો પરણાવ્યો. કેસરબેનની ઇચ્છા સાદાઈથી લગ્ન પતાવવાની હતી. પણ પૈસાવાળા વેવાઈ ધાર્યું કરીને જ રહ્યા. દીકરો વિશ્વાસ લહાવો મળતો હોય તો શું કામ જતો કરે? અનેક મિત્રોને લગ્ન પ્રસંગે સાફા બંધાવી ડાન્સ કર્યા છે. લગ્ન પ્રસંગ ક્યાં વારેવારે આવવાનો છે? વિશ્વાસ જતું કરવાની ભાવનાવાળો. એનો લાભ ઉઠાવવા લાગ્યા શ્રેયા અને એના પિતા કસ્તુરચંદ. દીકરી જમાઈ માટે હનીમુનની ટિકીટ, નવો ફ્લેટ, ફર્નીચર, નવી ગાડી, એકની એક દીકરીને સુખ સુવિધામાં કોઈ કસર રહેવી ન જોઈએ. કેસરબેનનું મન કચવાય, વિશ્વાસનું મન પણ કચવાતું, નવા નવા લગ્ન થયા છે. બૈરીને કેમ નારાજ કરાય? શ્રેયાને એમ હતું કે સાસુ સસરા વિરોધ કરશે પણ કેસરબેન સમજી હતા, જમાનાને ઓળખતા હતા. કહેવું હતું કે મારે ઘેર કોઈ ખોટ નથી. શા માટે અલગ રહેવા જાઓ છે? દીકરાનું મોં એક વખત જોવા ન મળે તો મન કોચવાય! છતાં મનને મનાવી લીધું દીકરો સુખી થતો હોય તો આપણે એના સુખની આડે આવવું નથી.

વિશ્વાસ અને શ્રેયા અલગ રહેવા ગયા, વિશ્વાસ ઘર જમાઈ થઈ રહ્યો, પત્ની પાસે કશું ઉપજતું નથી. ખટપટ, ઝઘડા કરવા એના સ્વભાવમાં નથી. કેસરબેન મનમાં ને મનમાં સોરાયા કરે. પણ પરિસ્થિતિનો સ્વીકાર કર્યા વિના છૂટકો નથી. શરૂઆતમાં વિશ્વાસ દરરોજ સાંજે માતાપિતાને મળવા આવતો, સીધો ઓફિસેથી - ધીરે ધીરે બહારગામના દોડા વધતા ચાલ્યા, સસરાનો બીઝનેસબધે પથરાયેલો હતો. ક્યારેક તો મહિનાઓ સુધી વિશ્વાસ માબાપને મળવા આવી શકતો નહીં. કેસરબેન મન વાળી લીધું, સમજાવી લીધું. જ્યાં ખુદ દીકરો જ પરાયો થઈ ગયો, ત્યાં વહુની અપેક્ષા શા માટે રાખવી?

વિશ્વાસ અને શ્રેયા કાશ્મીર ફરવા ગયા. ઘોડા પર બેસી સવારી કરતા હતા. ઘોડો ભડક્યો, શ્રેયા પડી ગઈ, પગે મલ્ટીપલ ફ્રેક્ચર થયું, શ્રીનગરથી પ્લેનમાં સીધા હોસ્પિટલમાં દાખલ કરી, દીકરા વિશ્વાસે માબાપને કહેવરાવ્યું પણ નહીં. સસરાજી બીલ ચૂકવતા હતા

ને! શ્રેયાને પગે પ્લાસ્ટર આવ્યું, ઊઠબેસ કરી શકે નહીં. ખાટલો લાંબો ચાલવાનો હતો. શ્રેયાને મા તો હતી નહીં. બાપા પૈસો વાપરી જાણે પણ ચાકરી તો મા જ કરી શકે ને! કેસરબેનને બહારથી ખબર પડે, કેવી રીતે સામેથી પૂછવા જવાય?

પિતા મનસુખભાઈ ભારે સ્વમાની. દીકરો પરાયો થઈ ગયો છે, એનું દુઃખ હૈયે છે. વિશ્વાસને બહારગામ જવાનું થયું. શ્રેયાને કોને ભરોસે મૂકવી? હારી, થાકીને, શ્રેયાએ નમતું જોખવું પડ્યું, વિશ્વાસને કહેવું પડ્યું કે તારા મમ્મી પપ્પાને બોલાવી લે. વિશ્વાસ કહે, મારી મમ્મી તારી ચાકરી દીકરી સમજીને કરશે, તને આપણે ત્યાં મૂકી દઉં પણ એમ શ્રેયા માને ખરી? વિશ્વાસે કહેવડાવ્યું, બીજા દિવસે કેસરબેન અને મનસુખભાઈ કપડાંની બેગ લઈ હાજર. વટ કોની સામે રાખવાનો? પેટનો દીકરો દુઃખી થતો હતો.

કેસરબેન જોયું, ઘરમાં વૈભવી સુખસગવડો છે પણ બધું રમણભમણ છે. કોઈ વ્યવસ્થા કે સ્વચ્છતા નથી. શ્રેયાના પલંગની ચાદર બદલાવી. વોકરથી એને ચાલતી કરી. ફીઝીયોથેરાપી કરાવે. કેસરબેનનો હાથ ફરી વળ્યો. ઘર ચોખ્ખું ચણક થઈ ગયું. નોકર હોય પણ નોકર પાસેથી કામ લેવડાવવાની આવડત તો જોઈએ ને!

કેસરબેનની કાળજી એટલે કહેવું પડે! શ્રેયાના પ્લાસ્ટરમાં માંકડ થઈ ગયા. કેસરબેન સાફ સફાઈ કરાવે. દવા લગાડાવી. એક મહિનામાં તો શ્રેયા ચાલતી થઈ ગઈ. દીકરો વિશ્વાસ બહારગામથી આવ્યો, માબાપ કપડાંની બેગ ભરી બેઠા હતા, બેટા, હવે અમને અમારે ઘેર મૂકી જા.

વિશ્વાસ કહે, આવતા રવિવારે તમને મૂકી જઈશ. બહાર ગામ ગયો હતો, હમણાં ઓફિસમાં કામ ચડી ગયું છે. બીજે દિવસે શ્રેયાને ઉલટી થવા લાગી. શ્રેયાએ ગેસ્ટ્રોએન્ટ્રોલોજીસ્ટની અપોઈન્ટમેન્ટ લીધી. કેસરબેન સમજી ગયા કે આ તો પ્રેગનન્સીની હેન છે. એમાં ડોક્ટર પાસે જવાની કોઈ જરૂર નથી. તદ્દન શરૂઆતમાં સોનોગ્રાફી કરાવવી સારું નહીં. કપડાંની બેગ ખાલી કરવી પડી, રોકાઈ જવું પડ્યું. ખુશીના સમાચાર

છે. દીકરાને ઘેર પારણું બંધાવાનું છે. બે મહિના કાઢ્યા, ડોક્ટરે કહ્યું, શ્રેયાને બેડરેસ્ટ લેવો પડશે નહીં તો મીસકેરેજ થઈ જવાના ચાન્સીસ છે. કેસરબેને પાછું રોકાઈ જવું પડ્યું. શ્રેયાએ પૂરે મહિને દીકરાને જન્મ આપ્યો. લગભગ છેલ્લા બાર મહિનામાં શ્રેયાને સાસુજીના પ્રેમાળ સ્વભાવનો પરિચય થઈ ચૂક્યો હતો. કેટલા પ્રેમથી માવજત કરે છે, જાણે મારી જનેતા હોય તેમ. પોતાને બાળઉછેરનો અનુભવ નથી. માબાપ ઘરમાં છે તો પતિ વિશ્વાસ ખુશખુશાલ છે. એક બાજુ ગરજ અને બીજી બાજુ પ્રેમની પરખ. ખુદ શ્રેયાને પોતાનો સ્વભાવ કેવી રીતે બદલાઈ ગયો એનું ધ્યાન રહ્યું નહીં. એ કેસરબેનને પ્રેમથી મમ્મીજી કહેતી થઈ ગઈ. આખર કેસરબેનના પ્રેમાળ સ્વભાવનો વિજય થયો. કેસરબેન અને મનસુખભાઈએ દીકરાની રાજખુશી ખાતર પોતાના અહંને આડો આવવા દીધો નહીં. દીકરાને ઘેર રોકાઈ ગયા. એના દીકરાને રમાડવા. જાણે બીજો નાનકડો વિશ્વાસ. માની મમતાની જીત થઈ. દીકરો ભલે કળજીગનો શિકાર બની બેઠો હતો. જનેતાના હૈયામાં દીકરાના ચિરંતન સુખની સુરખી છલકતી હતી.

પ્રેમ

પ્રેમની પ્રત્યક્ષ ક્ષણો જીવનમાં કેટલી? રોજના બે કલાક? બાકીના ૨૨ કલાકમાં બે કલાકમાં પ્રાપ્ત થયેલી સુગંધ પ્રસરી જવી જોઈએ, કારણ? કારણ કે પ્રેમ માત્ર જિંદગી નથી, જિંદગી માટે પ્રેમ છે. જીવનને વધુ સમૃદ્ધ બનાવવા માણસના મનમાં, હૃદયમાં પ્રેમની લાગણી જન્મે છે, એ લાગણીને સંતોષવાની ઇચ્છા જન્મે છે, જિંદગીની જાળવણી માટે પ્રેમ અનિવાર્ય છે. પ્રેમ ખાતર આખી જિંદગી દાવ પર ન લગાડી શકાય. જેમ ખોરાકનું મહત્ત્વ જિંદગીમાં છે, તેમ જ પ્રેમનું. જીવવા માટે પાઈએ, જીવીએ આપણે. પાવા માટે નથી જીવતા. પ્રેમ પામવા જતાં જિંદગીથી હાથ ધોઈ બેસવાના હો તો એ પ્રેમ પામીને શો ફાયદો?

પ્રેમનું સ્થાન જીવનમાં કેટલું? પહેલું તો નહીં જ. લગ્નના ચાર ફેરાની જેમ પ્રેમના પણ વિવિધ તબક્કાઓ છે. પ્રેમની પણ સપ્તપદી છે. દિમાગ ખુલ્લું રાખીને જીવનમાં આ વાતોને સ્વસ્થતાપૂર્વક, દૃઢતાપૂર્વક ઉતારી શકીએ તો જીવન ખરેખર સુગંધિત, પ્રફુલ્લિત બની જાય. આસપાસના સૌને આપણે આ સુગંધથી તરબતર કરી શકીએ!

પ્રેમમાં મરી ફીટવાની, ખુવાર થઈ જવાની, ફના થઈ જવાની વાતો કલ્પના જગત માટે રોમાંચક. જિંદગી વિશે, પ્રેમ વિશે સુષ્ટુ-સુષ્ટુ, વાયડું, બાયડું, ચાંપડું, વેવડું થઈ જઈ જિંદગી બરબાદ કરવાનો કોઈને અધિકાર નથી. પ્રેમનો અર્થ શો? ઢંકાયેલી ખૂબીઓને પ્રકાટવવામાં ઉદ્દીપક તરીકેની ફરજ બનાવી શકે તે ખરો પ્રેમ. પ્રેમને કારણે જીવન ખોરવી ન દેવાય. તે જ પ્રેમ સાચો, પુણ્યશાળી જે તમારી કસોટી કરે, એ આકરી કસોટી-તાવણીમાંથી બહાર પડવાની હિંમત તમારામાં હોય, જે જીવનમાં ઉપયોગી થઈ પડે એવા કાર્યો કરવાની પ્રેરણા, પ્રોત્સાહન આપી, સહાયભૂત થઈ જે પ્રેમ પામવા માટે જિંદગી નીચોવાઈ જાય એવો સંઘર્ષ કરવાનો હોય. જિંદગી તબાહ થઈ જાય, એવા વિઘ્નોનો સામનો કરવાનો હોય. એ પ્રેમ પણ ક્યારેક ઓગળી જવાનો એને માટે જિંદગીને વેર વિખેર કરી ન દેવાય.

